Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SØNDERJYDSKE KVINDER

UNDER FREMMEDHERREDØMMET

UDGIVET AF

HANNE JENSSEN, CHRISTIANE LUND

OG

BOTHILDE SKJOLD

II DEL

MCMXXXI

P. HAASE & SØNS FORLAG

LØVSTRÆDE — KØBENHAVN

Triers Bogtrykkeri — København

INDLEDNING.

DE SØNDERJYDSKE KVINDER.

»I skal ikke blive glemt!« staar der paa Grænseforeningens Segloblat.

De samme Ord kan siges til de sønderjydske Kvinder under Fremmedherredømmet, tro gennem de mange — tilsyneladende haabløse Tider — bevarede de deres Danskhed og gav den i Arv til den unge Slægt.

Eders Slægt og Venner vil ikke glemme eder, og eders oftest stilfærdige Væren og Virken vil være Slægterne til Velsignelse.

Heller ikke det danske Folk vil glemme eder. I gennemførte det, som syntes uigennemførligt, saa Danskheden stod levedygtig, da Genforeningen kom.

Vedkommendes Retskrivning er efter deres eget Ønske bibeholdt.

INDHOLDSFORTEGNELSE TIL II DEL

Side

Indledningsdigt af Hansigne Lorenzen 8
Christine Amorsen, f. Bau 9
Cathrine Andersen, f. Reiff 12
Marie Andresen 15
Petrine Bohnfeld 19
Marie Fink 23
Cathrine Margrethe Hansen, f. Petersen 29
Helene Lucie Hanssen, f. Iversen 35
Isidora Hansen 42
Kathrine Jakobsen, Augustenborg 44
Alexandra Johannsen 48
Louise Amalie Knudsen, Hedegaard 56
Elise Høyberg, f. Feddersen 62
Amalie Lund 69
Karen Mathiesen, f. Andresen 73
Magdalene Nielsen 77
Magdalene Schmidt, Østerlindet 81
Kjestine Marie Svensson 85
Nissine Sørup, f. Hørlück 90
Maren Thomsen 97
Katrine Andresen Toft 108
De sønderjydske Piger (Valborg Tofte) 114
Katrine Marie Volf, f. Dall 123
Minder fra Als 131

Som en Bøn bag Kampens Bulder,
som en stille Strøm, der rinder
under Bølgers Brus og Brag —
saadan tog de Prøvetag
Sønderjyllands fromme Kvinder.

Som en sagte Sang i Natten
biende til Sol oprinder,
med en Vilje fast som Staal,
stred de frem sig, Maal for Maal,
Sønderjyllands stærke Kvinder.

Tusindfold fra Tidens Morgen,
griflet ned i gamle Skrifter,
sagabaarne, kampombrust,
ridderslagne, sejrsomsust,
har vi læst om Mænds Bedrifter.

Hvo kan lodde Strid, som strides
i det dybe, i det stille,
Bønnens store, stærke Magt
med Gud Herren selv i Pagt,
bag en Kvindes Værn og Vilje!

Ballum.

Hansigne Lorenzen.

CHRISTINE AMORSEN,

FØDT BAU.

I Mariehjemmets Stueetage læser man paa en Dør: Sønderjydske Fond. Kontortid 9—12. C. Amorsen. Til det Kontor har i adskillige Aar mangfoldige trængende Sønderjyder søgt ind og har i de fleste Tilfælde faaet Haab om Hjælp, som sjælden skuffedes.

Sønderjydsk Fond.

I Opraabet til en Landsindsamling til Sønderjyderne, naar de atter blev danske Borgere, hedder det: »Den første Opgave, der melder sig, vil være at lindre Krigens ulykkelige Følger i det danske Land, af hvis Befolkning over 6000 livskraftige Mænd har lidt Døden for den Sag, som ikke var deres. Vi maa værne om Enker og faderløse, hvem Krigen har berøvet deres Forsørgere; vi maa genrejse ødelagte Virksomheder; vi maa støtte de mange i Krigen lemlæstede, som kan hjælpes til lykkeligere Livsvilkaar.«

Blandt de krigsramte nævnes tillige fattige gamle Sønderjyder, hvis Søn var falden, fattige Sønderjyder, der har været indkaldt til tysk Militærtjeneste under Verdenskrigen eller været internerede eller holdt i Fangenskab som Følge af Verdenskrigen, samt de paarørende, der er økonomisk afhængige af dem; nævnes maa ogsaa Konfirmationshjælp o. s. v.

Landsindsamlingen indbragte adskillige Millioner Kroner; store Summer blev givet af enkelte, af Bankerne, af Institutioner som Carlsberg og af mange andre.

Fru Amorsen blev i 1919 Sekretær og Kasserer for Sønderjydsk Fond i Haderslev Amt, og de, der gennem Tiderne har søgt hende, og de, der søger hende den Dag i Dag, alle vil de føle, naar de gaar fra hende, at deres Sag er i de rette Hænder.

Rolig, venlig, tillidsvækkende hører hun paa, hvad vedkommende har at sige; hun hjælper de ikke meget skrivevante, saa deres Ansøgning bliver nøjagtig, som den skal være med Hensyn til de Oplysninger, der kræves. Hendes Ord staar saa fuldt til Troende, at ingen faar tomme Løfter om at opnaa en Understøttelse, hun tvivler om, de vil faa. Men hun holder heller ikke haabefulde Ord tilbage, naar der er blot den mindste Grund til at tro, at »Sønderjydsk Fond«, som strækker sin Hjælp saa langt og saa velvilligt som muligt, vil bevilge Ansøgningen.

Naar hun sidder ene tilbage efter Modtagelsestiden, er hendes Sind optagen af de Menneskeskæbner, hun har faaet et Indblik i, og hendes Glæde er stor, naar hun fra Hovedkontoret i København faar Svar, som hun ved vil bringe Glæde og rejse Modet hos dem, der søgte om Hjælp.

Fru Amorsen er barnefødt i Christiansfeld, hvor hendes dansksindede Forældre, Fotograf og Litograf Baus, dannede et beskedent og lykkeligt Hjem for deres 4 Børn, en Søn og 3 Smaapiger, hvoraf Christine var den ældste.

Christiansfeld hører til »die Welt der Stillen im Lande«, den betegnende Titel paa Hernhutternes Jubilæumsskrift 1922. Den lille By har altid været og er noget for sig; jeg havde som ung ofte Lejlighed til at se Byen, naar vi Søndag Eftermiddag eller en søgn Sommeraften foretog en lille Køretur

fra Kolding. Hverdag som Søndag hvilede der en egen Fred og Stilhed over Byen. Uden for Husene saa man ofte Mændene sidde og samtale, jeg kom altid til at tænke paa Ordene i 1. Makabæernes Bog, Kap. 14: »De gamle sad paa Gaderne, alle samtalede om, hvor godt de havde det.«

Naturligvis aflagde vi Besøg i Søsterhusets »Werkaufstube« med de ualmindelig smukke Smaating, yndige Paparbejder og Broderier af farvede Frøkorn paa hvidt Silketøj; Oliventræsting og Perlemors fra de hernhutiske Missionsmarker. Altid de samme Ting.

Ogsaa ind til Honningkager Achtnich maatte vi, den lille Butik indeholdt altid den samme Slags udmærkede Konditorvarer.

Man kunde undres over, at »Søstrehuset« virkelig nogen Sinde havde været en anset Opdragelsesanstalt, for det var umuligt andet end at synes, at Chr. var Stilleben. Den norske Forfatterinde Camilla Collet siger om sit toaarige Ophold i Søstrehuset, at det var et regelmæssigt, tvangfuldt Liv; hun taler om den nøgne Tarvelighed og Institutkosten og om Samværet med Børn fra alle Verdens Kanter. Men hun indrømmer, at hun har hørt verdsligt opdragne Børn prise den rolige Tid i Christiansfeld: »den lykkeligste Tid i vort Liv.«

Det svarer til Christine Baus: »Hvor havde vi det dejligt i vor Ungdom paa Søstrehuset!«

Byen med dens skønne Kirkeplads, dens stilfærdige Gader med Træerne foran Husene, dens Omegn, er indtagende. — Den var tysk, der taltes mest Tysk, men hvem kan glemme Synet af Dannebrogsalléen ind til Christiansfeld i Dagene før Afstemningen i 1920! og endnu mere! hvem kan glemme, at Christiansfeld stemte sig hjem til Danmark den 10. Februar?

I denne By er Fru Amorsen altsaa født og opdragen og har henlevet sine Ungdomsaar. Hun har alle Christiansfelds bedste Egenskaber: Flid, Nøjsomhed, Tilfredshed, udviklet i Hjemmet, paa Søstrehuset og i den Konfektionsforretning, hun i nogle Aar var knyttet til. Men hun ejer ogsaa det sprudlende morsomme, som altsaa har kunnet trivedes under de stilfærdige

Forhold, og har holdt hendes Sind frisk lige over for menneskelige Særheder, hvor hun har mødt dem.

Da der blev tilbudt hende en Plads i Haderslev Bank, tog hun imod den. Senere skete der en Omordning i Banken, og Christine Bau var da i mange Aar i Huset hos Konsul Amorsen, hjalp ham med Kontorarbejde og var til Støtte for hans Hustru. Da hun døde, blev C. B. hos Konsulen og styrede hans Hus, i hans sidste 3 Aar som hans Hustru.

Om Konsul Amorsen siges der i »Haabets Mænd«, at der er ikke foregaaet ret meget af Betydning med Henblik paa det danske Folkelivs Udvikling i vor Landsdel uden at han direkte eller indirekte har haft Andel deri — — »han var en helstøbt Personlighed, offervillig og uegennyttig og satte sine betydelige Evner ind for at hævde den faretruede Danskhed, baade økonomisk og kulturelt«. (Nikolaj Svendsen.)

Fru Amorsens Livsførelse har udviklet hende til, at hun er særlig skikket til den Post, hun beklæder; hun har af Erfaring let ved at forstaa dem, som lever i smaa Kaar; hun er nøjagtig til det yderste, og man tør vel paa hende anvende Ordet: »tro i det smaa, varm for det store.« Det »store« er i Sønderjylland »vaagen Danskhed«.

Foruden det, jeg kunde gerne sige »fornemste Arbejde«, har Fru Amorsen i Tidens Løb haft forskellige Tillidshverv: hun var i 25 Aar Sekretær og Kasserer for den danske Sygeplejeforening, og da denne efter Genforeningen gik over til Menighedsplejen, blev hun Medlem af Bestyrelsen; i mange Aar var hun med i Ledelsen af det danske Asyl, som efter Genforeningen blev omdannet til Folkebørnehave, og er nu Formand i dens Bestyrelse.

Gid Fru Amorsen endnu i mange Aar maa være at finde i sin smukke Virksomhed!

April 1931. *Christiane Lund.*

CATHRINE ANDERSEN,

FØDT REIFF.

Man taler om de »stille i Landet«. Eller rettere: man plejer ikke at tale saa meget om dem. Deres Gerning øver de i det skjulte. Og de optræder ikke direkte som Samfundets Tjenere. Men ofte betyder de mere for deres Land — set paa langt Sigt — end de, der ofrer alt paa det offentliges Alter og gør det for aaben Tæppe.

Til disse »stille i Landet« hører den nordslesvigske Lærerenke Marie Cathrine Andersen, født Reiff.

Hendes Vugge stod i Haderslev, den sønderjyske By mellem Fjord og Dam. Over hendes Barndom — hun er født den 8. April 1859 — skyggede Danmarks tragiske Aar 1864. Thi hendes Far, Tobaksspinder Johannes Reiff, var en varmt og stærkt følende Patriot. Og i det lille Hjem blev Fædrelandets Nederlag og Folkets Sorg som noget af Slægtens egen Skæbne.

Over hendes Ungdom lyste Skæret fra den første Morgenrøde i Folkets Rejsning under fremmed Aag. Faderen kom med i det nationale Arbejde: snart som Medlem af et Menighedsraad, snart som Tillidsmand for en af de store politiske Organisationer.

Saa kom Kaldet til hende selv. Den 12. Oktober 1883 blev hun gift med Lærer Lars Andersen. Han var Fynbo. Men efter sin i 1864 i Tønder afsluttede Uddannelse havde han trods de store nationale Vanskeligheder taget et Arbejde op som dansksindet Lærer under preussisk Styre i Sønderjylland. Og i det lille beskedne Lærerhjem i Haderslev øvede Cathrine Andersen saa den Livsgerning, der var betroet hende som sønderjysk Kvinde.

Lærer Andersen havde — skønt Øbo — Jydernes sejge Udholdenhed. Men naar hans nationale Modstandere blandt Arbejdsfæller og Skoleledere gjorde ham Livet for haardt, saa maatte hans Hustru trøste og hjælpe. Størst blev hun dog som Moder til to Drenge og to Piger. Maalet for den Opdragelse, Far og Mor i Fællesskab gav disse Børn, saa de i Paludan Müllers Motto for sand Børneopdragelse i Danmark: Mænd med faste Hjerter og fromme, stærke Kvinder. I samme Grad, som det prøjsiske Tvangsregimente øgedes, udsattes Hjemmet for svære Rystelser. Faderen truedes med Afskedigelse, fordi »Hussproget« var Dansk. Men Maalet blev ikke opgivet, og Modersmaalet — et af de vigtigste Opdragelsesmidler — ikke svigtet trods alt.

Det var en stor Dag for Cathrine Andersen, da hendes ældste Søn, Advokat Johannes Andersen, i 1913 første Gang traadte offentlig frem som Talsmand for sit Folks danske Sag og saa som en af Førerne gik ind i det store nationale Arbejde. Og ligesaa interesseret fulgte hun sin yngre Søn, Holger Andersen, der studerede ved tyske Universiteter med det Maal at blive Præst for de danske Sønderjyder.

Men midt ind i denne lykkelige Tid lyder saa Krigsklokkernes fæle Klemten i 1914. Den ældste Søn blev indkaldt til Soldatertjeneste, to af Cathrine Andersens langt yngre Halvbrødre var ved Fronten under Verdenskrigen, og en af dem,

Christian Reiff, blev derude. Det var en tung Tid for hende. Og dog kunde hun i disse trange Aar gøre sit Hjem til et Samlingssted for dem, der gennem indsmuglede Blade fra Landet »Nord for Aaen« i al Hemmelighed fulgte Krigens virkelige Gang i Rysten og Bæven for dens Udfald. Det betød jo saa meget for Sønderjyllands Fremtid.

Med Fredsslutningen efter Verdenskrigen oprandt der en ny Tid for det danske Nordslesvig. Cathrine Andersen fulgte stærkt optaget den politiske Kamp om Grænsespørgsmaalet, en Kamp, som begge Sønnerne deltog i blandt de yderste danske Forposter i Mellem- og Sydslesvig. Men med Folkeafstemningen den 10. Februar 1920, og dens glædelige Resultat kom der til hende en stor Sorg. Den ældste Datter, Marie, gift med Ingeniør Nissen i Odense, rejste — skønt alvorlig syg — hjem til Haderlsev for at afgive sin Stemme. Hun, der med sit lyse, frejdige Sind netop i de tungeste Aar havde betydet saa meget for det sønderjyske Lærerhjem, døde nogle Dage efter det stolte Slag midt i Hjemstavnens lyseste Folkevaar. Og et halvt Aar senere i Oktober 1920 mistede Cathrine Andersen sin Mand. Det var trods Afstemning og Genforening et haardt Aar for hende.

Nu sidder den aldrende Lærerenke i sit gamle Hjem som interesseret Tilskuer til alt det, der sker i det nye Danmark og ude i den store Verden. Hendes yngste Søn er jo som sønderjysk Folketingsmand og nu som Højkommissær i Konstantinopel midt ude i det brogede Liv, man kalder Politik, og som altid har optaget hende saa stærkt. Hos sig har hun hidtil haft sin yngste Datter, Ingeborg Andersen, som er hendes store Trøst nu paa hendes stille Livsaften, men som snart som Præstefrue drager til en sjællandsk Præstegaard.

Foraaret 1930.

*

MARIE ANDRESEN.

Den 12. Januar 1928 døde Marie Andresen, Ullerup. Ved Budskabet herom fyldtes hendes Slægtninge og mange Venner med dyb Vemod — vi syntes, det var alt for tidligt — og Tankerne gik til hendes Nærmeste, der havde mistet mest. Med hende gik en af Nordslesvigs kendte og betydelige Skikkelser fra den sidste Menneskealder bort. Hun havde paa forskellig Maade betydet saare meget. —

Marie Andresen fødtes paa Nørremølle 13. Juni 1859 som Datter af den kendte og ansete Gaardejer Christen Hanssen og Hustru Marie. Hendes fulde Pigenavn var Marie Vilhelmine Hanssen. Hun var Søster til forhv. Minister H. P. Hanssen. Her voksede hun op i et betydeligt, aandsbevæget, varmt dansk og alvorligt kristeligt Hjem. Det var hun altid præget af. Hos hende var Folkets Sag og Gudsfrygt et inderligt og alvorligt Hjerteanliggende. —

Hvad Hjemmet ydede, rakte senere Højskolen Haand til. Hun kom først paa Vinding, senere paa Askov Højskole og høstede begge Steder rigt Udbytte og sluttede Venneforhold, der holdt Livet igennem, bl. a. med Fru Anker Møller, Klim. 1883 blev hun gift med Johan Andresen, Ullerup, og tog, som han en Gang udtrykte det, Nørremølle med til det ny Hjem. Den Aand og det Liv, som rørte sig i Barndomshjemmet, havde hendes Fæstemand god Brug for, og sammen skabte de et Hjem, der blev en Støtte for alt godt paa Egnen. En dygtig Børneflok voksede op omkring dem, og gennem Aarene har en Mængde Mennesker færdedes ind og ud i Hjemmet i Ullerup. —

Da »Udvalg for kristelig Virksomhed i Nordslesvig« blev dannet, blev Marie Andresen tidlig Medlem af dette og var glad for at kunne være med til at gøre et missionerende Arbejde for dansk, nærmest grundtvigsk Forkyndelse i Nordslesvig. Fra Begyndelsen var hun og Johan Andresen med i det frikirkelige Røre paa Sundeved. De var fra første Færd Medlemmer af Frimenigheden, da den dannedes i 1901. Da Frimenighedskirken byggedes i 1903 og der herefter afholdtes regelmæssige Gudstjenester med Sakramenternes Forvaltning, var hendes kæreste Ønske gaaet i Opfyldelse. Nu fik Menigheden et Præstespørgsmaal, og hun var en af dem, der var virksom for at faa dette i Orden i 1907.

Da Menighedsraadet dannedes, var hun fra Begyndelsen Medlem af dette. Det var trygt og frugtbart at samarbejde med hende. Hun overlod ikke den aandelige Gerning i Menigheden til Præsten alene. Hun hørte til de Lægfolk, der kunde være Sjælesørgerhjælp for Præsten og det baade naar det gjaldt Tugt og Trøst. Hun havde gaaet i Herrens Skole, og det giver Visdom og Myndighed. —

Hun blev prøvet i Sorg. Den ældste Datter, den milde Ingeborg, gift med Gaardejer Chr. Petersen, Palæet, Graasten, døde ung fra Mand og fire smaa Børn. Under Krigen forsvandt den haabefulde, ejendommeligt begavede Søn, cand. phil. Kresten Andresen. Dette tog haardt paa hende.

I et Brev til os fra 8. Aug. 22 skriver hun: »Der er Dage, der er saa tunge at mindes. I Dag er det 6 Aar siden, vor kære Kresten blev borte, forsvandt usporligt som et Blad, der blæses bort for Vinden, Dagen efter han var kaldt til Fronten. Men Gud ske Lov, vi tror saa vist, at vi skal mødes igen histoppe og aldrig mere skilles. Saa er der noget, jeg tit har tænkt paa, at naar vi en Gang staar for Guds Domstol, vil det blive tungere for os at svare til det gode, vi ikke fik gjort, end det onde, vi gjorde.« Med Henblik paa Krestens Død skriver hun senere: »Vi lærte *efterhaanden* at sige, ikke blot: Herren gav, Herren tog, men ogsaa: Herrens Navn være lovet.« Ja, det maatte læres efterhaanden; han var vel nok hendes Hjærtebarn. Af en værdifuld Brevsamling fra ham udgav hun efter Krigen under Samarbejde med Valdemar Rørdam »Krestens Breve«. De er ikke blot saa karakteristiske for ham, men i mange Henseender saa interessante og betydningsfulde f. Eks. til Bedømmelse af Sønderjyderne under Krigen og af Forbindelsen mellem dem ved Fronten og Hjemmene i Nordslesvig, at hun fortjener varm Tak, fordi hun lod Krestens Breve komme uden for Familiekredsen. —

Midt under Genforeningens store og dybe Oplevelse var det hende en Sorg, at Frimenigheden ikke kunde fortsætte. Hun blev glad for Forkyndelsen i Sognekirken, da Ullerup fik Præst nordfra, men hun havde saa længe virket for og levet i den fri Menighedskreds og havde saa levende tilegnet sig de grundtvigske Livstanker, folkeligt og kristeligt, at hun stadig følte Savnet af den gamle Menigheds Fællesskab. I et senere Brev skriver hun: »Naar der kom tunge Dage, hvor var det saa godt at sidde ovre i vor lille Kirke. Det var, som hele det lille Samfund hjalp til med at bære Sorgen. Det er saare vemodigt nu at komme forbi den lille Kirke; men hvordan det end skal gaa, saa er vi sikre paa, at den Gerning, vi begyndte der i hans Navn, smaa og svage som vi var, *den har ikke været forgæves.*« Vi er mange, som vort Liv igennem vil staa i Taknemlighedsgæld til Marie Andresen. —

I de senere Aar led hun af tiltagende Skrøbelighed, men hun var aandsfrisk og tryg i sin Barnetro til det sidste.

Den 17. Januar 28 blev hun under stort Følge jordet paa Ullerup Kirkegaard. I Hjem og Kirke talte Provst Andersen, Ullerup, og ved en Sammenkomst bagefter talte Johan Andresen og Undertegnede. Ære være hendes Minde!

Asserballe Præstegaard. *Jørgen Eriksen.*

PETRINE BOHNFELD.

»*Alt staar i Guds Faderhaand.*«

Det var af disse Linier, den Kvinde, der skal fortælles om, fandt Trøst og Kraft til at leve Livet under dets haarde Tilskikkelser. —

Fru Petrine Bohnfeld er født paa Rundbjerg i Branderup Sogn. Faderen, Gaardmand N. P. Nissen og Hustru Helene Toft, var fra Øbening ved Rødekro, hvor Forældrene havde en stor Gaard, som desværre overgik til Regeringen under Statsbankerotten 1813, hvorved Hjemmet gik tabt.

Der var otte Søskende, og det siger sig selv, at de blev opdraget til Arbejde og stor Nøjsomhed.

Hjemmet var stærkt kristeligt præget — »især,« siger Fru Bohnfeld, »husker jeg nøje den Alvor, der laa over Hjemmet, naar vi skulde til Alters.«

I Hjemmet blev der vævet og spundet, og særlig spillede Høravl en meget stor Rolle.

Fru Bohnfeld fremviser noget af sit dejlige blanke Dækketøj, som var spundet af hendes Mor.

Ligeledes blev der brygget og bagt, og dengang var der ikke Tale om Silkestrømper og Laksko. Naar Søndagen kom, blev der syet en hvid Strimmel »i æ Kjol«, et rent Bomuldsforklæde blev lagt frem, og »æ Klodser« blev pudset.

1877 blev Fru Bohnfeld gift med Landmaaler Frederik Bohnfeld, og de bosatte sig i Haderslev.

Efter nogle Aars lykkeligt Samliv blev F. Bohnfeld afsat som Landmaaler paa Grund af sit danske Sindelag. Han købte en Landejendom i Slagtergade, som han drev samtidig med, at han oparbejdede en betydelig Kreaturhandel. Senere blev han Meddirektør i Industri- og Landmandsbanken. Den 16. November 1898 blev han udvist.

»Hvad jeg følte,« siger Fru Bohnfeld, »da jeg hørte Ordet *udvist*, kan enhver forstaa.«

»Min Mand sagde: »Nu er vi ruinerede!« og dette maatte jeg bittert opleve.«

»Hvad laa til Grund for Deres hæderlige og retskafne Mands Udvisning?« spørger jeg.

»Intet!«

Han havde været dansk, derfor skulde han jages bort fra Hjem — Hjemstavn og Fædrejord.

»Vil nogen Guds Forsætter hemme,
han nødes til selv dem at fremme.«

Der opvoksede en Børneflok, der var værdig til at løfte den Arv, Faderen maatte gaa i Landflygtighed for. —

Tunge og svære Tider kom for Fru Bohnfeld. Hendes Mand (det første Offer for Køllerpolitikken) i Udlændighed, forvist fra sit Hjem og sin Familie. Smaa Kaar. Syv Børn, hvoraf de tre endnu ikke var konfirmerede.

Det var en trang Tid for Fru Bohnfeld, der daglig maatte savne Samlivet med sin Mand og som, paa Grund af at Forsørgeren var dreven i Landflygtighed, maatte kæmpe med store økonomiske Vanskeligheder.

Helstøbt og med en stærk og urokkelig Tro paa, at »alt staar i Guds Faderhaand«, kæmpede og stred hun sig sammen med sine Børn igennem Modgang og Skuffelser.

»Kom Deres Mand aldrig hjem paa Besøg?« spørger jeg.

Fru Bohnfeld bliver tavs, og det gode Smil forsvinder, — ja næsten stivner — saa begynder hun at fortælle om de natlige Besøg, naar Frederik Bohnfeld i Mulm og Mørke sneg sig hjem for at være sammen med Hustru og Børn — om end kun for en lille Stund.

Gribende og med faa Ord skildrer hun Afskeden, efter at de sammen havde sunget: »Alt staar i Guds Faderhaand«.

I 2½ Aar levede Fru Bohnfeld adskilt fra sin Mand.

1901 kom Frederik Bohnfeld hjem, men som Lig. — Da havde Græmmelse og Lidelse faaet den tidligere saa kraftige Mand til at bukke under. Paa Gl. Haderslev Kirkegaard fik den Landflygtige et Fristed. Paa hans Gravsten staar:

»For Uret og for bittert Savn
Fred du fandt i Jesu Navn.«

»Dannevirke« skriver: »Det var ikke blide Tanker og Følelser, som gennemstrømmede den store Skare, som stod ved Graven. Mange Hænder knyttedes imod en Politik, som uvægerlig maatte bevirke, at den danske Befolkning endnu mindre strøg Flaget eller skræmmedes bort fra det Grundlag, som Ret og Sandhed gav os at staa paa.

»Gaar Støtterne i Stykker
og Vennerne faar Nykker,
saa skér det blot, fordi du godt
kan gaa foruden Krykker.«

Fru Bohnfeld tog fat og drev — fremdeles ved Børnenes Hjælp — en meget stor og gennemsolid Gæstgivergaard, som senere blev et af Haderslevs bedste og nobleste Pensionater. Det siger sig selv, at hendes Kræfter udnyttedes til det yderste for at holde Hjemmet oppe, og mangen en tung og ydmygende Gang maatte hun gaa.

»Var det især det økonomiske, det kneb med?« spørger jeg og ser op paa Fru Bohnfeld, hvis Øjne dugges.

»Ja, haardt var det; men den Uret, jeg og mine Børn maatte døje, blev ved Herrens Hjælp overvundet. En Trøst i Sorgen var, at vi led uforskyldt.«

Det Hjem, hun og Børnene dannede, blev et dansk Tilflugtssted for mange. Et Hjem, hvor Kristendom og Danskhed ikke var tomme Ord, men hvor der stod Handling bag. De sluttede sig til Frimenigheden.

Aldrig gik man forgæves til Fru Bohnfeld, naar det gjaldt om en Gave til nationale Foretagender, og endnu mindre naar det var Velgørenhed. Trods smaa Indtægter havde hun altid en rund Haand. Mangen Ung har ved Fru Bohnfelds ejendommelige Maade at faa en Ting sagt paa, faaet sin nationale Daab.

Dansk Sang og dansk Tale, det var der Plads for i det Bohnfeldske Hjem.

Aldrig gik hun paa Akkord, end ikke under Krigen, da der blev truet med Fængselsstraf, fordi hun forbød den tyske Officer, som var indkvarteret hos hende, at hejse det tyske Flag paa hendes Hus. Havde det været Dannebrog — men det tyske Flag — nej! —

Vi er mange, som skylder Fru Bohnfeld Tak, fordi hun lærte os — ikke med store og mange Ord, men gennem sit Liv, at »en Kvindes Villie og gammel Kristentro« nok skal — trods alt — vinde frem.

»At kues og dog at vokse,
at standses og dog naa frem,
at bøjes og dog at løfte
sit Hjerte mod Lysets Hjem.«

Det Vers er det bedste Udtryk for Fru Bohnfelds Væren og Leven indtil denne Dag.

Haderslev. *Hanne Jenssen.*

MARIE FINK.

Når der skal udgives en bog med mindeblade om sønderjyske kvinder, er det ganske naturligt, at Marie Finks navn også nævnes der, til trods for, at hun er født uden for Sønderjylland. Her nede fandt og fyldte hun sin plads som få.

Marie Fink er født den 25. august 1857 i Kærby ved Kallundborg, hun var datter af gårdejer Lars Jørgensen og hustru Abelone Larsen. Det var i et godt hjem, hun fik lov til at leve sin barndom og tidligste ungdom. Hendes forældre hørte til de 20 familier, der stiftede Ubberup valgmenighed, og det inderlige menighedsliv, hun gennem dem blev ført ind i, blev afgørende for hele hendes liv.

Hun begyndte sin skolegang i folkeskolen, men kort tid efter dannede nogle familier i Kærby en lille friskole, der fik husrum i Maries hjem. Læreren Peter Olsen var en varmhjærtet mand, der vandt børnenes kærlighed, han fik stor indflydelse på Maries modtagelige sind.

Efter nogle års forløb blev skolen ophævet, og hun blev sendt til den større friskole i Ubberup, der i en lang årrække blev ledet af de udmærkede lærerfolk Niels og Marie Thomsen.

Da Marie var 20 år, døde hendes svoger, friskolelærer Kresten Hansen, og hos søsteren fik hun nu sit hjem. De to søstre hjalp hinanden så godt de kunde med at føre skolen videre. De delte fagene imellem sig, og i fritiden lagde de et stort arbejde i at udvide deres kundskaber. Søsteren, enkefru Maren Hansen, husker, hvordan Marie om aftenen øvede sig i højtlæsning. De fortsatte arbejdet ved skolen i 2½ år. Da Marie blev fri der, tog hun sommeren 80 på Vallekilde højskole, det blev en stor oplevelse for hende.

Selv som ganske ung pige gik Marie ikke af vejen for svære opgaver. To gange blev der kaldt på hende fra hjem, hvor sygdom og død var til huse, og hun kom villigt og gerne. Hendes søster skriver i et brev til mig — hvor kom de til at holde af hende i disse hjem, og hvor faldt hun dog straks til hos dem. Og hvor fyldte eller rettere udfyldte hun med sit varme hjærte og unge sind de tunge dage, så de mildnedes.

Efter sit højskoleophold fik Marie lyst til at se sig lidt videre ud, og Sønderjylland drog hende. Hun fik plads i Mads Jensens hjem i Jægerup. Det blev kun en kort tid, hun fik hjem der, men længe nok, til at der knyttedes et venskab, der varede gennem livet.

Marie var kommen til Jægerup for at hjælpe med husligt arbejde, men der så de hurtig hendes udprægede evner til at have med børn at gøre, og de fik det ordnet, så Marie kom til Peter Finks i Stubbum som hjemmelærerinde for de større børn.

Der blev hun en udmærket hjælp for fru Cæcilie Fink og mellem de to kærlige og kloge kvinder sluttedes et varmt venskab.

Tyskernes kamp for at erobre børnene satte en stopper for al hjemmeundervisning ved fremmed hjælp, og Marie måtte sige farvel til den gærning, hun havde fået så kær.

Hendes forældre havde længe syntes, det var svært at have hende så langt borte, hun optog derfor nu en gærning som

hjælpelærerinde i Værslev friskole hos Søren Frederiksen, den senere forstander på Støvring højskole.

I juni 1888 døde fru Cæcilie Fink efter en lille datters fødsel. Peter Fink sendte da, efter sin afdøde hustrus ønske, bud til Marie og bad hende komme ham til hjælp med at opdrage den store børneflok og styre hus og hjem.

Og da begyndte så den gerning, der blev til så stor velsignelse for hende selv og for det hjem, hun fik lov til at virke i, men hvor hun dog først ret fik lov til at udfolde sig, efter at hun i 1890 blev Peter Finks hustru.

Det blev et godt hjem de to kloge, kærlige og fromme mennesker fik lov til at bygge sammen, og det blev af stor værdi for de venner, hjemmet fik gennem årene, for de mennesker de levede iblandt og for de unge, der som medhjælpere en tid fik hjem der.

Marie Fink var gennem hele sit ægteskab ofte meget svagelig, og flere alvorlige sygelejer hæmmede hendes stærke trang til at være med i det nationale arbejde, der skulde gøres her nede. Blev hun end ved sygdom hindret i at tage del i de store møder, hvor arbejdet drøftedes, så tog hun fat i sit hjem. De rummelige stuer i det hyggelige hjem, stod gang på gang åbne for kendinge og naboer, når det var lykkedes Marie og Peter Fink at skaffe en mand, der kunde føre ordet.

Mange er gået trøstede og styrkede fra det hjem. Peter Fink og Marie Fink var erfarne folk, der var værd at gæste. Pengesorger havde de gennemlevet, men de tog livet af Guds hånd og voksede gennem det. Alle, der havde den lykke at komme som venner i det hjem, ved, det var rige timer, vi kunde opleve der. De havde en sjelden evne til at tale sandt om småt og stort og jevnt om alt det høje. Marie Fink evnede at føre samtalen ind på de dybeste spørgsmål, kristenlivets kamp og sejr, synd og nåde. Og endelig kunde hun tale om glæden ved at have fundet sin plads i Guds menighed fra de unge dage. Og fordi hun selv følte sig så rig i det, stod det arbejde, der gjordes ud fra Frimenigheden, hendes hjærte særlig nær.

Dyb alvorlig var understrømmen i det hjem, hvor hun var husmoder, men en munter spøg og en glad latter hørtes også

i hjemmet der, og da hendes egne unge voksede op, lukkede hun hjemmets døre vidt op for deres venner og kammerater, og jeg ved fra mange unge, at de har meget at sige hende tak for.

Marie Fink havde en sjelden evne til at vinde fortrolighed, man gik frimodig til hende og bad om råd. De to mennesker var så absolut fælles om at bygge hjemmet, men Marie Fink kunde lettest komme i samtale med mennesker. Peter Fink var i høj grad en indadvendt natur, som over for fremmede vanskeligt kunde lukke sig op, men hun evnede at give hans dybe tanker ord.

Det var et hjem hvor sangen øvede sin magt, Marie sang ikke selv, men hun kendte vore salmer og sange i sjelden grad, og kunde derfor vælge den sang eller salme, der netop kunde uddybe den samtale der var ført.

Trods skrøbelighed nåede Marie Finks kræfter også til noget arbejde uden for hjemmet, og der var det især sygeplejesagen der kaldte på hende. Hun vidste, hvor meget det betød for den syge at få god og kyndig pleje. Hun var i flere år formand for egnens sygeplejeforening og førte den klogt og myndigt gennem mange små og store brydninger. Marie Fink var stilfærdig i hele sit væsen, der var en naturlig værdighed over hendes fremtræden, og kloge og besindige som hendes ord var, er det kun naturligt, at hendes arbejde fik betydning for den sag, hun kæmpede for.

Krigen kom til hjemmet i Stubbum som til de tusinde andre hjem, som den store ulykke, den var. 6 sønner, en svigersøn og en plejesøn kom efterhånden med, så det var ikke underligt, at hjærterne ofte bævede i angst for de kære. Men også den første tids stolte sejrsmeldinger fra den sejrrige tyske hær knugede hjærterne. Tung kom sorgen til hjemmet, da budet meldte, at den yngste søn, Johannes, var falden i Karpaterne den 7. marts 1915. Marie Fink fik selv to børn i sit ægteskab, Johannes var den ældste af dem.

Sorgen tog hårdt på forældrene. Peter Finks helbred havde ikke været godt det sidste år, og sorgen over sønnens død svæk-

kede sikkert i høj grad hans modstandskraft, så den sygdom, han led af, tog fart, og i august 1916 døde han.

Vi, som den gang ved krigen var afskåret fra at komme der ned, og kun ved cencurerede breve kunde vise, at vi tænkte på dem, kunde ikke lade være med at ængstes for, hvordan Marie Finks kræfter vilde slå til i denne nye tunge sorg. I sine breve i tiden efter Peter Finks død, hvor hun skriver om sorgen og savnet, vender hun gang på gang tilbage til alt hvad hun har at sige Gud tak for, som han har ført hende gennem livet, hun skriver et sted — selv om sorgen knuger, og savnet er tungt, så beder jeg Gud hjælpe mig, så jeg aldrig glemmer, at jeg er hans barn, og at jeg stoler på, han ved, hvad der tjener mig bedst.

Det var godt at se, da vi endelig i efteråret 1918 mødtes igen, at hun, om end ældet og bøjet under sorgen, dog var vundet sejrrig frem gennem den. Selv om der var dyb vemod over vort møde, så fyldte glæden over Sønderjyllands, som vi den gang troede nær forestående, genforening os dog med stor glæde, og jeg husker Marie Fink sige stille og stærk — Jeg var så bange for, mine egne store sorger skulde have fyldt mit sind så stærkt, så jeg ikke kunde være med i mit folks glæde, men det kan jeg af hele mit hjærte. —

I 1918 havde en datter og svigersøn overtaget det gamle hjem i Stubbum, og Marie Fink flyttede til Haderslev. Selv om det var svært at sige farvel til hjemmet med de rige minder, så var der meget, hun glædede sig over, ved at få lov til sammen med sine to yngste døtre og den trofaste gamle pige Kristiane at skabe det nye hjem i Haderslev. Her boede hun nær ved frimenighedskirken, så hun kunde komme der søndag efter søndag, og herfra kunde hun lettere komme i forbindelse med alle de unge hjem, børneflokken havde stiftet. I det nye hjem meldte sorgen sig hurtig, under influenzaepidemien sommeren 1918 døde Kristiane, hun havde i mere end 30 år delt hjemmets kår i Stubbum, opofrende i sin kærlighed mod alle havde hun været, og sin store del af arbejdets byrde havde hun båret. Det var en stor sorg for alle fra det hjem, da Kristiane gik bort, de

vidste, de i hende mistede en forstående ven for alt hvad der angik den store slægt.

Inden året gik til ende, ramtes Marie Fink af endnu en stor sorg. Den ældste søn, Kristen Fink, Fuglsiggård, døde i december. Kristen Fink havde i en årrække lidt af lungetuberculose og ofte været meget syg. Under krigen var han til tider forbavsende rask, og så langt hans kræfter nåede, hjalp han med råd og dåd i de hjem, hvor mændene var borte. Han fik influenza med lungebetændelse, og efter få dages svære lidelser døde han. Marie Fink sad trofast ved hans sygeleje, det var den fjerde søn, hun mistede.

Al den sorg og savnet af de kære tog meget på hende. En dag jeg besøgte hende, sagde hun — nu kunde jeg selv længes efter at dø. — Dertil svarede jeg — Du ved, hvor meget det betyder for dine venner, at vi har dig, og hvor svært det vilde blive for dine børn at skilles fra dig. — Ja, det vilde vel blive min dødskamp at skulle sige farvel, sagde hun ganske stille.

Den friede Gud hende for. Den 17. maj gik hun sammen med sin datter ud for at plante blomster på Kristianes grav, medens hun stod ved graven, blev hun utilpas og gik hjem. Da de andre kort efter kom hjem, lå hun i sin seng i dyb søvn, og uden at komme til bevidsthed døde hun stille den 19. maj.

Alle vi, der har kendt hende og holdt af hende, har meget at sige hende tak for. Hun var god at spørge til råds, for hun havde erfaret meget i livets skole. Hun havde levet et rigt menneskeliv, ofte knuget af modløshed og sorg, hendes sind kunde være tungt, men det tog aldrig overhånd, fordi hun blev båret gennem alt af sin sikre tro på, at hun var Guds barn og frelst ved hans nåde.

Christiansfeld, 31—7—1931. *Sofie Gabe.*

CATRINE MARGRETHE HANSEN,

FØDT PETERSEN.

Dybbøl Mølle.

»Tvende Gange skudt i Grus,
atter rejst som Møllehus.
Vogter for et Mindebo,
selv en Bauta dansk og tro,
spejd saa langt dit Øje naar,
Grav ved Grav i Marken staar.
Danske Mænd gav Livet hen,
Troskab holder Skansen end,
taaredugget Æreskrans
slaar om Dybbøls Navn sin Glans.
Slægter dø, men Sproget binder,
Fremtid gror af danske Minder.«

Cathrine Margrethe Hansen, f. Petersen, den venlige Kone fra Dybbøl Mølle, var født den 8. Maj 1846 i Dynt, Broager

Sogn, og en god Arv tog hun med fra Fædrenehjemmet, hvor hun fra Barndommen af levede i den Luft, et dansk kristent Hjem giver. Faderen kendte Danmarks og Sønderjyllands Historie; ikke mindre levede han med i Guds Riges Kaar.

Mangen Gang modtog man under Samtalens Løb et dybt Indtryk af, hvor mange gode Frø, der var saaet i det daglige Samliv, som senere voksede og spirede i Barnets, den unge Piges og i Konens Sind.

Sommeren paa Testrup Højskole med Lærerne Jens Nørregaard og Baagøe blev en rig Oplevelse, som aldrig ebbede ud, men fulgte Livet igennem. Der var Sangbund i Sindet for Ordet fra Gud og de Danskes Livsvilkaar i Fortid og Nutid. Det var nok fra den Tid, at Sangen: »Jeg har baaret Lærkens Vinge!« blev hende saa kær. Ved Aftensæde i Vennelag og ved Møder foreslog hun ofte denne Sang. De gamle Øjne kunde endnu i den høje Alder lyse ved Minder fra den Tid.

Den 8. Maj 1873 holdtes der Bryllup paa Dybbøl Mølle; Gerhard Hansen, Søn af den kendte Dybbøl Møller, Jørgen Hansen, de danske Soldaters Ven, havde kaaret Cathrine til sin Brud, og hun fulgte ham glad.

Nu blev hun Hustru i det Hjem paa Dybbøl Banke, som mange Danske, ja mange fra hele Norden valfarter til, paa det Sted, om hvilket der med Føje og Ret siges:

»Intet Sted i Verden man finder
saa mange og dejlige danske Minder.«

Vilde hendes Kræfter slaa til at løfte den Arv, som Jørgen Hansens Søn og Sønnekone maatte overtage?

Vilde den samme offervillige danske Aand faa Bosted og Voksested i det nye Hjem?

Mange Betænkeligheder og mange Spørgsmaal dukker frem, naar Afløsningen kommer og Overtagelsen af det gamle Hjem med dets store gode Indsats i Livet fuldbyrdes.

Og mangen en Gang gaar det jo ikke den gode Vej; det har vi ofte nok erfaret.

Opløftende og berigende er det at være Vidne til, hvor unge Folk sætter Bo i gamle Hjem og i ydmygt offervilligt Arbejde

med vaagen Pietet værner om det gamle Hjems Overleveringer og bliver til Glæde og Vederkvægelse for mange Mennesker, ligefrem til Styrkelse i gode Tanker og varme Følelser. Den Slags Mennesker rækker Livets Vand til Vandringsmanden, som gæster dem — — og sikkert gælder Herrens Ord for dem: »Hvad I har gjort mod en af de mindste Smaa, det har I gjort mod mig.«

Mange, mange vil gladelig underskrive det Ord, en Gæst skrev ved et Besøg paa Dybbøl Mølle hos Fru Cathrine, da hun i en høj Alder sammen med sin elskelige Datter, Margrethe, var ene tilbage af Slægten:

»Tak for Minder lyse, rige,
som i Tanker stedse staar —
om en prægtig »Jakobsstige«,
om en ung, en dejlig Vaar.«

Det blev en lang Arbejdsdag, den unge Kone gik ind til. Arbejdet var mangfoldigt — Hus og Hjem, Mark og Have, Møllens Kunder som Dybbøl-Møllens Gæster — og det blev med Tiden mange — krævede flittige Hænder, god Omtanke, givende Kærlighed. Og alt og alle modtog, hvad der kunde tilkomme dem og mere end det.

I Nødens og Prøvelsens Tider viser det sig, hvad et Menneske duer til!

Saadan ogsaa her.

Der kom trange Tider i økonomisk Henseende i Firserne. Trofast og med gode Raad stod Hustruen ved Mandens Side.

Skulde der være Udvej, saa maatte der arbejdes mere og spares, hvor der kunde.

Det var nok med blandede Følelser — taknemmelige og ydmygende — de to maatte opleve Afhændelsen af Møllen til et Konsortium.

Nu blev de Forpagtere; udadtil var der ingen Forandring, ja, der blev noget lysere Dage i Arbejdet for Udkommet.

Den 15. Juni 1902 døde Jørgen Hansen efter et Ulykkestilfælde i sin Møllergerning. Det var et haardt Slag, og næsten endnu haardere var den unge Søns Død d. 11. Januar 1911.

Arbejdsdygtig og betænksom som faa Unge stod Sønnen ved Moderens Side i det daglige Arbejde, indtil han paa Grund af en ondartet Halssygdom bukkede under.

Nedbøjet og dog rolig fattet stod hun, støttet af sin kære Datters Arm, nu ved Husbondens og Sønnens Grave — lille af Skikkelse, stor i Troens tillidsfulde og Kærlighedens lægende Kraft.

»Mor havde et meget alvorligt Sind — saa munter og skæmtsom hun end mangen Gang kunde være — men hun fortvivlede aldrig! Hun kunde altid rejse sig igen og fattet gaa sin Vej,« sagde engang hendes Datter under en Samtale. »Mor fortvivlede aldrig!«

Hvor kunde hun bære det store Tryk og Savn?

Vi finder nok det rigtige Svar i den Salme, hun særligt holdt af: »Under dine Vingers Skygge« — — hvor Sjælen bøjer sig ind til vor Frelses Gud med Bønnen: »Lad mig Hjertets Tempel smykke med *din* — ikke min, husk det! — Tro, *din* Kærlighed.«

Der har vi den Livs-Fjeder, som nok kan trykkes stærkt ned af Jordelivets Sorger, Savn og Bekymringer, men som ved Aandens Kraft igen retter sig.

Og i det daglige Livs Arbejde kunde hun paa en egen god Maade omgaas de Tjenende i Hus og Gaard, saa Samarbejdet blev godt og nyttigt.

Dette kom hende og hele hendes Stilling som Enke meget tilgode i de mange Aar efter Mandens og Sønnens Bortgang.

De unge Møllebestyrere fandt i hende en omsorgsfuld Husmoder, en prøvet livserfaren Raadgiver, i hvis Hjem der var godt at være.

Den kære Datter, som var gaaet ind i en af Sønderborgs største Købmandsforretninger og blevet Kassererske dér, boede i Hjemmet. Hver Aften kunde man i mange Aar møde Fru Hansen, naar hun gik Datteren i Møde.

Ingen Indvendinger: De kan let falde! blive paakørt i Mørket! — ænsede hun; men gik sin trygge Gang, saa inderlig glad over, efter Dagens, Arbejdets Uro og Ensomhed, at faa sin kære Margrethe hjem og sidde sammen med hende i Mølle-

husets lune Dagligstue, hvor Bornholmeruhrets beroligende faste Tik-Tak var som et kønt Accompagnement til de to Kvinders Samtale.

Vi, som saa de to, lille Mor og den ranke Datter gaa kærligt tilsammen til Hjemmet, glemmer aldrig det kønne Syn.

Saa kønt fulgtes de to ad i eet og alt, til Kirken hver Søndag, det lod sig gøre, til kristelige og folkelige Møder, til Syge og Sunde i Nabolaget, og i de sidste Aar, hvor Datteren trak sig tilbage fra Forretningen med Ære og varm Tak fra Forretningens Indehaveres Side, hjalp de hinanden i Modtagelsen af Dybbøl Mølles mange Gæster.

Cathrine Hansen var blevet en af vort danske Folks Sædemænd, ja, i langt højere Grad end mange skønner.

I den trofaste Vagt stod hun under Fremmedherredømmet paa sin Post, rank og mild, med sit danske Sindelag, med et godt og varmende Ord til dem, som kom.

Derfor kunde gamle Reimers med Rette sige om hende til en Bondekone i Dybbøl: »Hun holdt ud; det maa vi prise hende for.«

Og det blev lyst ved Aftentide!

Efter Verdenskrigens Ophør kom endelig Genforeningen med Moderlandet, Kongens og Dronningens Besøg, den 80-aarige Fødselsdag i legemlig og aandelig Friskhed med et takfyldt Sind til Gud og Mennesker, den Dag, hvor hun som Dybbøl Møllens trofaste Vagt æredes og hædredes af mange, mange danske Mænd og Kvinder fra nær og fjern.

Bønnen i Kirken, som hun var saa levende med i, gik i Opfyldelse:

»Og naar du kommer,
kom mild og blid,
og gør mig salig til evig Tid!«

Forskaanet for Alderdommens Brøst, aandelig frisk til det sidste, hensov hun med en sidste Tak til den elskede Datter d. 24. Januar 1929.

Et Smil fra Gud til os var hun blevet.

En Sjæl, som lever i Tro og Kærlighed til Gud, Folk og Hjemstavn, Hus og Hjem, Slægt og Venner, til alle Trængende, og stadig kæmper sig videre fremad og hjemad, vederkvæger og løfter vort Sind som intet andet i vort Jordeliv.

I hendes Liv blev Ordene til lyslevende Virkelighed:

»Troskab holder Skansen end,
taaredugget Æreskrans
slaar om Dybbøls Navn sin Glans.«

Pastor *Hansen,* Dybbøl.

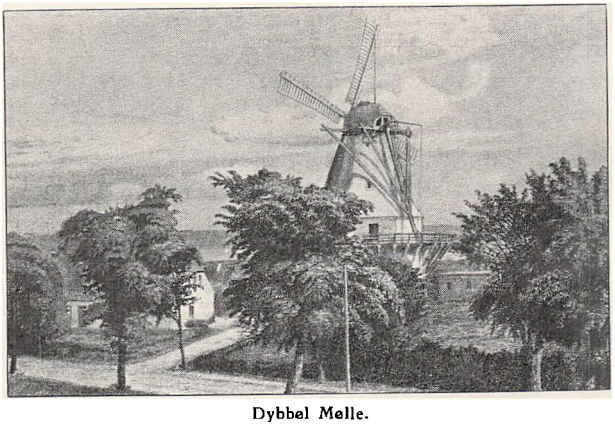

Dybbøl Mølle.

HELENE LUCIE HANSSEN,

FØDT IVERSEN.

Naar der skrives eller tales om Mænd, der gennem et langt Liv har øvet en stor og betydelig Indsats i et Folks eller i Folkenes Liv, da gøres der i Reglen nøje Rede for deres Slægt, for om muligt at finde de Egenskaber, der er særlig fremtrædende hos Manden, som en Arv fra fædrene eller mødrene Slægten. Der gives derimod i Reglen liden eller slet ingen Oplysning om den Kvinde, der gennem et langt Liv har staaet ved Mandens Side, og dette er det mærkelige, da hun i Reglen har haft langt større Betydning og Indflydelse end den formentlige Arv af Slægten, selv om en Slægtsarv ikke skal undervurderes. Det er derfor en fortjenstfuld Gerning at der ristes flere Runer om Kvinders Indsats, end det har været Tilfældet hidtil.

Helene Lucie Hanssen er født den 25. December 1860 i Ullerup. Saavel paa fædrene som mødrene Side tilhørte Fru Hanssen gamle Bondeslægter paa Sundeved. Faderen hed Peter

Chr. Iversen, var Sognefoged og i mange Henseender en betydelig Mand. Moderen hed Ingeborg og var født Andresen. De to Slægter Iversen og Andresen er den Dag i Dag vidt forgrenede paa Sundeved. Hjemmet i Ullerup stod i en nær Tilknytning til det ny der var fremme i Tiden, og da særlig Højskolen. En afgørende Betydning i saa Henseende har den Mand haft, der i Tiden mellem Krigene sad som Præst i Ullerup, nemlig: N. F. Fejlberg. Det er derfor saare forstaaeligt, at Fru Hanssen allerede som syttenaarig i Sommeren 1877 kom paa Askov Højskole. Da Højskoleopholdet var sluttet, overtog hun Pladsen som Mejerske hos Gaardejer P. Ludvigsen i Avnbøl. »Det var dristigt,« siger Fru Hanssen selv, og det kan der være noget om. Ikke desmindre blev hun i denne Plads i 4 Aar, for saa at overtage Herregaardsmejeriet paa Graasten Herregaard i et Aar. Disse 5 Aars Arbejde ved det begyndende Mejerivæsen har været strænge Aar, og naar Fru Helene nu ser tilbage paa dem, saa er det med Suk, da dette Arbejde berøvede hende en Del af de Ungdomsglæder, som andre Unge tog Del i. Og dog har det været en stor Gerning at være med til at bane Vej for det ny, der skulde komme, og saa at sige næsten revolutionere hele Landbruget, endvidere har Arbejdet, der var meget selvstændigt og ansvarsfuldt, været en god Skole for Livet.

Efter Afslutningen af Gerningen ved Mejerivæsnet besøgte Fru Hanssen paany Askov Højskole en Sommer, for derefter at overtage Pladsen som Friskolelærerinde ved en af de Svedstrupske Friskoler: Mørdrup ved Helsingør. Vendte tilbage derfra til Askov og var et Aar i Huset hos den senere saa bekendte Forfatter Jakob Knudsen. Tog derefter et Vinterkursus paa Askov og gennemgik i Foraaret 1886 et Kursus i Dansk og Gymnastik for saa at være Lærerinde paa Vejstrup Højskole i de to nævnte Fag.

Det er i disse Aar, at H. P. Hanssen har skrevet det smukke Brev til hende, som findes i hans Erindringer (Tilbageblik I. S. 140) der udmunder i de Ord: »Jeg ønsker en Hustru, som er rede til at afse vor egen Lykke og Velfærd, naar Fædrelandets Lykke og Velfærd kræver det, og jeg ved, at Du deler

den Tankegang.« Disse faa Linier giver et Indblik i to unge Menneskers Tankegang, og deres Trang til at arbejde i den danske Folkesags Tjeneste er fyldt med en Idealisme, der er enestaaende. Mange Tanker og Idéer er bleven udvekslede mellem de to paa en lignende Maade, og har de end ikke altid været enige om Midlet, saa dog om Maalet. Det der særlig optog Tankerne var at faa Raadighed over et Dagblad, og for at Fru Hanssen ogsaa her kunde gøre Fyldest som Medhjælper, tog hun Plads ved »Fyns Tidende« for at sætte sig ind i Arbejdet ved et Provinsblads Ekspedition. Sommeren 1887 har været en dejlig Tid, det travle pulserende Liv ved »Fyns Tidende« er endnu et straalende Minde. Ungdomstiden nærmede sig nu sin Afslutning, en ny skulde begynde, der skulde føre langt og vidt.

Den 4. Maj 1888 blev Helene Lucie Iversen viet til H. P. Hanssen. Sønderborg blev det første Hjem. Straks fra første Færd gik Fru Hanssen med ind i Mandens Arbejde og var hans gode Medhjælper ved Organisationen af »Vælgerforeningen«. Paa egen Haand grundlagde hun med Sprogforeningens Hjælp en Bogsamling, der fik Plads i hendes eget Hjem. Arbejdet med Bogsamlingen lykkedes udmærket. I H. P. Hanssens »Tilbageblik« oplyses der, at fra 1. Oktober 1890—1. April 1891 blev Bogsamlingen benyttet af 54 Arbejdere og 194 Børn. Udlaanet til disse var 2226 Bind. Desforuden var der et betydeligt Udlaan til Sprogforeningens Medlemmer. Læselysten var tiltagende, saa at da Fru Hanssen forlod Sønderborg, var over 300 Børn indtegnede som Laanere. For at blive Laaner krævedes der kun et, og det var, at Børnene talte dansk og sagde Gadenavnene, hvor de boede, paa dansk. Arbejdet med Bogsamlingen har været et kært Arbejde, da her baade var Fremgang og Liv.

I Efteraaret 1893 overtog H. P. Hanssen »Hejmdal« i Aabenraa, og Fru Helene overtog straks Ledelsen af Bladets Ekspedition, og da hendes Mand i 1896 blev Landdagsmand, forøgede dette ikke blot Arbejdet, men ogsaa i høj Grad Ansvaret. Det blev i den første Tid en stræng Tid paa næsten alle Omraader: Bladet skulde oparbejdes, Manden var ofte fravæ-

rende, Børneflokken voksede, et stort Rykind af Gæster, der vilde tale og forhandle med H. P. Hanssen, alt dette har stillet store Krav. Køllerpolitikens Mareridt mærkedes ogsaa i det H. P. Hanssenske Hjem, dels ved at Udvisninger fandt Sted, men især ved det raa Overfald paa selve Hjemmet, som fanatiske Fortyskningsmænd gjorde, i det de overdængede Huset med Sten, saa at Fru Hanssen maatte flytte sine Smaa ud af Sovekammeret.

Som Aarene gik, og der kom mere Stabilitet i Forholdene ved Bladet, trak Fru Hanssen sig ud af det daglige Arbejde. De indendørs Krav blev større. Hun blev nu Husfruen, med hvem Tidens Spørgsmaal kunde drøftes, og som holdt sin næsten altid fraværende Mand underrettet om alt hjemme, hvad enten han var i Parlamentet, paa Foredragsrejser eller i Fængsel. At Fru Hanssen ikke har været alene ydende paa dette Omraade, viser de Breve, som H. P. Hanssen har skrevet hjem til hende under de bevægede Forhandlinger om Foreningsloven, og findes offentliggjorte i Dahl og Lindvald: Sønderjylland. II Bd. Side 22—45. Brevene fra H. P. Hanssen aander af Tillid og fuld Fortrolighed, de viser, at Ungdomsidealet er holdt rent og uplettet. Den gensidige Tillid har udviklet sig til det højeste, og gennem Linierne kan man læse, hvad Hjemmet derhjemme har betydet. H. P. Hanssen vil alt som Aarene er gaaet have nemmet og følt Rigtigheden af Bjørnsons Linier:

»Har først du bygget dig selv et fæste
saa tit du frelser endog din næste; —
skønt børnehænder og kvindeværk,
det fæste holder din sjæl saa stærk,
at den gaar hel gennem kamp og fare
og giver mod til den største skare.«

Haarde Uvejr har raset omkring Samlivet udadtil, ikke alene naar Myndighederne satte Manden bag Laas og Slaa; men haardest vel nok naar Angrebet og Mistilliden kom fra de Steder, hvor der burde og kunde ventes Forstaaelse. Disse Angreb, denne Mistillid, har sænket sig dybt ned i Fru Hanssens Tanker og Sind. Hun, der kun kender det aabne og retsindige,

maatte harmes dybt, saares blodigt, saa at der næppe findes et Lægemiddel. Der var andre Tider, da der var Medvind, da hele Folket jublede hendes Mand imøde, men ogsaa da bevarede hun Hovedet klart og nøgternt. Den koldblodige Ro, der for udenforstaaende ser ud som Stædighed, forlod hende heller ikke i disse Situationer. Det rolige Omdømme er det store hos hende.

Genforeningen var Opfyldelsen af det, der var bleven kæmpet og arbejdet for. Selve Kampen forud for Genforeningen gjorde et stærkt Indtryk paa hende, selv om mangt og meget af det, der skete, laa langt under det Niveau, som kendtes fra tidligere Tider, saa kunde Kampen dog ikke maale sig med andre lige saa spændte Situationer i Livet forud. Det, der under Genforeningen gjorde det stærkeste Indtryk paa hende, var ikke de straalende Fester, men det var saamænd det simple og meget ligetil dagligdags, da hun hørte det første danske Tog fløjte, medens det rullede ind paa Aabenraa Station. Dette første Fløjt, det var Danmark, jævnt og ligefrem, uden store Ord og Fagter. Da maatte hun bøje sig i Glæde, det store var sket, fuldbyrdet.

Ved Siden af alt dette gaar der en anden Linie hos Fru Hanssen, og det er de specielle Interesser for Kunsten og Naturen. Kunsten har alle Dage været hende en Nydelse. Hun har her et meget praktisk Blik, og det da særlig for alt hvad der er gammelt Haandværk. Det gamle solide Haandværksarbejde har hun den dybeste Respekt for. Naturen har en dragende Magt over hende, hvad enten den er smilende eller barsk. Derfor blev »Højtoft« ved Aabenraa det kære Sted. Her i disse herlige Omgivelser byggedes Huset i gammel Stil med Bjælkeloft og faste Bænke, her skulde Haandværket atter nyde Ære. Her voksede frem i Aarenes Løb en herlig Have med mange forskellige Træer og Buske, det mylrer med Blomster; medens hendes Venner, Smaakræet, Høns og Duer lever i et sandt Paradis.

Paa »Højtoft« leves der et rigt Liv. Her hentes Kræfter til Arbejdet, og her er Samlivet med Mand, Børn og Børnebørn som et Billede taget lige ud fra de islandske Sagaer. Sommer-

maanederne paa »Højtoft« er Tilværelsens Midtpunkt saavel for hende som hendes Mand.

Det er vanskeligt at tegne et skarpt Billede af Fru Hanssen, selv om der er rig Lejlighed til Studier. Det, der imidlertid gaar hurtigst op for enhver, det er, at hun har et skarpt Blik for det ægte hos Menneskene. Alt det uægte, hvad enten det er hos Menneskene eller i Kunsten, er hende en Forargelse. Der er kun én Vej til Fruens Venskab, og den er saa ligetil som noget, nemlig, at være som man er. Fruen er en god Tilhører. Hun kan sidde længe og høre efter, der kan da af og til fare et næsten uudgrundeligt Smil hen over hendes Ansigt, det kan være bifaldende, lidet smigrende og koldt, men ogsaa overbærende, og saa kan der, naar Samtalen er paa det højeste, komme en kort Replik, der er skurende som en Klinge og løse Spørgsmaalet, der er bleven talt om.

En anden Ejendommelighed ved Fru Hanssen er hendes Sprog. Endnu den Dag i Dag taler hun sundvedsk Dialekt, selv om Aarene har slebet lidt paa det. Det lyder hjemligt at høre det velkendte og velklingende Sprog. Men Sproget er mere for hende end et Udtryksmiddel, det er Liv, og det er hendes Fastholden ved det nedarvede Sprog der gør hende til det særprægede Menneske hun er, gør hende til Individualist. Det særprægede der er over Fru Hanssen har ikke gjort hende til Særling, men til en Personlighed. Hvor mange har ikke talt med hende og følt den uhyre Rigdom af Livserfaringer hun sidder inde med, den store Humor hun er i Besiddelse af, og saa den store Kærlighed hun har til sit Land og Folk. Hun har en udpræget kritisk Sans. Kritikken kan være skarp, og den kender intet Skel, men nok Grænser. Den er aldrig saarende, men retfærdig, og den kan virke rensende. Det vil mange have erfaret, der er kommet i hendes Hjem og nyder den Ære at sidde i fortrolig Samtale med hende. Hun har en aaben Haand, ligesom Manden har det, i den Henseende er de ens. Ingen gaar bort fra de to uden at finde Hjerterum for Sorger og Bekymringer, der betroes dem, og mange er gaaet glade og trøstede bort fra dette Hjem.

Ordene, som H. P. Hanssen i de unge Dage skrev til sin Brud, er sket Fyldest: »Jeg ønsker mig en Hustru, som er rede til at ofre egen Lykke og Velfærd, naar Fædrelandets Lykke og Velfærd kræver det,« dog med den Ændring, at Viljen til at ville gøre det, er bleven til Lykke og Velsignelse for dem begge og mange andre med.

Jakob Petersen.

ISIDORA HANSEN.

I Februar 1929 døde den 90-aarige Isidora Hansen i Sønder Sejrslev. Paa hendes Fødselsdag den 10. Februar, »der var en Festdag for hele Byen«, indeholdt Tønder- og den stedlige Avis en smuk Omtale af den gamle Kvinde, som havde levet under 5 danske Konger og 3 tyske Kejsere og under Livets Omskiftelser var uforandret i sit trofaste varme danske Sindelag. Hun havde som Barn overrakt Chr. VIII Blomster, da han rejste gennem Byen, og hun fik den store Glæde efter Genforeningen da Chr. X drog gennem Byvang i Emmerlev at overrække Kongen Roser.

Isidora Hansens eget Liv frembyder ingen store Begivenheder, heller ikke store Ord i Tale eller Skrift, men at hendes stilfærdige danske Indflydelse har gjort sig gældende er ikke til at tvivle om. Det gamle Børnerim kan vel have Ret som siger:

»Foragte skal man ej de smaa,
lidt naar de, hvor ikke de store kan naa.«

Hendes Fader maatte tage sin Afsked som Lærer og Kirkesanger i Sønder Sejrslev, da han ikke vilde aflægge Eden til den prøjsiske Konge. Han prøvede paa en Privatskole, men det blev ham forbudt. Saa fik han en lille Stilling som Kasserer ved den stedlige Sparekasse og som Bibliotekar ved det lille Bibliotek, Sognet havde oprettet, og som stod i hans Hjem. Tillige tjente han lidt hist og her ved at skrive »juridiske Papirer« for Folk.

Efter Forældrenes Død overtog Isidora Bogudlaanet.

Jeg kendte hende jo ikke personlig, ved heller ikke, hvor stor Bogsamlingen var, men jeg ved, hun elskede den, kendte hver Bog og virkede som Bogudlaaner i Danskhedens Tjeneste. Oppe paa Loftet laa den gamle Flagstang og ventede paa, at dens Time skulde slaa, og den kunde blive taget i Brug. Der var vel dem, der mente, det saa haabløst ud, Fjenden havde Vind i Sejlene, Par. 5 var bleven slettet, men der var ogsaa dem, der blev urokkelige i deres Tro paa en Genforening med Hjemlandet, til dem hørte Isidora Hansen.

Faderen havde i sin Tid taget Initiativet til private Møder i Højkro, som fik Navnet »Vennemøder«. Navnet var godt nok; Danskhedens Sag skabte Vennefølelser hos disse ofte i Alder og Kaar ganske forskellige Mennesker, som her mødtes. De Møder tog Isidora Hansen med Liv og Sjæl Del i, og da Emmerlev i 1919 fik sit Forsamlingshus, savnedes hun aldrig til noget Møde der.

Det er let at følge de førende Mænd og Kvinder i deres Virken; men det tyste og uanselige i Menneskers Øjne rækker ofte langt videre, end man aner. Isidora Hansens »Haab imod Haab« og frejdige Tro paa den danske Sag vidner de om, som kendte hende, og derfor skal den trofaste danske Kvinde have sin Plads i denne Bog. Godt var det, at hun i adskillige Aar havde den Glæde at kunne se det danske Flag vaje udenfor sit lille Hjem.

Haderslev, 1931. *Christiane Lund.*

KATHRINE JAKOBSEN,
AUGUSTENBORG.

De nordslesvigske Kvinder og den tyske Presse.

Et Udvalg af dansksindede Kvinder har i de sidste Aar udført et paaskønnelsesværdigt Arbejde omkring i forskellige Sogne med det Formaal for Øje at tilvejebringe Midler, der kan lette ubemidlede Børn Besøg paa Efterskole.

Dette Arbejde er fornylig ført ind under fastere Former, idet der er blevet oprettet en Organisation, »Nordslesvigsk Kvindeforening«, der har overtaget Udvalgets Virksomhed. I den Anledning har Fortyskningspressen i Nordslesvig følt sig stærkt opskræmt. Et af dens Organer, »Flensburg Norddeutsche Zeitung«, har givet sin Stemning Luft i følgende karakteristiske Linier:

»I Spidsen for denne Forening har stillet sig en Fru Katharine Jakobsen i Augustenborg, om hvis Person der hidtil endnu kun er lidet eller intet bekendt for Offentligheden. Hun har

blomstret som en Viol i det skjulte for nu pludselig at overtage Ledelsen for en Bevægelse, der synes at fortjene den allerstørste Opmærksomhed fra den preussiske Regerings Side.

. . . . Det er dybt beklageligt, at de danske Nordslesvigere atter og atter tvinger Regeringen og den tyske Presse til at sysselsætte sig med dem paa en lidet venskabelig Maade. Her har vi atter det mest slaaende Bevis for, at ikke Tyskerne, men Danskerne er Fredsforstyrrerne i Nordslesvig.

Hvorledes vil dette ende? Hvad vil der ske? Og fremfor alt: Hvilke Skridt tænker den preussiske Regering at foretage herimod?

Vi vil have Ro i Nordslesvig. Den stille Dansker, der anerkender vor Statsautoritet og retter sig derefter, fortjener Agtelse; men hvem der er imod os, hvem der hader os, fortjener kun Gengældelse:

Vær haard, Regering!«

Det lyder næsten utroligt: — Al denne højtstemte Harme, der fylder det tyske Blads Spalter, den er fremkaldt alene derved, at danske nordslesvigske Kvinder i Fællesskab paatager sig det smukke Formaal at hjælpe ubemidlede unge Mennesker til at lære noget!

Saadan skrev et tysk Blad i Aaret 1910 om den Forening, som Fru Kathrine Jakobsen stod som Formand for. Fru Jakobsen er født i Dybbøl 18. Januar 1862, Datter af Gaardejer Hans Hansen*) og Hustru.

Hun voksede op i et godt dansk Hjem, kom efter Konfirmationen i Mejerilære og blev saa Mejerske paa Herregaarde hos tyske Ejere og Forpagtere, men dette bidrog ikke til at forandre hendes danske Sindelag. I 1894 blev hun gift med Rentier Hans Jakobsen, som var en god dansk Mand. I Samlivet med ham fik hun Lov til at vie sine Kræfter i et nationalt Arbejde. Dette var langt fra let i en tysk By som Augustenborg; men Fru Jakobsen gik ikke paa Akkord, gav aldrig op.

*) Faderen var i national Henseende en Mand, der ikke veg en Tomme fra sin Overbevisning. Aldrig tabte han Troen paa en Genforening med Danmark, men han forudsaa og sagde det ofte. »Tyskerne giver ikke godvillig slip paa Sønderjylland, der maa komme en hel Evropas Omvæltning og saa kommer vi hjem. Det slog til. —

»Vige ej ud af Spor,
for vi kende det Ord:
Det har slet ingen Hast for dem, som tror.«

De Ord passer paa hende.

Fru Jakobsen oprettede en Syforening i Augustenborg, hvor flere dansksindede Damer medvirkede, til Fordel for *Børnehjemmet i Erlev.* Ligeledes var hun en ivrig Forkæmper for Missionsarbejdet i Indien. Naar Fru Jakobsen har haft stor Interesse for Ydre-Mission, skyldes det den Indflydelse, Pastor Clausen, Dybbøl, har haft paa hende, ligeledes siger hun, at det var ham, der vakte Sansen i hendes Sind til at hjælpe andre, og de, som har kendt Fru Jakobsen, har fortalt mig, at det var netop dette, som i saa rigt Maal besjælede hendes Arbejde. —

Ved det store Aarsmøde i Graasten, hvor »Den Nordslesvigske Kvindeforening« samtidig afholdt sin Generalforsamling, blev Fru Jakobsen valgt som D. N. K. Formand, medens Fru Callø var Sekretær og Fru Paula Fink Kasserer.

Som Formand for denne Forening kunde hun faa Lov til at hjælpe og være noget for sine Medmennesker, idet Foreningens Opgave var at hjælpe uformuende Unge paa Efterskoler og at anbringe syge og fattige Børn paa Hospitaler og Rekreationshjem i Danmark.

Den største og glædeligste Oplevelse, hun havde i den Tid, hun stod som Formand, var, da hun og Fru Fink — dengang var Fru Callø død — kunde rejse til Rønshoved for at overtage Fru Rosendahls Ejendom, som denne varmhjertede Kvinde havde testamenteret til D. N. K. med den Forpligtelse, at Hjemmet skulde bruges til et Børnehjem.

Efter at Fru Jakobsen havde staaet som Formand i nogle Aar, udbrød Krigen, og da blev, som alt andet nationalt, ogsaa D. N. K.s Arbejde afbrudt. — At Fru Jakobsen under Krigen blev udsat for megen Chikane fra tysk Side, forstaar man. Hun kunde sammen med sin Mand ikke vise sig paa Gaden, uden Drengene spyttede paa dem. De talte jo Dansk, og det kunde 12-aars Drenge i deres tyske Begejstring ikke taale. Af

og til havde hun Besøg af Politiet og Gendarmen, som truede hende med Fængselsstraf, fordi der blev paastaaet, at hun havde sagt, at det var Løgn, hvad der stod i de tyske Aviser (det var det imidlertid ogsaa), tilmed var hun — sagde han paa rigtig prøjsisk Maner — Formand for en meget farlig dansk Forening, som sendte Børn og Unge til Danmark, og at hun hidsede Folk op herhjemme og i Danmark — og truede hende med Udvisning. —

Fru Jakobsen lod sig imidlertid ikke kyse, men sagde ganske roligt: »Jeg har været her før Dem.«

En hel Del Breve foreligger, som hun har skrevet til Venner i Danmark, og hvori hun paa en baade fornøjelig og alvorlig Maade skildrer Tilstanden i Augustenborg under Krigen. —

Efter Genforeningen med Danmark nedlagde Fru Jakobsen Formandsposten i D. N. K. for at overtage en Kgl. Klasselotteri-Kollection.

Som Fru Jakobsen under Fremmedherredømmet — især i Valgtiden — klarede mange Skær, saadan staar hun ogsaa nu, trods sine graa Haar, paa Vagt for Danmark, idet hun har startet en Forsvarsforening for Augustenborg og Omegn, hvis Formand hun er.

Hanne Jenssen.

ALEXANDRA JOHANNSEN.

I Sommerferien 1924 var jeg paa et kort Besøg i Flensborg, og da jeg nok ønskede at faa lidt at vide om Flensborghus Bogsamling, opholdt jeg mig flere Gange i de smukke Boglokaler dér. En Dag var jeg saa heldig at træffe den Kvinde dér, hvis Navn staar over disse Linier. Jeg havde aldrig set Frøken Alexandra Johannsen før og aldrig talt med hende, men hun svarede fuldt ud til det Billede, jeg havde dannet mig af hende: Stilfærdig, blid af Væsen, forsigtig over for den fremmede.

Og da hun først fik at vide, at jeg kom fra Danmark og med de rette Forudsætninger, Kærlighed og Forstaaelse for vort Kulturarbejde syd for Grænsen, lukkede hun sig op og fortalte om sit betydningsfulde Arbejde i Læsestuen, som jo var hendes specielle Virkefelt.

Jeg vidste jo paa Forhaand en Del om hendes Liv og Gerning. Nu stod vi her overfor hinanden, og jeg var klar over,

at det Arbejde, hun gennem 30 Aar havde udført paa »Margrethesminde«, havde været mere end en behagelig Hverdagssyssel, det havde taget paa Kræfterne; thi hun saa temmelig opslidt ud, skønt hun endnu ikke havde fyldt de 60.

Gennem mine Ungdomsaar havde jeg saa ofte hørt Tale om Bogsamlingen paa »Margrethesminde«, den var noget af det værdifuldeste, vi Sønderjyder ejede, og at den værnedes og varetoges af to udmærkede, dansksindede Kvinder: Frøken Alexandra Johannsen og hendes gamle Moder Fru Margrethe Johannsen, Enke efter Rigsdagsmand Gustav Johannsen.

Jeg var aldrig naaet saa vidt, at jeg fik hilst paa Familien. Først da den samme Bogsamling var blevet overflyttet til Flensborghus, traf jeg Alexandra Johannsen, som nu fortsatte sin fortjenstfulde Gerning dér. Og det Møde var jeg glad for.

Desværre blev det kun seks Aar, hun fik Lov til at virke i Flensborghus's Læsesal. Hun døde den 29. August 1927.

For at faa et Overblik over hendes Livsværk, vil vi lade hendes Venner tale.

Frøken *Ketty Lorentzen*, Bibliotekar i Flensborghus, skriver ved hendes Død:

Alexandra Johannsen fødtes den 18. November 1864 og var den ældste af Gustav Johannsens Børn. 1864 og dets sørgelige Følger havde sat sit Præg paa hende. Andre Menneskers Fødselsaar glemmer jeg let; men 1864 og Alexandra Johannsen vil i min Bevidsthed for bestandig være knyttet nøje sammen.

Jeg har kun kendt hende i de sidste Aar af hendes Levetid, fra 1921, da hun samtidig med, at Margrethesminde-Bogsamlingen gik over til at blive en Del af det nyoprettede Centralbibliotek for Mellemslesvig, blev knyttet til Biblioteksarbejdet i Flensborghus; men jeg kendte hende længe nok til at kunne opdage, at hendes Arbejde var maalbevidst, og Maalet var da dette: at yde en Arbejdsindsats, der kunde være et Led i Bestræbelserne for at læge Saaret fra 1864. Ikke alene har hendes Arbejde fra 1921 og fremefter baaret dette Præg, men hvor meget mere maa det ikke have været Drivfjederen for hende, da hun i de mange Aar fra 1890—1921 var ene om Biblioteksarbejdet for Flensborg og Omegn.

Endvidere i »Flensborg Avis« 30. August 1929 fra samme Haand:

Frøken Johannsens Plads i Flensborghus Bogsamlings Læsesal har staaet tom siden Pinse. Men ikke et Øjeblik er det faldet os ind, at det kære Menneske ikke mere skulde komme til at indtage den igen. De sidste Ord, jeg har fra hende, er et lille Brev, skrevet med Blyant, og hun slutter det saadan: Jeg skal nok skynde mig at blive rask, for De kan vel forstaa, at jeg er saa ked af, at mit Arbejde skal fordeles paa andre, som jo i Forvejen har deres eget. Ja, saadan var hun, pligtopfyldende og omsorgsfuld for sine Medarbejdere.

Frøken Johannsen lærte man ikke at kende paa et Par Dage, men naar hun endelig lukkede sig op, hvor var det da en yndig og elskelig Sjæl, man fik Lov at se ind i. Præget af Slægten, præget af Landet og Striden hernede og præget af Gud var hun. Jeg véd, at det, der gjorde hende stærk i de mange vanskelige Forhold, som Livet bød hende, det var hendes sunde, personligt prægede Gudsforhold.

Da det sørgelige Budskab om hendes Død kom, føltes det som et Stød i vort Hjerte paa Flensborghus Bogsamling, og de dybe Spor, hun har sat, baade i det praktiske Arbejde og i Menneskehjerter, vil sent slettes. Haabet om at se hende igen var der endnu i Gaar, og derfor falder det vanskeligt i Dag at skildre hende som den, der ikke er mere.

Det er ikke saa faa, der i Flensborghus Bogsamlings Levetid har arbejdet sammen med Frøken Johannsen, men jeg véd, at vi alle har været taknemlige for at kende hende, og at vi stedse vil holde hendes Minde i Ære.

— — —

Journalist *J. N. Jensen* skriver i »Flensborg Avis« den 31. August 1927 følgende:

Det er de aandelige Værdier, en Mand eller Kvinde sidder inde med, eller som man møder i et Hjem, der giver hans eller hendes Navn Indhold og Fylde, saa det for dem, der har mødt disse Værdier, faar noget dragende og maaske forlenes med en særlig Skønhed i Farve og Tone.

Navnene Gustav Johannsen og »Margrethesminde« har det for mange Danske, og da ikke mindst i Flensborg, paa den Maade. Nævnes Navnet Gustav Johannsen, staar han straks lys og mild og levende, bred, stærk og jovial for det indre Øje; men han forbindes saa let med Hjemmet, der bar hans Hustrus Navn. De var to om at bygge det, og de Navne hører sammen.

»Margrethesminde« bevarede sin smukke Klang, ogsaa efter at Gustav Johannsen var gaaet bort; Mindet rækker langt. Ogsaa efter at Fru Margrethe Johannsen den 30. Januar 1926 var afgaaet ved Døden, og dermed den anden Hovedhjørnesten i Hjemmet var falden, skete det dog, at flensborgske Forældre lagde Vejen med deres Børn ved Haanden om forbi Villaen i Nørre-Allé for at faa Lejlighed til at tale med dem om det lille hyggelige Hjem, og hvad der var knyttet til det, og Børnene prøvede at indprente sig Navnet, der maaske forekom dem rigelig langt.

Adskillige voksne har jævnlig haft deres Gang paa »Margrethesminde«, hvor Datteren Alexandra stadig levede. De kom mest for at hente Raad og Hjælp, og den blev ydet villigt og klogt. — Nu skal det ikke mere være saaledes; thi fra Frederiksværk, hvor Alexandra Johannsen har opholdt sig paa Sygehus, meldes, at hun er afgaaet ved Døden.

Da Flensborgerne i Søndags havde den smukke Oplevelse i Dansk Kirke (Ny Restaurering og Genaabning for den danske Menighed. C. P.) gled Tankerne ganske naturligt hen til de Slægter, der var kommet her. En og anden, der ikke vidste, at Alexandra Johannsen var syg, har uden Tvivl savnet hende; andre har husket den 5. Februar 1926 som sidste Gang, de var i den lille Kirke, mens Fru Margrethe Johannsens Kiste stod foran Alteret. Og atter er vel dukket frem netop denne Families nære Forbindelse med Kirken og Helligaandsgangen, saadan som især Datteren, Fru Martha Ottosen, levende og smukt har skildret den. (Hendes Bøger: »Ruths Far« og »Danmarks Grænsevagt imod Syd« handler om gamle danske Hjem i Flensborg. C. P.). (Martha Ottosen døde 1. Marts 1928. C. P.).

Mens Tanker af den Art i spredt Orden, glimtvis og hurtigt er gaaet gennem Sindet, som det kunde falde, laa Alexandra

Johannsen langt borte fra Flensborg og Helligaandskirken. Hendes sidste Timer var inde. Har hun vidst det? Har hendes Tanker kunnet søge hen til Hjembyen mellem Fjord, Bakker og Skov? Dette vides ikke. Om Mandagen ebbede Kræfterne ud; hendes Livsaften var kommet. Alexandra Johannsen var omkring Pinsetider stærkt angrebet af en Aarebetændelse, der tærede haardt paa hende. Sygdommen hævedes dog; men hun trængte meget til et Rekreationsophold, og dette fik hun da fra sidst i Juli paa Rekreationshjemmet »Arresødal« ved Frederiksværk. De første Dage følte hun sig meget bedre under de gode og venlige Omgivelser. Imidlertid blev hun snart daarlig, fik Feber og maatte holde Sengen, og saa blev hun indlagt paa Frederiksværks Hospital, lidende af Bronkitis. Lægerne fastslog imidlertid tillige, at hun led af en Mavesvulst. Her paa Hospitalet er hun afgaaet ved Døden.

Alexandra Johannsen var født den 18. November 1864. Hun var saaledes knyttet til Skæbneaaret i vort Folks Historie, og hun tog Præg heraf. I yngre Aar var hun en Tid optaget som Lærerinde, og som saadan har hun virket baade i Sønder Hostrup og Gram. Imidlertid oprettedes som bekendt en Bogsamling paa »Margrethesminde«, og fra 1890 blev hun knyttet til den. Lige til sin Død vedblev hun at være virksom for Bogsagen, hun var dens gode Fremmer gennem mange Aar.

Som adskilligt andet har Bogsagen i Tidens Løb haft en god Udvikling syd for Kongeaaen. Det var efterhaanden blevet lettere at faa Adgang til Bøger i By og paa Land, men der var mange Aar, hvor Navnet »Margrethesminde« nævntes med en vis Tryghed; her, vidste man, kunde man henvende sig for at faa det Materiale, man savnede. Man blev hurtigt og godt betjent, for Alexandra Johannsen sad inde med en god omfattende Viden. Tit blev en Bogpakke fuldstændiggjort med Ting, der var bedre end det, der var skrevet om.

Ogsaa for Flensborg og Egnen syd paa betød Bogsamlingen en hel Del. Der lever for Eksempel inde i Angel stadig Folk, som gennem Aar havde deres Gang hos Alexandra Johannsen paa »Margrethesminde«. De hentede Bøger, gennem hvilke de bevarede Evnen til at beherske dansk Sprog; mens andre lærte

sig selv Dansk gennem de laante Bøger. Ogsaa under Krigen tilkendegav adskillige, at de var glade og taknemlige for, hvad »Margrethesminde« havde været for dem.

Som naturligt var, blev Bogsamlingen paa »Margrethesminde« efter 1920 føjet ind i det store nye Bibliotek i »Flensborghus«. Her fortsatte Alexandra Johannsen saa sin Virksomhed, der ikke blev mindre nu, men tværtimod førte hende sammen med mange flere Folk. Hun var glad for hvert nyt Ansigt, der meldte sig.

Alexandra Johannsen kunde mere end give Raad. Hun havde let ved at føre Pennen; livligt og fornøjeligt fortalte hun særlig om det, der havde Berøring med Slægten, med Sydslesvig og Flensborg.

Imidlertid kan der ikke ses hen over hendes Liv og Arbejde, uden at et andet Virke, der stærkt optog hende, maa nævnes, nemlig Sygeplejesagen. Da der i 1913 blev oprettet en Sygeplejeforening i Flensborg, blev Frøken Johannsen Foreningens Sekretær, og senere blev hun dens Formand. I dette Arbejde viste hun ikke alene Evne og Vilje; men hun viste sit rette Hjertelag, mest over for dem, der led ilde, og tilmed maaske tyngedes af Fattigdom. Mange Hjem vil nu ved hendes Bortgang mindes hende med trofast Tak, fordi hun virksomt og hjælpende greb ind, mens det haardt tiltrængtes. Hvor tit var ikke især under Krigen og de første Aar derefter, dette saa haardt paakrævet. Hun skyede aldrig at vandre gennem de lange Gader i Flensborg. Stilfærdigt kom hun; men det livede op, hvor Sygdom og Nød var til Huse, naar hun kigede ind. Var der Gaver fra Kongeriget, Klæder eller Mad, der skulde fordeles, saa var de hos hende i gode Hænder; thi hun vidste, hvem der trængte, og hvad der haardest tiltrængtes.

Hvor Rækkerne er forholdsvis lette at overse, føles ethvert Tab dobbelt. Allerede af den Grund vil danske Kredse syd for Grænsen staa deltagende ved hendes Baare. Hun naaede kun lige ind i Treserne og kunde have virket længe endnu, som det var hendes Lyst og Attraa. Men Døden gør sin Høst. Saa er det da godt at vide, at hun fik en Gerning gjort. Be-

skeden, stilfærdig og tilbageholdende røgtede hun den i Trofasthed.

Danskheden syd for Grænsen har mistet en aarvaagen dansk Kvinde, Samfundet et hjælpende og virksomt Medlem. Der vil over hendes Baare lyde en dybfølt Tak for, hvad hun var, og hvad hun virkede. Hun kan hvile trygt i den fædrene Jord, som hun elskede fra Barnsben, og som hun var med til at værne.

Alexandra Johannsens Jordefærd var den første Sørgehøjtidelighed i den genaabnede Helligaandskirke i Flensborg.

Pastor *C. W. Noack* talte ud fra Pauli 1. Brev til Thessalonikerne 1. Kap. v. 2—4: Vi takker Gud altid for eder alle, naar vi kommer eder i Hu i vore Bønner, idet vi uafladelig mindes eders Gerning i Troen og eders Arbejde i Kærligheden og eders Udholdenhed i Haabet paa vor Herre Jesus Kristus.

Præsten mindede indledende om, at sidste Gang, man samledes til Sørgehøjtidelighed her i Helligaandskirken, var det Fru Margrethe Johannsens Minde, man samledes om. Nu lige efter Kirkens Genaabning er det en anden af Slægten Johannsen, vi holder Sørgehøjtidelighed for. Der er noget vemodigt i at tænke paa, at Alexandra Johannsen ikke fik Lov til at sidde i den genaabnede Kirke. Hun elskede dette Gudshus, hun længtes efter dette hellige Sted, hvor hun følte sig hjemme. Helligaandskirken betød mere for hende end andre Gudshuse, den havde hendes Hjertes Kærlighed. Hun var et afgjort kristent Menneske, som havde valgt at høre Jesus til. Og det stod i Forbindelse med Oplevelser, hun havde gjort i denne Kirke. Derfor er hendes Trofasthed imod den noget, vi kan sige Gud Tak for.

Et virksomt Liv er afsluttet, men ogsaa et Liv, der blev ført i en levende Kristentro. Det tør nok siges, at afdøde var virksom i og for Troen og gjorde en Gerning i Troen. Og derud over har hun været til Velsignelse for dem, hun levede sammen med. Ud fra en levende Kristentro gjorde hun sin Gerning i Kærlighed, blev ansporet til et Kærlighedens Dagværk, som vi har Lov til at sige Tak for. Det gjorde hun over

for Forældre, Søskende og sine nærmeste Venner. Men det rakte længere ud, saaledes til Dansk Sygeplejeforening og til hendes Gerning i den danske Bogsamling. Altid laa der Kærlighed bagved.

Hvem der øver sin Gerning paa den Vis, kan ogsaa holde ud i Haabet, et Haab paa vor Herre Jesus Kristus som Grundvold og som Maal. Vi har Grund til at takke Gud for, hvad han har gjort og givet os ved hende.

Under Ringning med Kirkens nye Klokke blev Kisten baaret ud til Ligvognen. Efter Kisten fulgte den afdødes to Søstre, Fruerne Martha Ottosen og Ingeborg Trier og hendes Broder Albert Johannsen samt andre Slægtninge og mange danske Venner.

Jordfæstelsen fandt Sted i Familiegravstedet ved Møllegade i Flensborg.

— — —

Det skal fastslaaes, at Alexandra Johannsen har nydt stor Anseelse for sit trofaste danske Sindelag, for sit ihærdige Arbejde for Videreudbredelsen og Bevarelse af vort danske Modersmaal og for sit kærlige og milde Barmhjertighedsværk som Formand i Sygeplejeforeningen i Flensborg.

Hun var en god Kvinde, der gerne vilde tjene andre, og dermed tjente hun Gud og sit fædrene Folk. Hendes Minde skal bevares i trofast og taknemlig Erindring.

Christine Plov.

TO KUSINER.

I.

LOUISE AMALIE KNUDSEN, HEDEGAARD.

Findes der vel en skønnere og mere hjemligt dragende plet på hele vestkysten end Trøjborggård med have og park og slotsruin? Den lave hvide hovedbygning og de store avlsbygninger bærer et fornemt og dog jævnt præg, og således var Knudsen-familien, der boede her og byggede stuehuset som en udvidelse af den gamle avlsforvalterbolig. Der husede et rigt dansk liv indenfor disse mure — musik og sang — og den fine stilfærdige godsejer, *H. A. Knudsen*, var optaget af lødig læsning, historiske og kristelige værker, og sammen med sin livlige hustru *Flora*, f. *Tranberg*, og den store børneflok dannede de et hjem, der til tider var ret selskabeligt. Der var ikke nogen omgang med sognets folk, men både Knud-

sen og fru Knudsen kendte en del af sognets og omegnens bønder og satte stor pris på somme af dem. Skønt fru Knudsen var fra Nørrejylland, født på gården Bækmark (1835), datter af herremanden på Lønborggård, gik hun helt op i hjemmet på Trøjborg og elskede det, så hun kaldte Trøjborg det skønneste sted at bo.

Paa Hedegård boede den yngre broder *Kresten Knudsen* med sin statelige hustru *Louise Amalie*, f. *Feddersen*. Omkring den anselige hovedbygning med de takkede gavle, bygget 1847 af J. F. Neergaard, hvor brødrenes forældre, Knud L. Knudsen og Gyde Marie, f. Oksen, altid havde deres bopæl siden købet af godset, ligger en have og park, mindre end Trøjborgs, men med mange smukke partier, så man undres over, at der kan skabes så smuk en park på denne ellers skovfattige egn. Ved gården »Nørmark«, hvis jorder er kommen ud fra Hedegård, er der en smuk have og park i gang, anlagt af den forrige ejer, Frederik Høyberg, der byggede det nuværende stuehus, ved sit giftermaal i 1881 med frøken Elise Feddersen fra Møgeltønder, kusine til fru Knudsen på Hedegård.

Disse tre store gårdes ejere var således i slægt. Fredr. Høyberg var iøvrigt næstsøskendebarn til brødrene Knudsen og meget afholdt af deres fader, hvorfor Høyberg, der var en farversøn fra Ribe og havde fået en god skolegang, meget tidligt kom til Hedegård og fik betroet forskellige poster af den gamle Knudsen. Disse tre familier har, hver paa sin måde, haft *deres* betydning for danskhed og åndeligt liv i Visby og omegn. Ikke alene var hvert af disse hjem så helt igennem danskpræget, men til deres åndelige livs næring øste de af de bedste danske kilder, og der var festlig glans over disse hjem, da de stod i deres kraft.

Der blev engang udtalt af en af de yngre: Hvor kunde vore gamle dog holde fest! Det blev nærmest sagt om de gamle på Hedegård, men det gælder i lige saa høj grad de gamle på Trøjborg og Nørmark.

Nu hviler det slægtled paa kirkegården, men der er rige og gode minder om det. Tænk på den høje og ranke fru

Louise Knudsen på Visby Hedegård og hendes hyggelige husbond, når de gæstmilde tog imod fremmede eller færdedes på den store gård til daglig. Det fælles tryk over folkelivet af de fremmedes herredømme bragte små og store nærmere til hverandre, i hvert fald paa vestkysten. Det gælder i høj grad de to familier, Knudsens på Hedegård og Høybergs på Nørmark, i noget mindre grad godsejerens på Trøjborg, at de kendte også de små i samfundet og blev ved at følge deres gamle tyende og husmænd med interesse.

Fru Louise Amalie Knudsen var sydslesviger af fødsel (f. 1837), men levede sin barndom og ungdom i Møgeltønder hos sin farmoder, justitsraadinde Caroline Feddersen, f. Thamsen, enke efter godsinspektøren på Schackenborg. Dette ægtepar havde en stor børneflok, der fik en omhyggelig opdragelse, hvortil efter den tids opfattelse hørte nogle års skolegang i Christiansfeld, hvad der førte til, at der hængte nogen tyskhed ved somme af dem. Den gamle godsinspektørs ældste søn, Hans Feddersen (f. 1801) kom som ung til grev Schacks sydslesvigske gård »Stift«, hvor han fik sin gerning som inspektør og fandt sin lykke, idet forpagteren Willincks unge datter, Henriette, blev hans brud. Billederne af dem (fru Louise Knudsens forældre) viser et par unge smukke folk med rene og kloge træk. Men deres lykke varede kun få år. Efter det niende barn døde den unge kone, og sorgen over hende lagde ægtemanden i graven et års tid efter (1852). Børnene blev nu spredt rundt om, sat ud til forskellige familier, og om end det ydre slægtspræg kendtes på dem alle, hvor vidt forskellige deres plejehjem end blev, så blev deres sind og dragelser såre forskellige efter den påvirkning, de modtog i deres opvækst. Louise Feddersen kom i 4-års alderen til sin faders fødeby, til farmoderen i Møgeltønder, hvor luften altid var rent dansk. Og til sine kusiner, den daværende godsinspektør Christian Feddersens døtre, kom hun i et smukt søskendeforhold, vel mest til den yngste, Lise, senere fru Høyberg, der varede ved til døden.

I Møgeltønder og Tønder var der en del familier, der havde selskabelig forbindelse med omegnens større gårde;

derved blev Louise Feddersen kendt med Kresten Knudsen, der lige havde overtaget Hedegård efter sin fader. Deres bryllup stod på Hedegård den 19. oktober 1866. Det var et stort hjem med mange folk, i hvilket den unge kone flyttede ind, og der kom mange mennesker. Det nygifte par boede i den østre halvdel af den anselige hovedbygning, medens den vestre halvdel var svigermoderens, Gyde Marie Knudsen's (f. Oksen) enkesæde indtil hendes død 1884.

Hjemmene på Hedegård og Trøjborg (hvor den ældste broder, H. A. Knudsen, allerede havde sat bo 1854) var påvirkede af grundtvigsk kristenliv. De to brødre, i hvis barndomshjem i Forballum C. Kold havde været huslærer, levede trofast videre i den påvirkning, de havde fra ham og deres hjertelige, friske og opvakte fader, Knud L. Knudsen. I dette åndsliv gled den unge frue på Hedegård stille ind. Hun kom til at stå trofast ved sin mands side, både når det gjaldt arbejdet for danskheden i almindelighed og for dansk kirkelivs bevarelse under prøjsernes regimente. Saa fremmed var de tyske præsters væsen for disse familier, at de aldrig følte sig tilskyndet til at overvære en gudstjeneste i sognekirken; de fik nok, når de var med til begravelser. Og det gjaldt både Hedegårds, Trøjborgs og Nørmarks. Hvem husker ikke fru Louise Knudsen, når hendes retfærdighedssans var såret og hun gav sin harme luft, når prøjsisk uretfærdighed slog ned over befolkningen og dens presse — til tider var det et smil, der gled hen over hendes ansigt, når tyskernes færd, som så ofte, strejfede det latterlige. Begge ægtefællerne stod fuldt enige — luften på Hedegaard var rent dansk, og deres kristelige opbyggelse søgte de i de til den tid stedfindende møder, hvor de fordrevne danske præster eller andre præster nordfra talte, i lader, krostuer, sale, så længe det ikke blev forbudt af prøjserne. Men da der efter forbudet (i 1874) dannedes frimenigheder, fandt familien på Hedegård efterhånden sin plads i disse, og i den lille frimenighed i Visby hørte Knudsens og Høybergs til de bærende indtil deres død. Men også til møder nord for Kongeåen så vel som i egnen mellem Ribe og Tønder, både folkelige og kristelige møder, kunde man

træffe disse to familier, og der gik mange milde blik fra disse møders deltagere til de to jævne, folkekære mænd, Kr. Knudsen og Fr. Høyberg og til deres elskværdige hustruer. De »pyntede« i en forsamling, var udmærkede tilhørere og ofte blev stemningen oplivet af Knudsens umiddelbare udbrud. Hans tilegnelse af de åndelige værdier var vel alle dage mere hjertelig end Fru Knudsens.

Hvor afholdt den unge frue blev af sin mands slægt, vidner et ord, som præsten J. Lassen Knudsen i Lejrskov, Kr. Knudsens farbroder, udtalte til en ung mand, der skulde rejse til Hedegård som huslærer: Glæd Dem — der vil De lære Louise Knudsen at kende — hun er et fint menneske. Den svagelige huslærer, der nu er en gammel mand, kan ikke noksom berømme Fru Knudsens omhu og godhed imod ham og alle, som hun var husmoder for. Et savn var det for hende og hjemmet, at de to sønner ikke kunde være hjemme. De udvandrede som 17-årige og blev danske undersåtter, men den mellemste søn, Hans, påtog sig den treårige prøjsiske militærtjeneste for at kunne overtage fædregården. Det blev kilden til megen glæde at have ham hjemme, men desto større var også sorgen, da han blev syg og døde, efter et 11-årigt ægteskab med Anna Jacobsen fra Brøns mølle. Med inderlig glæde hørte fru Knudsen denne søn stilfærdigt og jævnt takke sin fader og moder for al deres kærlighed, da de fejrede deres guldbryllup i 1916. Han var allerede den gang mærket af sygdommen, men for forældrene, der altid havde haft så meget af solskin og glæde i deres dage, lå tanken om død i grunden saa fjærnt. Sorgen over at miste ham rakte videre ud end til de gamle forældre og den unge enke. Fr. Høyberg udtalte dengang: »Jeg ser med tillid og tryghed på de to unge, Hans og Anna på Hedegård-hjemmet, folkets og menighedens sag er hos de to i gode hænder.«

De to gamle oplevede at se alle deres børn holde bryllup. Da den ældste datter, Gyde Marie, holdt bryllup med nuværende amtsskolekonsulent N. Svendsen i 1904, levede omtrent alle Knudsens søskende og deres ægtefæller og overværede brylluppet på Hedegård. Men minderne og livsglæden hos

disse stærke personligheder fik dem således i deres magt, at festen en stund kom mere til at ligne guldbryllup eller fest for de gamle, så det unge brudepar for en tid var trådt i skygge.

Da Kr. Knudsen døde i 1922, var gårdens forhold blevet ordnet således, at den anden svigersøn, Niels Skrumsager fra Toftlundgård, havde overtaget ejendommen, og hos ham og hans hustru havde de to gamle nogle gode år, indtil døden også lukkede fru Knudsens øjne d. 27. juni 1923. Da havde de set dannebrog veje over deres hjem på ny; men glæden over det var blandet med skuffelse, fordi de sydlige danske ikke kom med.

J. Jørgensen.

II.

ELISE HØYBERG,

FØDT FEDDERSEN.

Frederik Høyberg på »Nørmark« og hans ægtefælle havde trådt deres børnesko, da de stiftede hjem på »Nørmark«, han var fyldt de 48 og hun næsten de 34, men de gjorde alle dage indtryk af at være unge nygifte. Der var varme og hygge i dette hjem, det kendtes straks man trådte over dørtærskelen, og ægtefællernes indbyrdes glæde og forståelse virkede velgørende på gæsterne, så man følte sig hjemme i de hyggelige gammeldags stuer. Den inderlige glæde hos husfaderen, parret med vestjysk lune, var som et kildevæld, der rislede hele tiden siden denne aldrende ungkarl omsider havde funden et eget hjem, og husfruen var livet i huset, hendes lykke var en genspejling af mandens glæde, og hun følte den rigdom, det var at flytte med sit smukke hjem, hvor hun var ene, ind til samliv

med en anden, en god, klog, åndslivlig mand, så hun ret kunde virkeliggøre kvindens dybe trang til at tjene og ofre sig og sprede hygge og velvære omkring sig — den ævne hun havde fået i fortrinlig grad. Familiens unge vilde gærne til »Nørmark« og gav onkel Høyberg og tante Lise betegnelsen »konse og manse«.

Frederik Høyberg vandrede som ungkarl hver dag, når han var hjemme, fra sin to værelses lejlighed i østerenden af hestestalden på »Nørmark« til Hedegård, og her, såvelsom i Møgeltønder hos kniplingshandler D. Hansen havde han jævnlig truffet frøken Johanne Elisabeth Feddersen, yngste datter af godsinspektør cand. jur. Ingvard Christian Feddersen på Schackenborg. Hun var tidlig bleven moderløs og havde nu styret huset for sin fader, der døde juleaften 1878. Hendes milde, elskelige og livlige væsen tiltalte Fr. Høyberg, der selv var i besiddelse af vindende egenskaber. Men det blev først til alvor fra Høybergs side under en længere uvirksomhedstid, da han, ved at springe op fra en drainsrørsgrøft, sprængte senerne omkring det højre knæ. Det varede næsten et år, inden han atter kunde færdes, i det første halve år måtte han holde sig helt hjemme. Da tænkte han på mange ting, der meldte sig også giftetanker, og de standsede altid ved Elise Feddersen. Alle betænkeligheder fra hendes side blev overvundne, og forlovelse blev fejret i februar 1881.

Der blev vel i krogene talt om »fornuftparti«, men nægtes kunde det ikke, at der var en smittende ungdommelighed og umiddelbar glæde over de nyforlovede. Ungdommelig var også den iver, hvormed Høyberg nu gav sig i lag med at bygge stuehus på »Nørmark«. Men dybest hos dem begge lå en stærk overbevisning om, at det, de holdt af hos hinanden, kunde de bygge et samliv på, der vilde holde indtil døden — med hjælp fra Gud. Der var i Høybergs sjæl en tro til lykken, måske rettere en forsynstro, en dunkel følelse af, at den hånd, der førte ham tilbage til de kære hjemlige egne — han havde været hos Lawætz på Kalundborg Ladegård og hos Breinholts på Vandborg Vestergård — havde endnu rigere gaver gemt til ham. Da hans broderlige ven Kresten Knudsen fra Hedegård

sendte bud til ham, om han vilde hjælpe ved driften af »Nørmark«, drog han afsted fuld af håb og med frejdigt sind, og med en ærlig villie til at tage fat, mens det lød i ham: du endnu har det bedste tilbage, det lå gemt hos den gamle af dage. De ti år, 1870—80, havde været lykkelige år på »Nørmark«, men rigere vilde det nu blive. Stuehuset blev færdigt, vandmejeriet ligeså, og den 5. oktober 1881 holdt Høyberg og hans forlovede bryllup i Agri på Mols hos pastor Hauch, der var gift med Elises ældre søster Magdalene.

Efter brylluppet rejste de nygifte til Ribe for at gæste Høybergs nu 80-årige moder, og den 9. oktober drog de ind på »Nørmark«, modtaget med kærlighed af gamle fru Gyde Marie Knudsen, Kresten Knudsen, fru Louise Knudsen, tidligere lærer i Visby, Kaysen og hustru, ind i det strålende oplyste hjem med det smukke gamle indbo fra Møgeltønder. Det var en uforglemmelig modtagelse, og Høyberg siger derom i sine erindringer: »hvor kan man dog til tider føle og mærke velsignelsen ligesom vælde ned over sig! Elise og jeg gik denne aften til ro, ligesom så mangen, mangen aften senere, med en inderlig tak til vor herre og med bøn om hans velsignelse i fremtiden over vort ægteskab og vort hjem. Og trods modgang og tryk, som også vi fik, har vi altid med hinanden kunnet takke Ham for dagen, der gik, og dagen, der kom. Ja, »konse« og »manse« vedblev alle dage at være et lykkeligt par. Vi blev overordentlig lykkelige med hinanden, hun var en trofast, altopofrende, uegennyttig og hjærtevarm hustru. Aldrig har nogen mand på jord havt en bedre hustru, end hun var mig.«

Det var et rigt liv, fru Høyberg kom til at leve i ved sin mands side. Høyberg var en tillidsmand i alt det folkelige arbejde, og fru Høyberg delte sin mands foretagender. I 1884 deltog de begge i den minderige rejse til Vestjylland, hvis ordning for vesteregnens vedkommende Høyberg havde sin store del i, og de boede sammen med Knudsens hos de gamle Bruhns på Rydbjerg. På hjemvejen derfra standsede de i Ribe, hvor Høybergs gamle moder lå syg. Det var sidste gang, de var hos hende. Hun døde kort efter.

I disse år fik de deres kristelige trang tilfredsstillet mere ved tilfældige lejligheder. Men da Høyberg senere blev opfordret til at deltage i en virksomhed for kristenlivets fremme i Nordslesvig, lagde han al sin kraft ind, varmhjærtet bistået af sin hustru. Han blev sammen med fru Dorthea Beier, f. Schou, af Barsbøl ved Skærbæk valgt ind i »udvalg for kristelig virksomhed i Nordslesvig«, der blev forberedt i 1894 og fik stor betydning ved afholdelse af talrige møder rundt om i Nordslesvig, nærmest med frimenighedspræsterne som ordførere, og ikke mindre ved at tage sygeplejen i sin hånd. Fra nu af så man de to folkekære mænd Fr. Høyberg og Kresten Knudsen med deres elskværdige hustruer ved de fleste kirkelige møder på vestkysten, men et større arbejde blev kort efter lagt i deres hænder. Det gamle tinghus i Visby, der var bleven købt af dr. med. Kryger, blev nu af hans enke solgt til en del mænd i Visby og Daler sogne, og sammen med de folkelige møder blev der skiftevis afholdt opbyggelige møder, tingsalen fra den danske tid var som skabt dertil. De to ovennævnte ægtepar, såvelsom mange andre i sognet og omegnen sluttede sig hjærteligt til de kristelige møder, der var så lidt at få i sognekirkerne med deres tysk uddannede præster tildels med et dårligt dansk sprog, og alle fjender af dansk folkeliv. Fru Høyberg modtog de danske forkyndere i sit hjem, hun var en omhyggelig værtinde for talerne, ligeså vel som fruerne Knudsen på Hedegård og Trøjborg, og hun var så enig med sin mand om at svare på indbydelser, enten de kom fra store eller små, når de indtraf på den søndag, der var kirkeligt møde i Visby: tak, vi kommer, når vi har været til gudstjeneste i Visby. Men også for de deltagere, der kom med toget, og som måtte vente noget, inden mødet begyndte, havde fru Høyberg åbent hus, de blev engang for alle indbudte til at drikke kaffe på »Nørmark« inden gudstjenesten.

I 1906 kunde Høybergs fejre sølvbryllup. Da skænkede de en storslået gave til den frikirkelige kreds i egnen. Sølvbrudeparret tilbød at lade tingsalen istandsætte imod at den kun blev brugt til kirkelige møder. Det kunde forsamlingshusets besty-

relse let gå ind på, da der allerede i 1901 var bleven tilbygget en gymnastiksal, hvor der nu kunde holdes folkelige møder. Tingsalen blev grundigt istandsat, et par vinduer tilmurede, der blev malet fine borter på de hvidkalkede vægge af H. P. Petersen i Skærbæk, så det var en stilfuld sal, der blev taget i brug på sølvbryllupsdagen den 5. okt. 1906. Men sølvbrudeparrets gave til frimenigheden i Visby fandt dog først sin afslutning det næste år, da der blev rejst et alter i salen og en døbefont flyttet ind. »Vor lille kirke,« sagde Høyberg og fru Høyberg om den nyindrettede sal, og lysere, skønnere og enklere kirkerum kunde heller ikke tænkes. Andre gaver var komne til: Kristusstatuen på alteret fra bankdirektør Aggerholm i Holstebro, kalk og disk fra »Sønderjysk Samfund« i København, alterstagerne fra Marie Farre i Ålborg, alterdugen var fru M. Krygers eget arbejde, døbefonten, udskåren af to mænd i Forballum, kom fra Skærbæk frimenighed, og harmoniet tidl. kromand Thomas Møllers og hustrus gave. Indvielsen af salen foretoges af pastor L. B. Poulsen i Bovlund. Der var ogsaa andre frimenighedspræster tilstede såvelsom medlemmer af andre frimenighedskredse, deriblandt A. Tyssen Hansen af Randrup. Om denne dag udtalte Høyberg og fru Høyberg, at det blev for dem begge én af deres gladeste dage, efterfulgt af mange glade, rige stunder i »vor kære, lille kirke.«

I de sidste år var fru Høyberg i særlig grad menighedens værtinde. Efter at have solgt »Nørmark« i 1901 og boet på Hedegård et års tid, flyttede de op i forsamlingshuset i Visby. Her var de midt i det rige pulserende liv, hvor de helst vilde være og tjene. Ved de folkelige møder og ved gudstjenesterne, ved salenes og husets tilsyn og pasning stod de to elskelige ægtefæller som en fader og moder; men ligesom Høyberg selv tillagde sin hustru æren for det største arbejde med at tage imod folk og byde velkommen, lige hjærteligt til høje og lave, gamle og unge, således gjorde også vi, der befandt os vel under hendes milde øjne. Hvor var fru Høyberg levende med i alt, hvad der kunde holde det danske liv vågent og fremme det, samle og løfte, og det havde sit værksted i forsamlingshuset. En tid lang,

efter at den ældste datter fra Trøjborg havde holdt op med at spille ved gudstjenester i kirkesalen, da familien flyttede til Fredericia, tog fru Høyberg fat. Men det voldte hende så megen anstrengelse, uøvet som hun var, at hun opgav det. At tjene var hendes lyst, og hendes mand så ofte alvorlig på det store arbejde, hun i disse år udfoldede, både oven og neden, næsten over ævne. Men efter det års ophold på Hedegård, hvor hun savnede sin husmodergærning, tog hun fat med dobbelt iver. De vidste desuden begge to, at det hjem, de nu havde fået i forsamlingshuset, efter al rimelighed vilde blive deres sidste her på jorden. Og i stilhed gav de mangt et tilskud til både det folkelige og det kirkelige arbejde, skønt de ikke havde megen ævne til det.

I 1904 døde fru Høybergs eneste broder ugift. En lille arv efter ham forbedrede deres kår, så de året efter gjorde en fornøjelig rundrejse i Jylland, helt op til Skagen, og besøgte slægt og venner. Men samtidig fik de vished for, at fru Høyberg led af et kræftonde. Men da hun stadig udførte sin vante husmodergærning og bevarede sin frejdighed, satte de lid til fremtiden, og i 1908 deltog de begge i Breinholts og fru Anna, født Knudsens guldbryllup i København. Et ophold på Skodsborg året efter hjalp ikke noget, og i vinteren derefter kendtes det, at fru Høyberg blev svagere. Ved gudstjenesten søndag d. 17. april 1919 kunde hun ikke være tilstede — hun måtte gå til sengs den 12. april — men hun lå for åbne døre og lyttede inde fra lejligheden til salmesangen. Inden jeg rejste, holdt vi en kort andagt ved hendes seng. Hun var meget greben, og bevæget takkede hun på en måde, der sagde mig, at dette vist var hendes sidste farvel. Samme aften sov hun hen, men beholdt sine åndsævner til det sidste øjeblik.

Det var et rigt liv, der afsluttedes. Disse to gamle havde gjort livet rigere for hinanden. Den ældre, velstående frøken i Møgeltønder, der lever ensomt, går i kirke, ofrer til missionen, kommer sammen med ligestillede til små gilder, bliver sat som husmoder i en gård, som deltager i sin mands folkelige og kir-

kelige virksomhed, som denne ældre, hjemløse ungkarls lyse, opofrende medhjælp i gode, som i trange dage, en hengiven ægtefælle — hun gjorde hans liv rigt, og han med sin friske personlighed og åndelige optagethed blev rigdommen i hendes liv. Hans afskedsord om hende var:

Hun var en trofast, hjærtevarm kvinde og hustru!

J. Jørgensen, Skærbæk.

AMALIE LUND.

»I en ædel Kvindes Hjærte bor en Guddomsmagt«.
(Kaalund).

Fru Amalie Lund, hvis Pigenavn var Godskesen, er født i Skærbæk d. 21. Oct. 1835. Faderen, Hans Godskesen, drev foruden sin Gaard et stort Farveri, den Gang det eneste mellem Ribe og Tønder. Nitten Aar gammel kom hun til Vester Gammelby, hvor hun i femten Aar opholdt sig hos sin Søster, Maria Sørensen, og gik hende til Haande paa den store Gaard. Der lærte hun A. P. Lund i Rejsby Ballum at kende og indgik Ægteskab med ham i Aaret 1869.

Lund var eneste Søn af den meget originale Gaardmand, Niels Lund, om hvem der kunde fortælles mange særegne Historier, og som foruden af 3½ Ballumer Gaard var Ejer af 100 Demat Kogsland. Til Trods for Rigdommen førtes det daglige Levesæt dog i al Tarvelighed. I dette Hjem opvoksede

A. P. Lund. Da han var 10 Aar gammel, sendte hans Fader ham paa Skole i Christiansfeld. Det var den Gang Skik i mange af Nordslesvigs Egne. Medens andre Drenge ellers kun plejede at opholde sig der i 2 Aar, blev Lund i Herrenhuterbyen til sin Konfirmation 1857. Hans tyske Skolegang havde dog ikke i mindste Maade paavirket hans nationale Sindelag. Han var derefter paa Rødding Højskole og lærte senere Landbrug paa forskellige Gaarde. A. P. Lund og Hustru fik ikke Lov til at overtage den store Ejendom, men maatte bo i et lille Hus i Nærheden, indtil Niels Lund i 1873 afgik ved Døden.

Det var et godt Hjem, det Lundske; stærkt kristelig og nationalt præget, som det var, blev det under Fremmedherredømmet en af Støtterne paa Slesvigs Vestkyst, og faldt end A. P. Lunds Virksomhed for en stor Del udenfor Hjemmet, idet han beklædte mange Tillidshverv, var bl. a. Medlem af Provstisynoden, Næstformand i den nordslesvigske Skoleforening, Tillidsmand i Sprogforeningen, Medlem af Fattig- og Skolekommission o. a. m., saa kan det med Sandhed siges, at Amalie Lund var Livet i Hjemmet og sikkert en god Støtte for sin Mands Virksomhed udadtil; hun var, som Skolebestyrer Nicolaj Gregersen, Odense, udtalte ved hendes Død, »den samlende Kraft« indadtil, godgørende og hjælpsom udadtil, og naar der i sin Tid fra det Lundske Hjem udgik rigelig økonomisk Støtte til Oprettelse af danske Efterskoler nord for Grænsen, for derigennem at bøde paa det, de prøjsiske Skoler ikke kunde give vore Børn, saa har hun ganske vist haft sin store Andel deri. Ogsaa det, at hun gav Afkald paa selv at have sine fem Sønner om sig i deres Opvækst, men lod dem, for at undgaa den prøjsiske Skoletvang, fra Niaarsalderen opdrage og undervise paa dansk nord for Kongeaaen i Julstrup Præstegaard, senere paa Odense Latinskole, beviser hendes danske Sindelag. Skønt hun beholdt sit yngste Barn, Datteren Cecilie, hos sig, var det dog et stort Offer, Amalie Lund som Moder dér bragte, men hendes sjældne Sjælsstyrke stod her som paa mange andre Maader sin Prøve.

Det er en Selvfølge, at det store gæstfri Hjem stillede store Krav til hende som Husmoder. Uegennyttig, opofrende, god

og blid mod alle var hun, kun streng mod sig selv i at gøre sin Pligt og ofre sig for andre. Mænd som Junggren, Gustav Johannsen, Jessen kom der som Gæster i Hjemmet, og Venner fra nord for Grænsen tilbragte endogsaa hele Feriemaaneder paa Gaarden, som laa lige ved Vesterhavet, ligesom der ogsaa altid var Plads til uformuende og syge Slægtninge. Amalie Lund var den første om Morgenen, tilsaa Hus og Have og Hønsegaard, fik alt lagt til Rette for den kommende Dag, saadan at Gæsterne og Husets Beboere aldrig mærkede noget til de Byrder, som rent praktisk talt hvilede paa hende ogsaa udadtil mod dem, som boede omkring hende. Hendes Godgørenhed og Hjælpsomhed, ikke mindst blandt gamle og fattige, vil længe være i frisk Minde blandt Sognets Beboere.

Og hvem ved, hvad det har betydet for os Børn at maatte gaa over i det Lundske Hjem og hente os de Bøger, som gennem Sprogforeningen blev uddelt derfra. For mig personlig var det en Fest; for det var ikke alene det, at vi fik Bøgerne, men vi blev modtagne med en saadan Hjertelighed og Gæstfrihed, at de iblandt os, som har oplevet det, sent vil glemme det. De to Bøger, »den blaa Sangbog« og A. D. Jørgensen: »Fyrretyve Fortællinger«, som jeg fik Lov til at hente ved min Konfirmation, blev for mig en værdifuld Konfirmationsgave og en, som jeg netop i den Alder fik megen Nytte og Glæde af.

Amalie Lund var en kristen Kvinde, ikke af dem med de mange Ord og Talemaader, men hele hendes stilfærdige Færd var præget af den dybeste Alvor. Over for hendes nærmeste blev hun ikke træt af at minde dem om den store Velsignelse, der var i Bønnen; selv begyndte hun aldrig sin Dags Gerning uden i Enrum at bøje Knæ og bede for sit Hus, for Slægt og Venner, for Sønderjylland og for Danmark.

Amalie Lund var med hele sit Hus en flittig Gæst i Guds Hus. Som hun havde været stærk i Livet, saadan viste hendes store Sjælsstyrke sig ogsaa, da Døden kom. Hendes Yndlingssange var »Allevegne hvor jeg vanker« og »Sov sødelig«, især Verset:

»Dig Kristus gav et evigt Haab,
han og for dig er død,
og til hans Liv, du i din Daab
ved Aanden er genfød';«

men det var dog Birkedals dejlige Sang:

»Jeg saa ham som Barn med det solrige Øje«,

hun bad sin Datter, Cecilie, om at synge, før hun lukkede sit Øje. Et af hendes sidste Ord til hendes kære, som var samlede omkring Dødslejet, var: »Lad mig se ret paa Jer, at vi kan kende hinanden, naar vi mødes igen,« og uden mindste Dødsangst, stille og gudhengiven, som hun havde levet, gik hun den 24. Juli 1905 ind til den evige Hvile.

Ballum. *Hansigne Lorenzen.*

KAREN MATHIESEN,

FØDT ANDRESEN,

er født paa Brunsgaard i Skrave Sogn 31. Januar 1862. Hendes Fader var Gaardejer Jep Andresen, en velstaaende, stille Mand. Hjemmet var meget dansksindet. I Hjemmet holdtes »Dannevirke« og »Kolding Avis«. Karen var en livlig, men noget drømmende Natur. Hun var meget læsende og var ogsaa tidlig med paa at skrive Vers, noget, hun sikkert var født med, thi som 12-aarig Pige skrev hun Vers over døde, i den gamle Stil. Saadanne Vers blev jo dengang sat i Glas og Ramme og ophængt i de efterlevendes bedste Stue. Prosaen var hun ogsaa fortrolig med. Som 10-aarig skrev hun en Fortælling om sin Huslærer, som denne fik fat i og som ikke maa have vakt hans Bifald, thi han holdt en Tordentale til hende. Bank fik hun aldrig i Skolen, og kun een eneste Gang var hun i Skammekrogen, nemlig som ganske lille, fordi hun skrev et krumt F. Som et meget dansk Hjem med privat Skoleundervisning blev

der ikke undervist meget i Tysk. Det betragtedes nemlig dengang i danske Hjem som en Skam at lære Tysk. Karen kom heller aldrig længere end til »Fibelen«.

Hendes Fader døde, da hun var ganske lille, men hun mindes dog at have siddet paa hans Knæ og redet Ranke, mens han sang gamle Krigssange for hende. En af disse Sange mindes hun endnu tildels, nemlig Begyndelsen og Slutningen. Begyndelsen lød:

O, Nielsson (Nelson) med Dit Øje og med Din ene Arm,
Du er jo dog en Krøbling, og gør saa stor Alarm.
Jeg Amre (Admiral) Nielsson hedder, jeg stod Fripost po po,
Du skal af Vejen træde, endog paa Bølgen »blo«.

Slutningen lød:

Men nu skal du fornemme, at Dansken har spist Grød.

Karen Andresens egentlige Nationalbevidsthed blev i Grunden først rigtig vakt, da hun var med paa de sønderjyske Pigers Tur til København i Juli 1884, hvor hun blev saa begejstret, at hun paa »Sommerlyst« talte for en tusindtallig Forsamling. Efter denne Tur skrev hun ogsaa det første nationale Digt, som kom offentligt frem, nemlig i »Kolding Avis«, under Mærke »En sønderjysk Pige«, samt en Artikel i »Dannevirke« under samme Mærke.

Den 6. Juli 1886 blev hun forlovet med Redaktør M. C. Mathiesen, som dengang var Redaktionssekretær ved »Dannevirke« og havde været en af Førerne paa Turen til København. Den 2. April 1887 (ogsaa en Mærkedag) blev de gift. Deres eneste Barn, Alfred, blev født den 3. Juli 1889.

Karen Andresen Mathiesen har støttet sin Mand i al hans Gerning, det er bekendt for de fleste, og navnlig støttede hun Jernfondets Indsamling af Penge. Ved alle Lejligheder kunde man møde hende, hvor hun solgte Blomster, Brevkort, Julemærker, Sange, som hun selv forfattede, altsammen til Fordel for Jernfondet, der jo tilsidst opnaaede en Kapital paa 60,000 Kroner. Kapitalen var før Krigen bleven anbragt i danske Statspapirer. En stor Del af dette Beløb er indsamlet i 10 Penning-Stykker.

Efter at Karen Andresen var bleven gift, kaldte hun sig altid Karen Andresen Mathiesen efter et Raad, hun fik af den bekendte gamle Kristian Barfod. Hendes Mærke var derefter »En sønderjysk Hustru«. Under dette Mærke skrev hun en Bunke Digte og Fortællinger, i Reglen uden andet Forfatternavn. Et Tidsbillede fra Sønderjylland, »Ved Kongeaaen«, fremkom dog under hendes eget Navn. Denne Fortælling har været optaget i danske og amerikanske Blade. Desuden har hun adskillige Digte i Morten Eskesens Sangbog, og en Julefortælling, »Præstens Juleaften«, er udsendt paa Blindeskrift.

I sit Ægteskab har Karen Andresen Mathiesen ogsaa haft den mindre behagelige Oplevelse, at hendes Mand som ansvarhavende for »Dannevirke« har været i Fængsel.

Ved Krigens Udbrud, da alle Redaktører og Journalister samt mange andre Danske i Sønderjylland blev fængslede, tabte hun ikke Modet eller Besindelsen. Hun fik skrevet et lille Brev, som straks passerede Grænsen, skjult i en Dames Haar. Brevet var til Ritzaus Bureau og gav den første Meddelelse om de opsigtsvækkende Arrestationer. Da de arresterede i Haderslev førtes til Banegaarden, fulgte Karen Andresen selvfølgelig med sin Mand saa langt, hun kunde komme. (Om Redaktør Mathiesen og om Arrestationen findes Oplysninger i Lausten-Thomsens og Nicolai Svendsens Bog: »Haabets Mænd«). Krigens tunge Tid, der ogsaa røvede hendes Mand, skal her være uomtalt.

Et skal siges om hende: Bange har hun aldrig været. Ved et Møde paa »Frej« i Tyrstrup var Kvinderne bleven udvist, og der udspillede sig et mærkeligt Optrin. Fru Mathiesen blev af P. Skau, Bukshave, opfordret til at være med ved Spisningen. Mathiesen vinkede ad sin Hustru, og Skau sagde: Een Dame er ingen Damer. Hun fik saa Plads mellem Skau og sin Mand. Da hun havde begyndt at spise, kom Gendarmen og forlangte, at hun skulde forlade Salen. Hun rejste sig, men gamle Skau greb hendes Tallerken og sagde: Fru Mathiesen, De maa minsandten have Deres Mad med. Hun fik saa Maden med, og alle de andre Damer, som havde sat sig til at drikke Kaffe i et tilstødende Værelse, gjorde Plads til hende. Da hun havde

spist sin Mad, rejste hun sig og holdt en Tale for Hjemmene, men straks kom Gendarmen og vilde forbyde hende at tale. Den bekendte Finnemann stillede sig dog ved Siden af Gendarmen og sagde: Fru Mathiesen, hvis De sætter Dem ned, mens De taler, kan Gendarmen ikke forbyde Dem det. Hun fortsatte saa sin Tale siddende, mens Gendarmen stod foran hende med knyttede Næver, hvilket slet ikke afficerede Fru Mathiesen. — Hun veg heller ikke tilbage, da Soldaterne ved Indgangen til Kasernen i Haderslev vendte 2 Bøssepiber imod hende. Hun kom nemlig for at klage til Majoren over den Behandling, som blev hendes syge Mand til Del ved Krigens Udbrud.

Efter Genforeningen har hun faaet tildelt en Klasselotterikollektion, men den bedste Tid i hendes Liv har sikkert været den Tid, hun kunde leve og virke sammen med sin Mand.

P. Eliassen.

MAGDALENE NIELSEN.

AF EN KOGEKONES SAGA.

Interessante Træk fra en mærkelig Tid.

Overskriften vil maaske faa en og anden Læser til at studse, thi kan man kalde en Kogekones Levned for Saga; muligvis ikke, hvis det drejer sig om en almindelig Kogekones almindelige Levned, men naar Kogekonens Levnedsbeskrivelse giver et Indblik i en stor Nations smaalige Chikanerier overfor et Menneske, der ikke var Statsborger i Nationen, saa bliver denne Beskrivelse et kulturhistorisk Bidrag, og saa er Ordet »Saga« forsvarligt.

Den Kogekone, som her skal omtales, hedder Magdalene Nielsen og bor i den lille Landsby Hjartbro i Bevtoft Sogn. Da hendes Mand døde i 1895, stod hun ene tilbage med 6 Børn, hvoraf det ældste var 14 Aar, det yngste kun 2 Aar. Kaarene var smaa og Fremtidsudsigterne mørke; men hun tabte ikke Modet for det, til Trods for, at hun som dansk Undersaat var vanskeligt stillet. Tyskerne var jo begyndt at

gaa noget haardere frem imod alt dansk, selv om Køllerregimentet endnu ikke var indført. Da han tog fat i 1897, begyndte ogsaa hendes Trængselstider.

For at holde sit Hjem oppe begyndte hun nogen Tid efter Mandens Død at tage ud som Kogekone, i Begyndelsen med en anden for at lære Kunsten. Folk forstod hende og viste hende snart, at de vilde hjælpe hende i hendes Kamp for sit Hjem, og med sit milde Sind var hun til Gengæld til aandelig Hjælp og Opmuntring, hvor Sorg var til Huse. Hendes Gerning medførte jo, at hun ligesom kom Folks Sorger og Glæder paa nærmere Hold, og Folk lærte snart, at til Magdalene Køks kunde man betro sig; hun svigtede ikke.

Her er det imidlertid af mere Interesse at høre om, hvordan en saadan jævn og fattig Kogekone kunde virke irriterende paa et saa stort Land som Tyskland, saa at Myndighederne fandt sig beføjede til paa alle mulige Maader at lægge hende Hindringer i Vejen under hendes Kamp for sit Hjem, og enkelte Træk skal derfor omtales her.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede skulde en Gaardejer i Bevtoft have Bryllup. Frimenighedspræst Povlsen fra Bovlund skulde forrette Vielsen, og dette i Forbindelse med Gaardejerens udprægede danske Sindelag vakte Myndighedernes Mishag, saa at disse søgte at virke forstyrrende i saa udstrakt en Grad som vel muligt. Saaledes stod en Gendarm ved Vejen op til Gaarden og noterede, hvem der skulde med til Brylluppet. Natten igennem var Gaarden omgivet af Gendarmer, som skulde overvaage, at der ikke skete noget, der kunde skade Tyskland. Uden for i Haven var der rejst et Telt, hvor Gildet skulde holdes, men Gendarmerne fandt, at det stod saa nær ved Stuehuset, at der af Hensyn til Brandfare ikke maatte tændes Lamper i Teltet, hvad kun havde til Følge, at Teltvæggene blev rullet op, hvorpaa Vogne stilledes rundt om Teltet, og da Mørket faldt paa, tændtes Vognlygterne, og Situationen var reddet til Ærgrelse for Gendarmerne, hvis Nærværelse naturligvis lagde en egen Stemning over Festen. Det blev imidlertid Magdalene Køks, som Magthaverne slog ned paa, da de ikke kunde ramme Gaardejeren. Hun fik Ordre til

at møde for Amtsforstanderen i Toftlund, som udspurgte hende om, hvad der var blevet talt og sunget ved Festen, om det danske Flag havde været fremme, og om hvor meget hun fik i Dagløn. De to første Spørgsmaal kunde hun naturligvis ikke besvare; hun havde ikke lagt Mærke til noget, men til Uheld for hende havde hun, som kort i Forvejen havde plejet en rettænkende Tyskers Kone, udtalt, at nu havde hun lige været hos en stor Tysker, nu skulde hun til en stor Dansker. Disse Ord havde en velvillig Sjæl bragt til Amtsforstanderen, og de var landsskadelige. Heldigvis rejste ovennævnte Tysker op til Amtsforstanderen og forestillede denne, at M. N. ikke drev Politik, men søgte at holde sit Hjem oppe ved at arbejde for den, der ønskede hendes Hjælp. Hun maatte dog derop et Par Gange endnu, før Sagen sluttede med, at hun maatte love ikke at være Kogekone for fremtrædende Danskere. Dette Forbud var alvorligt nok, men hun tog alligevel ud ogsaa til saadanne Danske, naar blot de boede saa langt borte, at velvillige Sjæle ikke kunde opspore det og derved angive hende.

Imidlertid hændte det, at en fremtrædende dansk Mand i Hjartbro skulde holde Sølvbryllup. Han gik til M. N. og bad hende komme og hjælpe til med Madlavningen; men da det var saa nær ved, turde hun ikke. Han rejste da op til Amtsforstanderen for hos denne at udvirke Tilladelse for hende til at være behjælpelig ved dette Sølvbryllup. Denne Tilladelse vilde Amtsforstanderen ogsaa give, hvis Manden vilde love at melde sig ud af alle de nationale Foreninger, han stod i, og da han naturligvis som god dansk Mand blankt afviste dette, blev Følgen, at M. N. ikke maatte komme. Men økonomisk mistede hun intet herved. Thi under Spisningen rejste Manden sig op, og i en smuk Tale omtalte han denne Sag og de Bryderier, M. N. var udsat for, og en kongerigsk Gæst blev saa bevæget herover, at han omgaaende sendte sin Hat rundt, hvorved et smukt Pengebeløb indkom, der sammen med et venligt Brev sendtes hende den følgende Dag.

En af hendes Sønner tjente paa en Gaard i Hyrup, og da Ejeren skulde have Bryllup, skulde M. N. naturligvis op og lave Gildemaden. Midt under Festen fik Drengen, der var 15

Aar gammel, Ordre til straks at forlade Sønderjylland; paa den Maade kunde jo baade Husbonden og M. N. rammes, men Festglæden for sidstnævnte var jo ødelagt. Siden hen maatte han kun besøge sit Barndomshjem, naar forskellige Formaliteter, der kostede megen Ulejlighed og Tidsspilde, var i Orden.

Imidlertid kom der en ny Amtsforstander, og da M. N. ansøgte ham om at maatte faa Lov til uhindret at udøve sin Næring overalt, hvor man ønskede hendes Hjælp, svarede denne hende Dagen efter i et venligt Brev, at hun frit og uhindret maatte øve sin Gerning, hvor man ønskede hende, og dermed sluttede hendes Trængselstid, af hvilken ovennævnte tre Træk kun er enkelte taget ud af hendes mange ubehagelige Sammenstød med Myndighederne. For Nutiden staar det jo ufatteligt, at noget saadant har kunnet finde Sted i et Kultursamfund saa nær op ad Nutiden; de kan derfor tjene til at belyse Køllertiden. For M. N. betød den megen Modgang kun, at man kom til at sætte endnu større Pris paa hende; vidt og bredt omkring fra hentede man hende, for det var ikke rigtig Gildesmad, naar hun ikke havde lavet den; i den Grad var hun vokset sammen med den danske Befolkning i dennes Værgen sig mod Myndighedernes Misbrug af Magten.

Nu har hun lagt op, som det hedder i Sømandssproget. I Lørdags, d. 6. Oktober, fyldte hun 70 Aar. Overalt i Hjartbro vajede Flagene, og flinke Hænder havde smykket hendes Indgangsdør med Guirlander. Fra alle Sider, fjernt og nær, strømmede Lykønskninger ind, og om Eftermiddagen samledes en stor Skare af Slægt og Venner i Bevtoft Kro for at fejre Dagen sammen med hende. Der blev holdt mange Taler, og én af hendes Sønner takkede hende jævnt og smukt for den opofrende Kamp, hun havde ført for, at de kunde faa gode Kaar, og for den rige Kærlighed og det trofaste Sind, hun havde omgærdet dem med. Det blev en smuk Dag for hende, et Vidnesbyrd for hende om, at man ikke har glemt de Aar, da hun bar sin Del af de Fortrædeligheder, som en forfejlet Politik læssede over paa en hjemstavnstro Befolkning.

P. J. Petersen.

MAGDALENE SCHMIDT,
ØSTERLINDET.

Magdalene Skøtt blev født i Hjerting ved Rødding den 12. September 1841. Hendes Fader, Gaardejer og Sognefoged Simon Skøtt, stammede fra Tyrstrup ved Christiansfeld, hendes Moder, Anna, f. Brag, fra Nordborg paa Als. Baade Faderen og Morfaderen, Chr. Brag, der i mange Aar boede hos sin Datter og Svigersøn, var med i den nationale Vækkelse allerede sidst i Tredserne, de var saaledes Medlemmer af »den slesvigske Forening« og holdt »Dannevirke«. Ogsaa Moderen var allerede som ung baade national og religiøst vakt, saa Magdalene var fra sit Hjem stærkt religiøst og nationalt paavirket. Hun blev Elev paa Rødding Højskole, vistnok paa det første Pigehold, og det Indtryk, hun der gennem C. Appels beaandede og gribende Foredrag fik af den grundtvigske Bevægelse, prægede hende for Livet. I Sommeren 1869 var hun Haandgernings-

lærerinde paa Vejstrup Højskole, hvorfra hun ogsaa havde mange gode Minder.

Den 16. April 1870 blev hun gift med Gaardejer Jens Schmidt i Østerlindet. I det ny Hjem blev der meget at tage Vare paa for den unge Kone, der snart blev bekendt som en dygtig Husmoder. Da Børnene kom til, blev der en Husstand paa 14—16 Personer; der skulde brygges og bages, laves Smør og Ost, kartes og spindes, sys og strikkes, og alt blev gjort godt og grundigt. Mange unge Piger fik i det Hjem en Uddannelse og Udvikling, som de var taknemmelige for mange Aar efter.

Østerlindet blev snart kendt som en af Danskhedens faste Borge, og uden at ville forringe nogen af de andre gode danske Mænd der i Sognet maa det siges, at Jens Schmidt var den bærende Kraft i alt nationalt Arbejde i Østerlindet og nærmeste Omegn. Ved ethvert nyt Overgreb fra de tyske Myndigheders Side søgte Folk til ham, og han var altid til Rede med Raad og Daad. Han var selvfølgelig i mange Aar Tillidsmand i de nationale Foreninger og maatte ofte være paa Farten i Sognet og uden for dets Grænser for at opildne de mere ligegyldige.

I alt dette var hans Kone ham en udmærket Støtte og Hjælper, som han slet ikke havde kunnet undvære. Hendes rolige, milde Sind og ligevægtige Temperament var det bedste Supplement til hans noget stejle Karakter og ofte mørke Blik paa Livet. Naar de var saa fuldstændigt enige i deres Syn paa Kristendom og Danskhed, skyldtes det ikke, at hendes Meninger var en Kopi af hans, som man undertiden ser det i et Ægteskab; hendes Indflydelse paa ham var lige saa stor som hans paa hende.

Baade Mand og Kone havde stor Evne til at bedømme Mennesker, til at se, hvad der var ægte og uægte hos Folk, de lod sig ikke blænde eller imponere, hverken af Rang eller Rigdom. Magdalene fik Lejlighed til at tale med Kejerinden af Rusland, Dronningen af England og flere Gange med Kong Frederik VIII, men var ved disse Lejligheder lige saa rolig og upaavirket, som naar hun talte med en fattig Kone hjemme i Østerlindet.

Fra sin tidligste Ungdom var hun svagelig, maatte ofte ligge paa Sygelejet hjemme eller paa Hospitaler, men hun bar sine legemlige Smerter og andre Prøvelser med stor Taalmodighed, urokkelig i sin Tro til Gud. Hvor ringe Vægt hun og hendes Mand lagde paa jordisk Gods, ses af følgende Tildragelse.

Jens Schmidt blev en Gang paa et Møde, hvor han ikke selv var til Stede, valgt til stedfortrædende Kommuneforstander. Hvis Øvrigheden stadfæstede Valget, vilde der kræves, at han skulde aflægge Ed til Kejseren. Han raadførte sig med sin Kone, og ingen af dem tvivlede et Øjeblik om, hvad de saa maatte gøre: Hellere flygte til Danmark, selv om den tyske Regering konfiskerede al deres Ejendom, end aflægge Eden. Heldigvis fandt de tyske Myndigheder Jens Schmidt aldeles uskikket til Posten; men Tiden, indtil Afgørelsen fandt Sted, var svær at komme igennem.

En anden haard Tid var det, da deres Søn Simon sammen med deres Tjenestedreng Frederik Bak gentagne Gange havde knækket og fjernet de tyske Flagstænger ved Skolen. Simon var flygtet over Grænsen, men efter flere Dages Raadslagning blev Forældrene enige om, at det eneste rigtige var at hente ham hjem, hvorpaa Faderen selv kørte til Rødding med ham og meldte ham til Øvrigheden. Skønt de vidste, at deres Dreng maaske kom i Tugthuset for det, kunde de ikke handle mod deres Samvittighed. Det lykkedes Jens Schmidt mod Kaution at faa Simon med hjem, til Dommen faldt. Derimod vilde man ikke give Slip paa Tjenestedrengen, han blev sat i Arrest. Men næste Morgen kørte Magdalene efter en søvnløs Nat alene til Rødding, og hvad der ikke var lykkedes for Manden, det opnaaede hun. Hun talte med Amtsdommeren saa godt og saa længe, at hun ogsaa — mod stor Kaution — fik Frederik med hjem. Skønt Anklageren krævede Simon idømt 2 Aars Tugthus, slap han — paa Grund af sin Ungdom med 15 Dages Fængsel — og Frederik Bak med endnu mindre. Da Børnene engang senere spurgte deres Moder, om det ikke havde været en meget svær Tid at komme igennem, svarede hun: »Jo, men jeg maatte jo bære det uden at falde sammen — for at trøste Fader. Jeg græd kun, naar jeg var alene.«

De sidste Aar, Magdalene levede, led hun meget af den Underlivssygdom, som hun havde haft i saa mange Aar. Hun blev opereret paa Diakonissestiftelsen i København, hvor hun maatte ligge i mange Maaneder, den meste Tid paa en stor Sygestue med adskillige Patienter. Engang, da en af hendes Sønner havde besøgt hende der, hilste han ude paa Gangen paa den Diakonisse, der mest havde med den Stue at gøre. Hun sagde: »Det er en mærkelig Myndighed, Deres Moder er i Besiddelse af; skønt hun altid er mild og venlig, hersker hun paa Stuen som en Dronning. Det er hændt adskillige Gange, at nogle af de andre Patienter ikke har kunnet enes; men saa bliver Sagen forelagt hende, og for hendes Afgørelse bøjer de sig alle.«

Disse Ord var betegnende for Magdalene Schmidt i hendes sidste Aar. Hun døde den 10. December 1912. Hendes Mand levede til kort før Verdenskrigens Udbrud, men han forvandt aldrig Savnet.

Rektor *Schmidt*, Fanø.

KJESTINE MARIE SVENSSON.

Mit Hjem i Løjt ved Aabenraa hørte gennem en hel Del Aar nødtvungent til de stille i Landet.

Far var født i det gamle danske Grænseland Halland, kom til Nordslesvig som ung og var svensk Statsborger. Dette svenske Statsborgerskab gik automatisk over til at gælde ogsaa Mor og os Børn, og dermed var vi paa Forhaand sat udenfor, hvor der var Tale om at tilkendegive et dansk Sindelag. Derimod husker jeg godt fra min Barndom, at der blev talt meget om, naar Bedstefader havde været ude at »vaal« (vælge, stemme), og der blev da altid nævnt to Navne, Krüger og Junggreen. Da Bismarck var falden i 1890, indtraadte der en Overgang en mildere Kurs, og i denne Mellemtid blev vi prøjsiske Statsborgere. Størst Betydning fik det for mig, thi uden at være prøjsisk Statsborger kunde jeg ikke senere have deltaget i det nationale Arbejde.

Men førte vi en tilbagetrukken Tilværelse udadtil, saa levede vi saa meget mere i det Danske inden for Hjemmets skærmende Mure. Og her var Mor det naturlige Midtpunkt. Mor er født 1847 i Bodum i Løjt Sogn. Hendes Far var Skibstømrer til Søs, Bunde Rasmussen, fra Aal Sogn ved Varde. Hendes Mor var Botille Bertelsdatter fra Bodum, Datter af Gaardejer Bertel Andersen, Bodum, og Maren Bertelsen, født Moos, fra Avbæk ved Aabenraa. Moos-Slægten var en meget udbredt og velstaaende Slægt, hvis mandlige Medlemmer var enten Gaardmænd eller Søkaptajner. Den var nationalt delt i en dansk Gren, som Mors Mor hørte til, og en tysksindet. Da den store Pengekrise kom i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, maatte Bertel Andersen gaa fra Gaarden, saa Børnene voksede op i smaa Kaar. Den Nøjsomhed, som da blev indprentet dem, prægede min Mors Hjem, og det prægede vort. Jeg var engang til Krammarked i Aabenraa, det var en Mil at gaa, med et Tipenning-Stykke i Lommen. Men ingen kunde være mere lykkelig, end jeg var, da jeg med mine 10 Penning gik langs med alle Boder, vel vidende, at man skulde se sig for, før man gav de Penge ud, man var sat til at raade over.

Min Far, Elias Svensson, var en dygtig Haandværker og en vidt berejst Mand. Han kunde i Timevis tale om udenrigspolitiske Spørgsmaal, som interesserede ham meget. Men vi lyttede ganske anderledes, naar Mor i Skumrings-Timerne fortalte mig og min mindre Søster om sin egen Barndom og Ungdom, om »den danske Tid« og hvad hun mindedes fra dengang. Og Mor kunde fortælle, saa vi syntes, vi saa det meste levende for os. Hun havde gaaet i Skole mellem de slesvigske Krige. Vi vidste, at der havde været en dansk Præst i Sognet i de Aar, der hed du Plessis de Richelieu (en Søn er Admiral Richelieu), og en anden Præst, der hed Kinch (en Søn er den tidligere Direktør i Østasiatisk Kompagni, Kinch). Vi lærte at synge danske Sange af en lille Sangbog, som Mor havde opbevaret fra sin Skoletid. Og vi kunde ikke blive træt af at høre Mor berette om Krigen i 1864, da hun var Barne- og Stuepige paa Fladsten ved Aabenraa, hvordan de daglig hørte Drønene fra Dybbøl, om de store Indkvarteringer og Soldater-Kolonnerne,

der drog forbi ude paa Landevejen Aabenraa—Sønderborg. Men det endte jo ikke, som det skulde. Bedre var derfor næsten Fortællingen om en Slægtning, der var med Kongens Livgarde til Fods i 48, Jørg. Petersen hed han og var fra Tumbøl. Han blev saaret i et Slag, men raabte ufortrødent: Nu Karle frem. Det fik han Dannebrogs-Korset for, og da han mistede Armen, blev han efter Krigen ansat som Portner ved en af Københavns Byporte.

En skønne Dag laa der en lille Bog med en Hane paa Omslaget inde paa Bedstefaders Bord, og nu skulde jeg lære at læse. Der var den kedelige Ting ved det, at naar jeg ikke passede paa, sad der et Ris oppe under Loftsbjælken. Men mit Hovedindtryk er dog, at det var en meget morsom Bestilling. Resultatet var da ogsaa, at jeg kunde læse godt Dansk, da jeg skulde i Skole. Derimod kunde jeg ikke et Ord Tysk. Da den første Time var gaaet den første Skoledag, raabte Læreren et mystisk Ord: »Ausgehn« (Gaa ud — Frikvarter). De ældre maatte forklare mig, og formodentlig flere, hvad det betød. Og da vi første Gang havde Sommerferie, var jeg godt nok paa Vej til Skolen den første Feriedag ligesom ellers. Jeg havde ikke forstaaet et Muk af det hele og vidste ikke, at nu var der ingen Skolegang foreløbig.

Senere fik vi Lov til at holde »Nordslesvigsk Børneblad«, som blev udgivet af Sprogforeningens Sekretær, afdøde Fabrikant M. Andresen, Aabenraa. Jeg ser endnu for mig det første Nummer, som vi fik ind ad Døren. Paa Forsiden fandtes et Billede af den sønderjydske Folkesanger Karsten Thomsen i Frøslev med strikket Lue paa Hovedet, og nedenunder læstes et Digt paa sønderjydsk Folkemaal: »Aa, hør min Pig, aa si do mæ.« Og saa forstod Mor altid at faa laant gode Bøger til os. Af Bøger, jeg har læst som Dreng, var der særlig to, jeg satte Pris paa, »Gøngehøvdingen«, alle raske Drenges Bog, før de nymodens Drengebøger kom i Brug, og A. D. Jørgensens »Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie«. Den sidste gjorde et meget dybt Indtryk paa mig. Den gav mig Baggrunden for alt det, Mor havde fortalt. Nu saa jeg det i Sammen-

hæng, saa vidt jeg kunde fatte det. Og jeg syntes, det blev meget alvorligere, end det før havde været.

Jeg fik ogsaa Lov til at skrive danske Stile til M. Andresen, og en Gang fik jeg en smukt indbunden Bog med hjem som Belønning. Det var Aften, da jeg forlod Aabenraa, en kold og klar Vinteraften. Sneen knirkede under mine Træsko, og Maanen lyste over et herligt Vinterlandskab. Men hvor var jeg stolt og glad. Bogen var Sigurd Müllers »Haandbog i den danske Litteratur«.

Saadan var mit Barndomshjem, og det var først og fremmest Mor, der satte sit Præg paa det. I Skolen passede jeg, hvad jeg skulde. Men det eneste, der formaaede at paavirke mig hele Skoletiden igennem, var de smukke tyske Folkesange: »Dort unten in der Mühle«, »Sah ein Knab ein Røslein stehn«, »Ich bin vom Berg der Hirtenknab« osv. Jeg følte vel instinktivt, at her mødte os et andet og bedre Tyskland end det, Skolen ellers var Repræsentant for.

Det kan maaske more nu, at jeg som Barn engang har været med til tysk Knivsbjerg-Fest. Det var saavist hverken efter Fars eller Mors Ønske. Men vi kunde blive jaget ud af Landet, naar det skulde være, saa der var ikke andet at gøre end at føje sig. Naa, nogen Skade har jeg jo ikke taget af det. Det eneste, jeg kan huske, er, at en af mine Skole-Kammerater var med i et Musikkorps, og at han prustede i et Horn, saa Læberne til sidst blev helt svulne af det.

Da jeg var kommen ud af Skolen, sørgede Mor for, at jeg kom paa Hejls Efterskole, og jeg glemmer aldrig, da forlængst afdøde Forstander Birkedal læste for os om Aftenen »En Rekrut fra 64«. Der var saa stille i Skolestuen, at vi kunde høre Petroleums-Lampen syde oppe paa Katederet. Og igen var det som en Bekræftelse af, en dybere Indvielse i, hvad Mor havde fortalt os som Børn i Mørknings-Timerne.

Siden har Mor fulgt mig i mit Arbejde baade før Krigen og efter Krigen, og gør det trods sine næsten 85 Aar den Dag i Dag. Da Verdenskrigen brød ud i 1914, og jeg som dansk Pressemand blev arresteret i Sønderborg, min Søster som Deltager i det danske Ungdomsarbejde paa Kajnæs, skulde ogsaa

Mor have været med. Gendarmen var ved at lægge Haand paa hende, men lod hende fare igen.

Hendes Livs store Oplevelse var Genforeningen. Da Kongen var paa Kajnæs i 1921, hilste han ogsaa paa Mor. Det var til at bære. Men da de danske Soldater kom paa Besøg derovre, kunde hun ikke klare for sig længere. Da græd Mor. Hun havde set dem forlade Landet i 64, nu saa hun dem vende tilbage to Menneskealdre senere. Det var kun til at glædes over. Men det var saa dyb en Glæde, at den tog Magten fra hende.

Far lærte jeg først ret at forstaa, da jeg blev voksen, og han selv forlængst laa under Mulde. Mor forstod jeg altid, og hun forstod mig og mit. Har jeg gjort nogen Gavn i den danske Sags Tjeneste gennem Aarene, saa har Mor sin Andel i det.

A. Svensson, Redaktør, Haderslev.

NISSINE SØRUP,
FØDT HØRLÜCK.

I Aaret 1822 var en Mand ved Navn Thomas Fausbøl kommet til Gaarden Mandbjerg ved Rurup, Branderup Sogn. Han havde købt den store Gaard og bosatte sig der, men han var ugift. Han interesserede sig særlig for sin Skov og sin Have, hvorimod selve Gaardens Drift ikke i lige Grad ejede hans Opmærksomhed. Det er ikke godt for Manden at være alene, han trænger til en Medhjælper. Gaarden gik tilbage i Ydeevne, og det var kendelig, at den savnede det rette Tilsyn.

Da kom der en ældre Pige ved Navn Anna Kirstine Ravn fra Ravnsbjerg ved Jels som Husholderske til Gaarden, hendes Kendingsnavn var »Stinne«. Hun var en stout, dygtig og selvhjulpen Kvinde, som ikke gik af Vejen for Vanskeligheder, raadsnar med hurtig Overblik og et godt Haandelag. Da hun havde mønstret Gaardens indre og ydre Forfatning, var hun klar over Stillingen. Her trængtes til een, som vilde sætte Ar-

bejdet igang ved selv at gaa i Spidsen. Hun tog fat. Der siges, at hun stod op Kl. 3 om Morgenen og satte sig med sine Piger og kartede og spandt til Malketid, da gik hun sammen med dem i Stalden og malkede Køerne. Derefter blev der kærnet Smør, lavet Ost o. s. v. Dagens mangehaande Sysler blev udført, hvert Øjeblik blev udnyttet.

Paa hvilket Tidspunkt det er gaaet op for Thomas Fausbøl, at her var Medhjælpen, han trængte til, vides vel ikke saa nøje, men i 1827 blev »Stinne« Thomas Fausbøls Hustru og kunde nu med øget Interesse fortsætte sit store Arbejde med at bringe Forholdene ilave og faa alting paa Fode paa den store Gaard, som nu blev hendes Hjem. Lykken smiler til den flittige. Hun havde altid Penge mellem Hænder, en Vare, det ellers havde været smaat nok med. Hun solgte Smør, Ost, Æg, Vadmel af eget Fabrikat. Efterhaanden kom der flere Køer paa Stalden; Gaarden kom i bedre Drift, ingen paa Gaarden fik Lov til at drive og sløse. Madmor havde Øje paa alle Fingre. Man lagde Mærke til Forandringen, der skete, »Stinne« blev æret og agtet for sin Flid og Dygtighed, saa efterhaanden blev Mandbjerg et Sted, hvor Mødrene gerne sendte deres Døtre hen, naar disse skulde ud i Verden: »For der kunde de lære at bestille noget.«

Der fortælles, at da hun første Gang viste sig i Sognekirken som Konen fra Mandbjerg, havde hun Klodser paa Fødderne, en Paraply under Armen og i Nakkehaaret en stor Kam. Mændene, som sad i Kirkestolene, puffede til hinanden, da hun gik op ad Kirkegulvet, og sagde:

»Da skal vi love for, Thomas har faan Kam til hans Haar.«

Denne Kvinde blev Moder til en Datter og flere Sønner. Datteren, Abeline Fausbøl, blev gift i 1863 med Anders Dons Hørlück fra Rurup, en smuk, statelig, velbegavet, ung Mand, som ejede en Gaard i Rurup og desuden var uddannet til Landmaaler; han var af en gammel sønderjydsk Slægt. Han har nok kunnet passe ind i Stinne Ravns Tanker om, hvordan hendes Svigersøn skulde være. De unge Ægtefolk boede i flere Aar paa Fødegaarden i Rurup, og der fødtes flere af deres Børn, men 1873 solgte de Gaarden og købte Kjergaard i Rurup, hvor endnu Slægten bor.

I 1875 fødtes der en lille Pige, som i Daaben fik Navnet Nissine Hørlück, opkaldt efter en afdød Morbroder. Senere fødtes endnu en Søn og to Døtre, saa det var en stor Børneflok som voksede op paa Kjergaard. Den lille Nissine var et svagt Barn fra Fødselen og maatte hele sit Liv kæmpe med en haardnakket kronisk Hjertesygdom, som gjorde, at hun Gang efter Gang kastedes paa et farligt og smertefuldt Sygeleje, men det ser ud til, at hun i Vuggegave havde faaet en Livsenergi og en Glæde ved at eje selve Livet, som forhindrede den haarde Sygdom i at knække hende ned. Hun rejste sig Gang efter Gang med fornyet Livsmod og med et Humør, der skabte Fest om hende, hvor hun var.

Da hun var 12 Aar gammel, døde hendes Moder fra den store Børneflok, og den ældste Datter, Stinne Hørlück — opkaldt efter Mormoderen — som da var en ganske ung Pige, maatte overtage Hvervet som sine mange Søskendes trofaste Hjælper i Moderens Sted, en Stilling hun den Dag i Dag indtager. Man kan lægge Mærke til, maaske ikke saa sjældent, at hvor en Søskendeflok tidligt bliver berøvet sit naturlige Centrum, idet Moderen bliver kaldt bort fra dem, der udvikles der mellem Børnene et særlig stærkt Sammenhold. Det er som Naturen her giver Livsstrømmene i det samme Slægtslegeme Ordre til med fornyet Kraft at søge til det aabne Saar for at bringe Lægedom. Det samme som ofte iagttages af Læger og sagkyndige i den legemlige Verden.

Slægtsfølelsen var stærkt udviklet hos Hørlückerne, saa denne i Forbindelse med det forannævnte har slynget et stærkt og fast Baand om Familien paa Kjergaard, et Baand, der var saa stærkt, at hvem der udefra kom indenfor dets Ring, blev bevaret der som hørende til Familien, hvis vedkommende ikke selv paa voldelig Maade brød ud.

I det store, smukke gamle Hjem paa Kjergaard, hvor saa meget mindede om svundne Slægters Arv og Flid, om den Trofasthed og Sluttethed, den Myndighed og Aarvaagenhed, der var mange af disse gamles Præg, voksede Nissine op, midt i Søskendeflokken. Som Gaarden var grundmuret, saa den stod fast, der var ingen Breche eller skøre Steder i Muren. Saadan

var dens Beboeres *Danskhed.* Oprindelig — fast, umiddelbar tillevet, som hver især indenfor Slægtsringen voksede ind i og tilegnede sig som sit folkelige Livspræg. Nissine var, trods Sygdom og Skrøbelighed som Barn og senere som ung, livlig og sprudlende, vist egentlig den ret livlige Families Humør. Hun lærte paa Askov Væveskole at haandtere en Væv og holdt derefter selv Vævekursus for unge Kvinder i Graasten og i Rurup. Færdedes paa den Maade en Del omkring blandt Mennesker, og hun egnede sig særdeles godt dertil, thi hun var et Menneske, der ikke gik med lukkede Øjne gennem Verden; nej, hun var en aarvaagen Iagttager overfor alt og alle, hun kom i Berøring med. Da hendes Fader, A. D. Hørlück, paa et ret tidligt Tidspunkt blev lammet af Sygdom, saa han maatte holde sig hjemme, hvad der sikkert har været svært for denne livlige Mand, som havde saa mange offentlige Hverv at røgte, var Nissine hans allerbedste Hjælper. Hun havde med sit livlige, friske Sind altid oplevet mangt og meget paa sine Cycleture og kunde meddele ham det saa levende, saa han forfriskedes deraf og levede med deri. Anders Dons Hørlück var blevet en saa betroet Mand, blandt andet og ikke mindst, fordi hans Folkefæller følte, at han var en Mand, man kunde betro sig til, han ejede Klogskab og Indsigt, men han ejede ogsaa det rette uselviske Sind, der gjorde ham aarvaagen for andre Menneskers Vanskeligheder og bød ham at gribe hjælpende ind, hvor han kunde.

Nissine havde taget dette Sind i Arv efter ham, og det fulgte hende til hendes tidlige Død.

Nissine kendte alle Mennesker, kunde tale med dem alle, fik uden at de selv ret mærkede det, Besked om alle deres Forhold og fik deres Fortrolighed; hun interesserede sig for dem, det mærkede de.

Denne Evne eller Trang til at beskæftige sig med andre Menneskers Forhold har en Vrangside, der som oftest og vel ikke helt uden Grund bedømmes som Nysgerrighed. Men Retsiden er den Hjertets Medfølelse og Redebonhed til at hjælpe og bringe i Lave, hvad der er kommet i Ulave, uanset om det strengt taget vedkommer en eller ej. Og saa maa det huskes, at

med Hjertets Følelser har det sig som oftest saadan, at Retsiden vender indad, modsat vor Klædedragt, hvor vi helst vender Retten udad. Deraf fremkommer vist ofte en fejl Bedømmelse.

1901 giftede Nissine Hørlück sig med Mølleforpagter Jens Sørup, og de bosatte sig paa Gram Vandmølle. Her kom saa hendes modnere Aars Liv og Gerning til at udfolde sig. Til en Mølle er ganske naturligt knyttet Tradition om livligt og omfangsrigt Samliv med Egnens Folk. Fra gammel Tid af var Møllen et Sted, hvor Sognets Folk mødtes og Sognets Sager drøftedes. Nissine passede udmærket godt ind i disse Forhold, og hun blev hurtig Centrum i den Kundekreds, der samlede sig paa Gram Mølle. De skulde alle saa gerne have en Passiar med Møllerkonen, og de mærkede saa hurtigt, at her var et Sted, hvor man kunde hente gode Raad for mange Ting.

Paa det skønne idylliske Gram, hvor det gamle ærværdige Slot ligger omkranset af Skov og Sø, og hvor Husene i ærbødig Afstand lejrer sig omkring det, har der altid været tilstræbt en højere Kulturform end vanlig i Landsbyer og Smaastæder. Herskabshuset i Forbindelse med den skønne Natur har nok haft sin Tiltrækning for adskillige Familier af Embedsklassen. Fra gammel Tid, da der langfra som nu var Læger i hver By, boede der en Tid 3 Læger paa Gram. Der var Apothek, Godsinspektør, Skovrider o. fl. Præst naturligvis, Organist, Lærer og Lærerinder. — Om Læreren maa det desværre siges, at han i den tyske Tid var under Niveauet. — I en saa lille By som Gram med tilliggende Gramby kunde det ikke undgaas, at disse Familier kom til at angive den selskabelige Omgangstone, det som vel er det mest umiddelbare Udtryk for Kulturform, skønt langt fra det eneste.

At tilstræbe en højere Kulturform er for Mennesker fuldt tilladelig, naar man blot holder sig det klart for Øje, at der i en saadan Bestræbelse altid lurer en Fare. Den nemlig, at Kulturen bliver Herre og Naturen dens Tjener, i Stedet for at det altid bør være omvendt. Hvor Kulturen bliver Herren og det naturlige dens underdanige Tjener, der stikker af og til Haletroldene deres Snuder frem og vrænger ad det ægte menneskelige.

Nissine Hørlück virkede i Gram med sin sunde rige Bondenatur som ren Luft i en beklumret Stue. Hun blev hurtig Midtpunktet ogsaa for den Del af Befolkningen, som ikke netop hørte til Møllegæsterne, hendes rummelige og forstaaende Sind drog alle til hende, der var altid Fest om hende.

I en Aarrække var hun bundet til sit Sygeleje eller sin Stol, og da kunde der komme Tider, hvor Døren var lukket for Gæster. Men saasnart en Bedring indtraadte, blev den atter aabnet paa vid Gab. Det var en Nødvendighed for hende at have Forbindelse med mange Mennesker. Ved Medleven i sine Medmenneskers pulserende Liv holdt hun sig selv frisk og levende, saa der altid gik fra hende til alle andre en rig og befrugtende Strøm af Liv, kvik og straalende trods Sygdom og Lidelse.

Hun var af Sygdommen forhindret i paa vanlig Maade selv at kunne styre sit Hus, men hun holdt alle Traadene i sin Haand og udviste en Agtpaagivenhed og aarvaagen Opmærksomhed overfor alt hvad der foregik, som nok kunde lede Tanken hen paa Slægtstraadene fra Stinne Ravn paa Mandbjerg, hendes Mormoder.

Da Krigen kom med al sin lammende Rædsel, viste Nissine sig ogsaa som den initiativrige Kvinde, der ikke blot fostrede Idéer, men satte Arbejder igang, der kunde bringe Lise for den Smerte der er i at være ørkesløs overfor en Lidelse, der omspændte alle vor kære.

Hun samlede Kvinderne paa Gram i sin Sygestue og fik dem sat i Gang med regelmæssigt i Forening at pakke og udsende Madpakker til Soldaterne.

Da der kom Indkvartering af Soldater paa Gram, fik Møllen sin Part. Der kom en hel Del Soldater af ældre Aargange til at ligge dernede. De ventede paa Ordre til at drage til Fronten. Nogle Dage før Ordren kom, fik de Underretning om, hvornaar Udrykningen skulde ske. Nissine samlede dem da alle i sin Sygestue og sagde til dem, at de ikke maatte drage afsted, uden at de først havde talt med deres Hustruer. De skulde hver især skrive til sin Hustru og indbyde dem til at komme til Gram Mølle. Hun vilde overlade dem hele den rummelige Lejlighed i de Dage, de endnu havde tilbage, saa de kunde være sammen

til det sidste. Føden kunde hun skaffe dem, men Sengeplads vilde det knibe med, men der var Sofaer, gode Stole, der kunde skaffes Madratser, Tæpper o. l. Soldaterne tog med største Glæde imod hendes Tilbud og fik sendt Bud efter deres Hustruer, og i nogle Dage var der en hel Lejr paa Gram Mølle.

I disse Spændingens Dage, da Øjet ængsteligt spejdede efter det midste Lyspunkt i Horisonten for vor fælles Folkesag, var H. P. Hanssen jo den, der alene havde Lejlighed til at se bag Kulisserne og ane noget om, hvad der vilde ske. Det var derfor med Begærlighed, man lyttede til hans Tale, naar Lejlighed gaves dertil. Nissine fik ham til at komme til Gram Mølle, hvor hun saa samlede en interesseret Tilhørerkreds i sin Sygestue. Vi trængte saa haardt til i disse Dage at samles, tales ved og trøste hinanden, at vi ikke skulde forkomme i Haabløshed.

Det danske Folkeliv, der levedes her i Sønderjylland under Fremmedherredømmet, var altid under Lutringens Pres. Der var altid Fare for, at Tilførslen af fremmede Elementer skulde forkludre og forringe det. At være aarvaagen overfor denne Fare var tilvisse i lige høj Grad Kvinders som Mænds Sag. Og det var ikke kun Førerskikkelserne, der her havde et betroet Pund at røgte. Det primitive, umiddelbare og ureflekterende Naturliv var her det stærkeste. Det var ufortrængelig, fordi det voksede op af de dybe Rødder, som bar de hundredaarige Slægter.

Nissine Hørlück indtog ikke nogen officiel Førerstilling, men hun skal mindes som en Kvinde, der i ualmindelig Grad i sin stærke Personlighed gav Udtryk for det, som Hundreder af sønderjydske Kvinder hver i sin hjemlige Kreds vogtede som den hellige Ild paa Folkelivets Arne.

Hun oplevede ikke selve Befrielsens Dag, saa ikke Dannebrog blive hejst, men hun var med til at opløfte Hovedet og spejde efter Forløsningen, som stundede til.

I April 1918 lukkede hun sine Øjne og sov ind med Fred, dybt rodfæstet i Livspagten, Gud i Daaben havde kaldt hende til.

Rødding. *Kathrine Lycke*, f. Schou.

MAREN THOMSEN.

Skrevet paa Grundlag af hendes egne Meddelelser.

Der er Tusinder af Mødre i Sønderjylland, der har sat beundringsværdig Kraft ind paa at værne om deres Hjem og dets Danskhed, men Formerne for den Kamp, de maatte føre, er ikke falden lige drastisk for alle. De hvasseste Former har den vel i Reglen antaget i de Hjem, hvor Manden tidligt gik bort, og Moderen saaledes kom til som Enke at staa ene med Opdragelse af og Omsorgen for en Flok Børn.

En af disse er Maren Thomsen fra Rost. Hendes Fader, Christian Jensen Berndt, var født paa Kærgaard ved Agerskov. Han helligede sig imidlertid som ung ikke Landbruget, men lærte et Haandværk som Møbelsnedker. Dog vendte han, efter at have giftet sig, tilbage til Landbruget, købte Hovedparcellen af en Gaard i Øbjerg, Arrild Sogn, der blev udstykket, og drev fra nu af denne. Haandværket blev fra nu af Fri-

tidssyssel for ham. Dog byggede han selv sit Hus og indrettede i det hele sit Hjem.

Moderen, der hed Marie Margrethe Hansen, var fra Andst.

Det var et under de Forhold usædvanlig godt og smukt Hjem, de to unge dannede der ud imod den store Hede og Lovrup Skrøb. Faderen var meget sangkær. Det havde han faaet i Arv efter Moderen, om hvem Morten Eskesen skriver, at hun kunde synge baade sig selv og andre glad. Han holdt meget af at synge med Børnene og lære dem Kæmpeviser, Fædrelandssange og Salmer. I det hele tog han sig ivrigt af Børnenes Opdragelse og Oplæring. Da Læreren i Arrild ikke tilfredsstillede ham, sendte han sine Børn i Skolen i Hønning. Skolevejen blev derved henimod dobbelt saa lang for dem. Om Vinteren maatte Faderen tit følge dem paa Vej med en Lygte om Morgenen og igen lyse dem hjem over Heden med den om Aftenen. Men god Undervisning skulde de have. Ogsaa Moderen arbejdede godt med i samme Retning og holdt Børnene strengt til at lære deres Lektier. De fik ikke Lov til at gaa i Seng om Aftenen, inden hun havde hørt dem i Lektierne, og tit overhørte hun dem desuden om Morgenen, inden de gik til Skole.

Det lykkelige Hjem blev dog tidlig opløst. Da Maren var knap 19 Aar gammel døde hendes Moder. Et Par Maaneder senere døde en lille 6 Aar gammel Broder, en mærkelig tidligt udviklet Dreng, ualmindelig alvorlig af sin Alder at være. Han havde arvet Faderens Kærlighed til Sang, og gik tit og sang Salmer, naar han gik ude paa Marken. Tabet af disse to knækkede helt Faderen, og nogen Tid efter Sønnens Død kom han ulykkeligt af Dage. Idet han kørte til Marks med en Arbejdsvogn, siddende sidelæns paa Bundfjællen, faldt han af Vognen og faldt saa ulykkeligt, at dens ene Baghjul gik over hans Hals.

Maren havde da allerede et Par Aar været ude at tjene. Knap 17 Aar gammel var hun kommen i Tjeneste hos Gaardejer Hans Thomsen i Rost. Han var en stille, from og kundskabsrig Mand. I sin Ungdom havde han ønsket at blive Præst og begyndt at forberede sig til det. Saa døde imidlertid hans

tre Brødre i Konfirmationsalderen. Det greb ham dybt. Desuden medførte det, at han som den eneste tilbageværende Søn maatte opgive Studiet og indrette sig efter at overtage de to Gaarde, Faderen ejede, og som laa lige over for hinanden, hver paa sin Side af Vejen gennem Rost.

Det var i den Tid, da Brødremenigheden i Christiansfeld samlede og dannede smaa levende Kredse rundt omkring i Nordslesvig, de spredte Rester af den vældige Vækkelsesbølge, der i Pietismens Tid var gaaet hen over Landet, navnlig over den vestlige Tredjedel af det. Ogsaa i Arrild Sogn, som Rost hørte til, havde de en saadan lille Kreds, hvis Midtpunkt var gamle »Jerk«, Erich Andersen Bastian, der stammede fra Arnum og levede indtil 1860. Foruden Brødremenighedens Udsendinge kom ogsaa Peter Larsen Skræppenborg i det mindste èn Gang dertil og holdt et Møde — vistnok hos gamle »Jerk« — i Slutningen af 1830erne, et Møde, om hvilket han skriver: »Jeg ved næsten ikke, naar det har været til saadan Velsignelse, som det var den Aften; der var næsten ingen, uden Øjnene blev vaade; der var en Bevægelse blandt os, som om vi skulde rejse herfra med det samme.«

Saa vidt vides deltog Hans Thomsen ikke i disse Møder, heller ikke vides han nogen Sinde at have været med ved Festerne i Christiansfeld, som man ellers valfartede til alle vide Vegne fra, men han holdt Missionsbladet fra Christiansfeld og vilde ogsaa gerne have unge Mennesker til at læse det. Hans Kone var født i Tønder, men var i en ung Alder kommen til Rost, hvor Faderen efter at have solgt sit Brænderi i Tønder havde købt en Gaard, èn af de gamle Frigaarde. Hun havde faaet hele sin Undervisning paa Tysk, vedblev alle sine Dage at skrive Tysk og holdt ogsaa en tysk Avis, uden at det i nogen Maade angreb hendes Danskhed.

I dette Hjem var Maren Berndt kommen til at tjene, og det blev hendes eneste Plads. Efter 10—11 Aars Tjeneste — afbrudt af nogle korte Ophold hjemme for at hjælpe under Sygdom dèr — blev hun forlovet med den ene af Hans Thomsens Sønner, Henrik Jessen Thomsen, tilbragte Sommeren 1891 paa Testrup Højskole, hvorefter de to unge samme Ef-

teraar holdt Bryllup og overtog Henrik Jessens Fødegaard, mens den ældre Broder, den senere saa bekendte Kasserer for Skoleforeningen, Henrik Thomsen, [1]) allerede for en Aarrække siden havde overtaget Faderens Fødegaard paa den modsatte Side af Vejen.

Efter 11 Aars lykkeligt Ægteskab blev hendes Mand syg, og det blev snart klart for dem begge, at det gik mod Døden. De havde 5 smaa Drenge, den ældste af dem var 10 Aar og den yngste kun halvandet Aar gammel. Hvordan det skulde gaa dem, hvordan de skulde vokse op som danske Drenge og bevares som Danske under tysk Styre og med tysk Skolegang, det sysselsatte stadig hans Tanker og var atter og atter Genstand for Samtale mellem den dødssyge Mand og hans Hustru, der nu snart skulde være ene om at opdrage deres Børneflok. Hvad der under de Forhold pinte ham mest, var Tanken om, at hans Børn skulde oplæres i et fremmed Sprog. Tit kunde han ligge med lukkede Øjne, for mat til at aabne dem, og tale med hende om det. »Sørg for at faa vore Drenge noget lært,« kunde han da sige. »Jeg vil, at de skal lære noget. Det er saa fortvivlet med Skoleforholdene her (Skolekaldet i Rost var kun lille og tit besat med tvangsforflyttede Lærere). Men kan du ikke paa anden Maade faa dem noget rigtigt lært, saa søg at faa en Huslærer til dem.« Ogsaa det pinte ham, at Sønnerne, naar de voksede til, kunde blive tvungne til at kæmpe under fremmed Flag. En Gang, mens han endnu var saa rask, at de kunde gaa en Tur sammen i Haven, sagde han, da Talen atter kom paa Børnene: »Sælg Gaarden her og rejs til Danmark. Vore Sønner kan ellers let blive tyske Soldater, og der kan godt komme Krig. Tyskerne ligger i Klammeri med alle Folk. Det er alligevel endda ikke det værste. Det værste af det hele er Skolegangen, det at Børnene ikke kan faa deres Børnelærdom i det danske Sprog, saadan at de ret kan tilegne sig den.«

---

[1]) Begge Bedstefædre hed Henrik. Derfor fik begge Brødre det samme Fornavn. For alligevel at skelne mellem dem blev den ene altid nævnt ved begge Navne: Henrik Jessen.

»Ja, svarede hans Kone, det er rigtigt nok, men vi har jo altid været enige om, at vi skulde blive her og holde Tyskerne Stangen, og jeg kan ikke stryge Flaget.«

»Ja, har du Mod til at blive her, svarede den dødssyge Mand, saa ser jeg det helst, men jeg vilde ikke forlange det af dig. Det maatte komme frivilligt, for jeg ser det for mig: Det vil blive sværere for dig, end du nu aner.«

Da Maren Thomsen snart efter ved Mandens Død stod over for sine 5 Drenge og alene skulde være deres Opdrager og aandelige Vejleder, da var hun særlig indviet til denne Gerning ved Samtaler af den Art og maatte i dem se en Rettesnor for sin Opdragergerning. Det skulde snart vise sig at være en brydsom Gerning, der var falden i hendes Lod.

Først var der Spørgsmaalet om Formynderretten over Børnene. Braadden var ganske vist brudt af Køllerpolitikken, efter at alt, hvad Tyskland ejede af politisk Retsind, i den tyske Rigsdag i Begyndelsen af 1910 i samfulde tre Dage havde fældet en knusende Fordømmelsesdom over dens Raaheder, især over Forsøget paa at fratage Forældre deres Opdragelsesret af politiske Grunde, men endnu gik Dønningerne efter Stormen stærkt hen over Nordslesvig og endnu sad det fanatiske Medlem af den tyske Forenings Bestyrelse, Lindemann, som Amtsdommer i Toftlund. Han, der havde frataget Fru Stamp i Ullerup ved Skærbæk Modermyndigheden over hendes Datter, fordi hun efter Konfirmationen havde sendt hende paa en dansk Efterskole, havde Overformynderretten, ogsaa over Maren Thomsens Børn. For ham som Skifteretsdommer maatte hun møde kort efter hendes Mands Død. Hans Jessen havde selv skrevet sit Testamente. Det kunde man gøre med fuld retslig Virkning siden Indførelsen af den tyske borgerlige Lovbog ved Nytaar 1900. Og han havde skrevet det paa Tysk, hvad der ellers ikke var nødvendigt. Det vakte derfor et vist Velbehag hos Hr. Lindemann, da det blev aabnet. Han nikkede smilende til Fru Thomsen. Og alt gik godt saalænge der var Tale om de materielle Goder, ogsaa under Læsningen af den Passus, hvorved han indsatte sin Hustru som Formynder for deres Børn, ganske vist med nogle danske Mænd som

Assistance. Det var en Bestemmelse, Faderen havde Ret til at træffe. Al den Ret og Myndighed over for Børnene, som han ejede i levende Live, kunde han overdrage til sin Kone for det Tilfælde, at han døde før hende. Men en Mand, der havde skrevet sit Testamente paa Tysk, havde naturligvis handlet fornuftigt, ogsaa i det Stykke. Da, midt i al sin Glæde over det tyskskrevne Testamente, støder Hr. Lindemann paa en Sætning af følgende Indhold: »Det er min faste Vilje, at vore Børn skal et Aar til Danmark for paa Efter- og Højskoler at lære deres Modersmaal, det danske Sprog, ordentlig.« Da slog Lynet ned. En Sætning som den var naturligvis som »Peber og Salt udi Næsen« paa den Mand, der et Par Aar før havde frataget en anden Kone dèr paa Egnen, Fru Lautrup i Gestrup, Modermyndigheden over hendes tyveaarige Datter og erklæret, at hun begik »èn svær Uret mod sin umyndige Datter ved at lade hende blive paa den politisk-agitatoriske, tyskfjendtlige Askov Højskole. Hun viste derved, at hun havde mere Hjerte for den statsfjendtlige Agitations Understøttelse end for sin Datters Fremtid.« Blodet skød i en stærk Bølge op over Hals og Ansigt og op under det kortklippede stride graa Haar. Men der var jo intet at gøre. Baade Rigsdag og Højesteret havde den Gang ladet ham og hans Stalbroder, den fuldt saa fanatiske Amtsdommer Hahn i Nørborg, i Stikken og ikke villet kendes ved deres brutalt preussiske Fortyskningsteorier. Her havde Faderen desuden skudt en Slaa for al Anvendelse af Overformynderlyster, idet han testamentarisk overdrog al sin Myndighed over Børnene til Moderen og ovenikøbet tog Bestemmelse netop paa det Punkt, hvor Hr. Lindemann ellers havde haft størst Lyst til at anvende sin Myndighed. Det kunde vel nok bringe Blodet i hans Aarer i Kog. Manden var aabenbart rasende. Men hvad kunde det nytte? Der var ingen, han med nogen Virkning kunde lade det gaa ud over. I sin Vaande skaffede han sig Luft i det ret uforstaaelige Udbrud: »Hvis De ikke havde Deres yngste Søn, kunde De før have faaet skiftet op.« Det interesserede ikke Fru Thomsen. Hun ønskede netop kun at sidde i uskiftet Bo, saaledes som Testamentet gav hende Ret til.

Skønt Testamentet saaledes var klart nok, gjorde Tyskerne endnu i mange Aar Forsøg paa at faa Haand i Hanke med Fru Thomsen i hendes Opdragelse af Børnene. Den tysksindede Kommuneforstander i Byen kom saaledes atter og atter og søgte baade med Bønner og Trusler at bevæge hende til at tage Tyskere til Hjælpere og Raadgivere i Formynderskabet. Fru Thomsen afviste alle slige Anmodninger under Henvisning til Testamentet, men var dog tit utryg og bange. Det var jo ikke godt at vide, hvad Magthaverne kunde finde paa. Under sine Besøg i den Anledning kunde Kommuneforstanderen ikke undgaa at se et Billede af Christian IX paa Væggen i Stuen. Fru Thomsen havde egentlig tænkt, at det tydeligt nok maatte kunne sige ham, hvordan Tonen var der i Huset, men da det ikke lod til at være ham tydeligt nok i den Henseende tænkte hun: »Ja, ja, saa skal der nok mere til.« Hun lod saa lave en smuk Tavle, hvorpaa der blev malet: »Modersmaal er vor Hjertesprog. Kun løs er al fremmed Tale.« Da Kommuneforstanderen næste Gang kom i sit bekendte Ærinde, hang den paa Væggen lige over for Døren, saaledes, at den maatte ses af enhver, der kom ind. Det forstod han endelig, og det tog Pippet fra ham. Efter den Dag kom han ikke tiere i det Ærinde.

Den første Pligt, Fru Thomsen overfor Børnene havde at varetage ud over Hjemmet, var at sørge for deres Undervisning. To eller tre af Børnene gik jo allerede i Skole, men hvad de hidtil havde lært, tilfredsstillede hende ikke. At tage en Huslærer, saaledes som hendes Mand havde talt om, kunde hun ikke tænke sig. Det skulde jo være en Tysker. Ellers fik han ikke Lov til at undervise, og at have en saadan i Hjemmet, vilde virke alt for forstyrrende paa Tonen i dette. Hun gik derfor om til Læreren dèr i Byen og bad ham om at give en af Drengene større Lektier for, da han godt kunde overkomme noget mere. Det vilde Læreren imidlertid ikke høre noget om. Drengen skulde følges med de andre. Han kunde ikke tage særligt Hensyn til ham.

Da noget senere en mere af Drengene skulde i Skole, lærte hun ham selv forinden at læse, skrive og regne. Hun vidste

nemlig om en, der havde siddet et Aar i Skolen og læst paa første og anden Side af den tyske saakaldte Fibel uden at komme videre. Sligt vilde hun ikke have sin Dreng udsat for. Da hun derfor bragte ham til Skolen, meddelte hun Læreren, hvad han kunde og forlangte saa, at han ikke blev sat i Klasse med dem, der læste et Aar eller to paa to Sider. Det gik endda nogenlunde efter Ønske.

Imidlertid begyndte den ældste af Drengene at skrante lidt. Han led i sin Opvækst slemt af Hovedpine. Lægen forbød ham derfor at gaa til Skole. Han skulde have sin Undervisning hjemme. Fru Thomsen traf saa Aftale med Læreren om at give ham to Timer ugentlig privat Undervisning. Denne Privatundervisning blev der imidlertid ikke ret meget af. Læreren forsømte den meste Tiden. Søgte Fru Thomsen at faa ham i Tale, nægtede han sig hjemme. Saa stævnede hun ham skriftlig om til sig, idet hun truede med at melde ham til hans Foresatte. Da han derefter kom, saa han saa elendig ud af Drik og Underernæring, at hun ynkedes over ham, formanede ham til at tage sig sammen og passe sin Skolegerning, men lovede samtidig, idet hun syntes, at hun ikke kunde forsvare at lade det gaa paa den Maade, at give ham Frokost i nogle Maaneder, for at han kunde komme til Kræfter igen. Lidt hjalp det, men snart sakkede han bag ud igen, hvorfor Fru Thomsen hævede Aftalen med ham. Af et Laan paa 150 M., han tidligere havde faaet hos hende, havde han aftjent de 20. Resten lod hun ham beholde, indtil han kunde betale dem. Siden den Dag hilste Læreren ikke paa hende, men betalt blev Pengene aldrig.

En Gang fik en af Drengene Prygl i Skolen, fordi han ikke vilde fremsige et Vers, hvori det hed: »Den deutschen Kaiser hab' ich so lieb«. En anden af dem blev en Tid lang plaget med urimelig Udenadslæsning, saa at han afmagredes og blev nervøs og i nogen Tid ifølge Lægeattest maatte fritages for Skolen. Da denne Ferie var ved at udløbe, lagde en af Pigerne mærke til, at Drengen fyldte særdeles godt i Tøjet og glædede sig over, at han var ved at komme til Kræfter, men da Moderen saa nærmere til, viste det sig, at han havde lagt et Ka-

ninskind paa Ryggen og taget tre Par Benklæder paa for at dæmpe lidt paa de Klø, som han ventede sig, naar han igen kom i Skole. Drengen var nu ellers alvorlig bange for at komme der igen.

Der var flere i Byen, der klagede over Lærerens Behandling af deres Børn. Klage over ham til hans Foresatte vilde de imidlertid ikke, og Fru Thomsen turde ikke, da hun vidste sig skarpt overvaaget af Myndighederne og aldrig følte sig helt sikker paa, at de ingen Vanskeligheder kunde volde hende med Hensyn til Børnene.

En Gang i den Tid, da unge Piger blev idømt Bøder, fordi de underviste i Syning, og sat i Fængsel, naar de ledede Gymnastik, var Fru Thomsens Bestyrer stævnet til Amtsforstanderen i Toftlund af en eller anden Grund. »Was macht die Frau jetzt? Treibt sie Gymnastik?« blev han bl. a. spurgt. Grunden til, at man paa det Sted stillede et saadant Spørgsmaal, maatte søges i den almindelige Politijagt paa Gymnastik og alt lignende, der kunde virke styrkende og opmuntrende paa dansk Ungdom. Og sligt var det ikke helt fri for, at Fru Thomsen gav sig af med. Hun havde nemlig paa den Tid en Pige, der kunde lede Gymnastik, og da en af Drengene haardt trængte til nogen Legemsøvelse, fik hun hende til at give ham nogen Øvelse sammen med Brødrene og vel ogsaa med et Par andre fra Byen. De kunde jo da heller ikke tage Skade af det. Men det hele blev drevet under Form — og Navn — af Leg. En Gang kom saa alle Skolebørnene stormende ind til hende og bad hende om at drive Gymnastik med dem. Hun lugtede dog hurtigt Lunten og forstod, at det var sat i dem for at lokke hende paa Glatis. Hun svarede dem derfor: »Ja, vi holder ikke Gymnastik, men vi kan jo godt lege Sanglege.« Saa var den Overrumpling afværget.

Henrik Jessen havde, mens han levede, været ivrigt med i alt dansk nationalt Arbejde. Ogsaa i det Stykke søgte hun at løfte Arven efter ham, saa godt hun evnede. Nogen Tid før han døde, blev det besluttet at bygge Forsamlingshuset i Rurup. Den dødssyge Mand vilde ikke lægge Navn til det for ikke at volde sin Hustru større Vanskeligheder, end hun maaske havde

Kræfter til at bære, men en Andel vilde han nok have i det, og den indbetalte hun, da Huset blev bygget et Par Aar efter hans Død, og selvfølgelig deltog hun i det Arbejde, der udfoldede sig her.

Ogsaa paa et andet, men beslægtet Omraade fortsatte Fru Thomsen ad en Vej, som hendes Mand havde peget paa, men ikke var naaet at komme med ind paa. I Rost havde Folk staaet noget kritiske og afvisende overfor Frimenighedsbevægelsen og dens Centrum dèr paa Egnen: Bovlund. Hans Jessen og hans Familie havde da heller ikke været med i den. Imidlertid havde han i de senere Aar været meget utilfreds med Præsterne i Arrild og sagde tit, naar han kom hjem fra Kirke: »Jeg kan ikke nære mig ved, hvad vi kan faa i Arrild Kirke. Det bliver kun et Tidsspørgsmaal, hvornaar vi skal til Bovlund Frimenighedskirke.« Imidlertid blev han syg og døde, inden der blev gjort Alvor af det, men inden han døde sagde han flere Gange: »Drag du til Bovlund, naar du er rede til det. Du har min fulde Tilslutning, naar du gør det. Havde jeg maattet leve, var vi kommen der alligevel.« Imidlertid blev Fru Thomsen endnu foreløbig ved at gaa til Kirke i Arrild, men da Præsten et halvt Aar efter hendes Mands Død havde faaet det mærkelige Indfald at tage Ordet: »Hvert Menneske være de foresatte Øvrigheder underdanig« til Tekst for sin Prædiken — Langfredag følte hun det saa helt i Strid med, hvad hun ventede og havde Brug for netop den Dag, at det blev sidste Gang hun søgte til Kirke dèr. Hun tog fra den Tid til Kirke i Bovlund og blev glad ved at slutte sig til dèr. Men i Førstningen kunde det hænde, naar hun kørte igennem Arrild, at en enfoldig Sjæl kom ud, greb Hesten i Bidslet og foreholdt hende det syndige i at forlade Arrild Kirke og rejse til Bovlund, »hvor de hverken kunde bede eller synge.«

Paa et Punkt lykkedes det ikke Fru Thomsen helt at gennemføre sin Mands testamentariske Bestemmelse med Hensyn til Børnene. Det var Bestemmelsen om, at de hver skulde et Aar til Kongeriget paa Efter- og Højskoler. Den ældste, Hans, kom efter Skolepligtens Ophør paa Efterskolen i Skibelund og gik til Konfirmation hos nuværende Stiftsprovst

Hjortkjær, der den Gang var Præst i Maltbæk, og senere paa Højskolen i Nørre Ørslev paa Falster. Ogsaa alle de andre kom paa Skibelund Efterskole og Meningen var, at de senere skulde paa Højskole. Den næstældste, Christian, blev imidlertid af Sygdom hindret i at komme dèr, og maatte nøjes med at deltage i et Kursus hos Pastor Ring i Taps, og inden de 3 yngste naaede saa vidt i Alder, at de kunde komme paa Højskole brød Krigen ud og forhindrede dem i nogen Sinde at komme dèr.

Ved Krigens Udbrud blev den ældste Søn indkaldt og maatte i halvandet Aar deltage i Krigen uden nogen Sinde at faa Lov til at komme hjem paa Orlov. Amtsforstanderen og Kommuneforstanderen hindrede det ved de bekendte skandaløse — i de fleste Tilfælde aldeles ubegrundede — Notitser ved hans Navn, som hindrede Officererne i at give ham den Orlov, han var berettiget til. Tilsidst tog Fru Thomsen, som saa mange andre Mødre og Koner i den Tid, ind til Landraaden, Friherre v. Löw i Haderslev, for at bede ham om Hjælp. »Der er jo sket Deres Søn en stor Uret,« sagde han, og lovede at skaffe Sønnen Orlov. Men inden dette lykkedes ham, var den unge Mand falden paa Valpladsen. De andre slap uskadte igennem det, et Par af dem dog kun ved at gaa over Grænsen til Danmark. Men den Sorg maatte Fru Thomsen altsaa friste sammen med saa mange andre sønderjyske Mødre, at miste en, den ældste af sine Sønner. Saa stort et Offer maatte de med deres Vilje til at holde Tyskerne Stangen bringe, inden Befrielsens store Dag kunde oprinde.

Thade Petersen.

KATRINE ANDRESEN TOFT.

Slotfeld hedder den bondegård lidt syd for Schackenborg i Møgeltønder sogn. Nu hører den grevskabet til som dets nære avlsgård; men i forrige århundredes midte var det en selvstændig gård, der ejedes af ægteparret Jakob Toft og Christiane Stind.

Her fødtes og opvoksede deres eneste datter Katrine.*) Andet året efter at Oehlenschlæger havde hørt op at bruge d. 14. novbr. til fødselsdag, »overtog« den lille sønderjyske pige dagen og bruger den troligt endnu; sidst fyldte hun det runde tal 78.

Hun var ikke helt almindelig. Lille og spinkel af krop, stor og stærk af sjæl. Hendes energi kendte knap grænser; hun arbejdede inde og ude med utrættelig flid og et uopslideligt humør. Det gik med arbejde som muntreste leg, og ej fik hun nykker, og ej gav hun nej.

*) Der var desuden en søn, men han døde som ung mand.

Og det til trods for, at hun havde dybere gående lyst i helt anden retning end det almindelige bondearbejde i den tid. Hun havde to længsler; men ingen af dem fik hun lov at tilfredsstille.

Hun havde usædvanlig læselyst og vilde så gerne have været læge. Men forældrene afviste ganske dette som en næsten sygelig særhed. Og så vilde hun lære at spille. Men også dette blev forbudt. Hemmelig lykkedes det hende dog at få købt en violin; men hun måtte næsten stjæle sig til at spille på den. Hun havde sit kammer afsides. Om middagen kunde hun, især i sommertiden, når der skulde holdes lidt hvil efter måltidet, skynde sig at sluge maden for at få des flere minutter til den kære violin. Om aftenen spillede hun sig ofte i søvn, liggende med det billige, men dyrebare instrument i den lukkede alkove.

Derimod fik hun lov at bruge sin sangstemme, kom med i det faste børnekor ved kirkeorglet som en af de bedste; tillige som en af dem, der fik mest udbytte af denne stadige kirkegang, ti hun havde tidligt sans for både kirketone og kirketale. Hun har således mange kirkeminder allerede fra sin barndoms præst, den siden så bekendte provst H. C. Sonne, der efter 64 blev præst i Thisted og fader til brugsforenings-bevægelsen i Danmark. —

I en alder af 27 år kom hun imidlertid ud for en katastrofe, der skulde hæmme og hindre det meste af, hvad hun så godt var optaget af, men tillige kalde ad eller uddybe adskilligt andet.

En søndag i marts 1879 kom hun så underlig urolig hjem fra kirke. En gammel mave-svaghed, indvé, som man sagde, var taget til og lod hende ikke i ro noget øjeblik. Efter at have spist fulgte hun en sær uklar trang; gik tilbage til byen og så ind i korte besøg hos næsten alle sine bekendte, som om hun skulde skilles fra dem for bestandig. Træt kom hun hjem og spillede sig i søvn som så ofte. Men da hun næste dag sad med sin karte, sprang en stor åre, og det medførte ugen igennem den ene voldsomme blodopkastning efter den anden, så hun omtrent blev tappet for sit indhold.

Hun slap fra det med livet; men venstre arm og ben var lammede og er det den dag i dag.

Dermed var der for bestandig slået bom for alt legemligt arbejde; end ikke en strømpe kan hun strikke. Hvad det betød for en sådan natur, er vanskeligt at fatte. Men modet blev ikke kuet, livsglæden ikke udtørret; den fandt blot andre og dybere kilder. Iøvrigt prøvede hun naturligvis først alle de lægedomskilder, der blev hende tilrådet: hun var i Kiel; i Franzensbad i Bøhmen og i København. Men alt forgæves. —

Hvad fyldte denne aktive natur da nu sit lange levned med? Hun blev ikke læge, men vel en klog kvinde med et helt husapotek og en rigt voksende praktisk erfaring, der gjorde hende søgt og lod hende hjælpe mangfoldige med gode råd.

Hun blev ikke den studerede kvinde, men vel den meget belæste, der tog sig af sprogforeningens bogsamling, gav folk anvisninger på gode bøger og blev selv en flittig højtlæser, når og hvor lejlighed gaves, hjemme og ude. Hun blev ikke musiker, men vel en udmærket hjælper ved de mange dilettantkomedier, danskerne i Møgeltønder muntrede deres sind med i trange tider; hun lærte dem Hostrups sange og Erik Bøghs viser og instruerede spillet som den, der gennem megen læsen, høren og seen på sine syge- og andre rejser fik bedre forstand på de dele end de fleste. Ti læselysten fra de unge dage kunde hun jo nu få tilfredsstillet i dagens mange ledige timer.

Dette med dilettantkomedier betød mere end som så; ti her, hvor scenen var lukket for danske skuespillere, altsaa for modersmålets liflige klang, kunde hjemlige kræfter dog bringe lidt forbindelse med den side af dansk kultur, holde vandet åbent i tider, hvor magthaverne helst så kongeåen fryse til som en høj, skillende ismur. Selve det at få en lejlighed til samvær var en opmuntring for folk, helst når intrigen på scenen ikke blot var fornøjende i sig selv, men stundom kunde blive overraskende anvendelig på øjeblikkets forhold. Af og til drejede hun også myndighederne en knap. I et stykke forekom en tysk læge, der talte gebrokkent dansk. Amtsforstanderen i Bredebro, der skulde se alle texter, kunde ikke tillade denne læge. Hvad om jeg oversatte hans tysk til svensk, foreslog den snarrådige Katrine Toft. Udmærket! sagde amtsforstanderen; han havde intet imod, om en af »broderfolket« blev gjort komisk. Rollen blev forsvensket

og godkendt! Skuespilleren måtte lære den i begge former, instruerede nu Katrine Toft; ti hvis amtsforstanderen kom, som han havde truet med, måtte lægen jo gives på svensk. Aftenen kom. Katrine gik i suffløkassen med begge roller. Alle spejdede. Han var der ikke. Lægen gik på tysk. Folk jublede!

Gennem den udstrakte læsning blev hendes danskhed da af en rigere art, end den almindeligt findes så langt nede i Sønderjylland. Møgeltønder er omgivet af tysk, ligger for afsides til, at det kunde få synderlig forbindelse med landet norden å, ja endog med de mere levende dele af Nordslesvig (frimenighederne). Derfor måtte dets danskhed blive stillestående og mere den knyttede hånd mod syd end den åbne mod nord. Men hun havde den åbne hånd; hun »blev den friske iling i vort træge vanegængeri.« Hendes sygdom blev til sundhed for mange.

Den friske iling! Ja netop. Overalt hvor hun kom — og hun gik ogsaa meget rundt til venner og kendinge trods fodens svaghed — bragte hun friske tanker med sig, sunde og kloge, og de havde ofte just ilingens karakter, kølige overhalinger, når det stillestående var ved at blive det træge, når det danske var ved at blive blakket, når det kirkelige blev tomme vaner. Ti Katrine Toft har ikke blot sine selvtænkte meninger, men også disse meningers mod og en egen djærv usminket måde at fremsætte dem på. Hendes sprog har ikke handsker på. Alligevel har hun ikke blot skaffet sig de manges respekt, men også deres venskab, idet de, efterhånden som de forstod hende, aldrig var i tvivl om, at ilingen trods sin skarphed kom fra et varmt, et godvillende hjærte.

Helt igennem den selvstændige personlighed, en lykke for en afsides egn, der i følge sin beliggenhed fristedes af sogne-overlevering i stedet for det selvtænkte. Endog i småting selvstændig. Når man ser hende med den uundværlige pibe, kan man komme til at tænke på en anden djærv kvinde af samme navn: Grundtvigs mor røg som bekendt lange lerpiber efter råd af sin broder, lægen Bang. Hvad folk sagde om dette sjældne syn, var hende en såre ligegyldig ting. Ligeså her.

Var det godt for egnen at have en så dansk, positiv-dansk kvinde, der kunde andet og mere end drille Tyskerne, hvad man

jo flere steder nøjedes med til egen skade, så kan hun omvendt ofte have følt sig noget ene, så særpræget som hun var og er, og så uforfærdet som hun altid gik imod strømmen, når retfærdighed syntes hende at kræve det.

Til al lykke havde hun i mange år, efter at hendes forældre var døde (de solgte tidligt gården til greven og boede så i et lille hus sammen med datteren — og moderen blev over 93) en udmærket Kvinde, Gine Hansen hos sig. De to var hjærtensvenner og delte alt med hinanden i 23 år.

Da hun var død, styrede hånden fra oven det sådan, at hun atter fik en udmærket kvinde hos sig, frk. Ester Arnum fra Bovlund; en kvinde, der både fra sine ophold i Askov og i de to frimenigheder i Bovlund og Haderslev og fra sin sygeplejegerning kunde bringe den aldrende Katrine Toft ikke blot kyndig og kærlig legemlig hjælp, men også bud fra det rige kirkeliv, hun havde savnet. Hun havde søgt at holde vandene åbne i en vanskelig tid. Nu fik hun løn for udholdenhed ved godt bud fra varmere egne.

Det er da en selvfølge, at Katrine Toft ikke blot var en af de Sønderjyder, der længtes ærligt og dybt efter genforeningen, men en af dem, der *kunde tage imod os nord fra med fuld forståelse*. Hun var ikke i afsondretheden bleven sig selv nok, men havde længtes efter at være med i dansk liv og danske opgaver, både folkelige og kristelige. Derfor blev mødet for og med hende glæden uden skuffelse.

— Engang i 1874 under et besøg i København sad hun og hørte Lumbyes orkester intonere »Den gang jeg drog afsted«. Den tilsyneladende mere robuste end sarte natur og mere lystige end følsomme sjæl brister i gråd. En herre, der i det samme sætter sig ved hendes bord, bliver opmærksom og spørger: Hvad er der i vejen? De er da ikke bleven syg? — Å nej, men jeg er Sønderjyde. — Så forstår jeg, sagde han stille og lod hende hensynsfuldt sidde i ro. Da han lidt efter rejste sig og forlod bordet, gik det op for hende, at manden var Peter Faber, sangens fader.

Sådan kom tåren frem pány, da den store hjemfærdstime slog og Sønderjyder »drog afsted« til det gamle land. Men

denne gang var det glædestårer, og det ikke mindst hos hende, der bag et noget barsk ydre og barsk sprog har bevaret et blødt hjærte med evne til at banke for alt, hvad godt det lille fædreland ejer og gerne vil dele med alle sine børn. —

Måtte de alle ønske det så ærligt og dybt, så glad og redebon som Katrine Andresen Toft.

Møgeltønder præstegård, juli 1930.

N. A. Jensen.

Eneret Stenders Kunstforlag

DE SØNDERJYDSKE PIGER.

Hvem i Sønderjylland, ja i hele Danmark, kender ikke ovenstaaende Billede? Det er blevet os alle, der følte dansk og drømte dansk, ja haabede dansk, saa inderlig kært. Det var næsten blevet en Relikvie for os. Vi hængte det paa vor Væg, vi betragtede det med en Pietet, der fik baade Længselen og Haabet til at gro i vor Sjæl. De to smukke Kvindeskikkelser blev Symbolet paa *den* Danskhed, der sad inderst i Sønderjydens Sind; men som kunde blusse op og bryde frem som Bækkens klare Vand en Vaardag og med ungdommelig Friskhed og muntert Tonefald give sig Udslag i Sang og Tale.

Dette Billede *har haft* sin Mission, men vil fremdeles beholde Hædersplads blandt vore nationale Prydelser i vore Stuer.

Af de to, Valborg Tofte (den staaende) og Helga (den siddende) er sidstnævnte afgaaet ved Døden 1883, kun 22 Aar gammel, og ligger begravet paa Oversø Kirkegaard. Valborg Marie Tofte er født 10. Oktober 1858 i Flensborg, blev gift 1880 med sin Fætter, H. Tofte, Sang- og Musiklærer ved Skaarup Seminarium. Han døde 5. April 1925. Enkefru Valborg Tofte lever i Skaarup og vil her selv fortælle Barndomsminder fra Flensborg. Slægten var helt igennem sønderjysk. De sønderjyske Pigers Fader hed Hans Mikkelsen Tofte. Han blev født i Tirslund Skole den 13. December 1825. Moderen, Helene Margrete Bertelsen blev født i Djernæs, Hoptrup Sogn, 16. Oktober 1818 og døde den 26. August 1878. De blev viet i Styding den 9. November 1853. I Ægteskabet var der 5 Børn, hvoraf de to døde som smaa; den ældste, en Søn, døde 26 Aar gammel.

Hans Mikkelsen Tofte blev Lærer i Flensborg og gik af som Overlærer ved »den danske Borgerskole« i 1867, 21. Marts. Han fik sin Afsked uden Pension, fordi han nægtede at aflægge Ed til den prøjsiske Konge. Senere overtog han Aagaard Landbrugsskole ved Oversø. Flyttede til Skaarup til sin eneste Datter og Svigersøn (Brodersønnen) og døde 2. Januar 1917 i Skaarup. Han kaldtes »gamle Tofte«, havde et patriarkalsk Udseende, da han i 1864 havde forsvoret at klippe sit Skæg, før vi blev danske igen, og saaledes blev han en meget skøn Olding paa 91 Aar; men Genforeningen oplevede han ikke, kun Haabet om en saadan var levende og stærk hos ham til det sidste.

Lykkelige lille »sønderjyske Pige«: En Husbond, som hun elskede, og som genelskede hende, og at kunne værne om sin Fader og pleje ham med kærlige Hænder til det sidste!

Her ser vi Billedet af Valborg Tofte som tresaarig Hustru og Moder. Vi tænker os siddende ved hendes Fødder i det skønne Hjem i Skaarup paa Fyn, lyttende til, hvad hun har at fortælle, hvordan hendes Barndom randt, og hvordan det berømte Billede blev til.

Og vi lytter villigt og gerne. Den levende Model med levende Røst er noget helt andet end at staa stille og stirre, omend med særdeles megen Beundring paa det tavse Portræt af de to nationalklædte unge Piger.

Vi giver Fru Valborg Tofte Ordet:

Jeg er bleven opfordret til at skrive nogle erindringer fra Sønderjylland, og endskønt jeg ikke synes, jeg har noget særligt at fortælle, vil jeg dog prøve paa at meddele nogle smaa og spredte erindringer, især fra min kære fødeby, Flensborg. Det bliver fra min barndom og tidligste ungdom, jeg fortæller. — 1880 forlod jeg Sønderjylland, og hvad jeg véd derovre fra efter den tid, er ikke selvoplevet.

Noget af det første »politiske« (om jeg saa maa sige), som

jeg husker, er, at min far en dag kom ind i stuen til min mor og sagde med en stemme, der ikke lignede hans sædvanlige: »Krigen er erklæret!« Jeg var 5 aar den gang, og det stod altid for mig som barn, som om alt sørgeligt og ubehageligt, der ramte os, stammede fra de ord. Først kom jo den for Sønderjylland store landesorg, at deres elskede konge, Frederik VII døde paa Lyksborg, og derefter krigen med alle dens sorger og bekymringer. Min far var lærer ved den danske borgerskole og degn ved den danske kirke. Vi boede i præsteboligen i Helligaandsgangen, den stødte umiddelbart op til kirken og havde direkte indgang til orgelet og kirken. I kirken husedes i 1864 de danske fanger, og min fader var en af de faa, der havde lov til at besøge dem, bringe dem smaa gaver og mad. I Flensborg øvedes der en stor godgørenhed og venlighed mod de danske soldater, der fik mad og klæder baade nat og dag, naar de kom igennem byen. Fangerne passerede under bevogtning op og ned ad Helligaandsgangen, og min lille søster og jeg stod tidt i gadedøren, og de gav sig i snak med os og tog os paa armen — mange af dem havde jo selv smaabørn hjemme. Vi hørte om krig og sorg hver dag, og selvom vi ikke fattede det alt, følte vi dog, at det ikke var, som det skulde være.

De danske embedsmænd blev udviste, og flere kom med deres familie for at sige farvel, og det undrede mig, at voksne mennesker kunde græde ligesom børn. Prøjsernes herredømme var begyndt, og da min far ikke vilde aflægge ed til den prøjsiske konge, blev han afskediget fra sit embede uden pension; vort hjem maatte vi forlade, og da min far bestandig haabede paa, at retten skulde sejre, vilde han ikke søge embede i Danmark, hvor han kunde have faaet en god stilling, men blive og dele kaar med de mange trofaste danske, der blev tilbage og opmuntrede og trøstede hinanden. Den gode danske borgerskole blev lukket, men der var to udmærkede danske privatskoler, som endnu bestod i en del aar: Holdts drengeskole (Holdt kunde ikke udvises, da han var Sønderjyde) og Monrads pigeskole — instiut, som det dengang kaldtes. — Monrad var husejer i Flensborg (den nuværende katolske kirke) og kunde af den grund ikke udvises. De to skoler blev ledet fuldstændig i dansk

aand, men med de nødvendige skyldige hensyn til det tyske. Verdenshistorien blev i den øverste klasse fortalt og genfortalt paa tysk, ligeledes fysik — og de tyske fyrster og kurfyrster fik hver et særligt afsnit — større eller mindre — som det gjaldt om at kunne paa fingrene, naar provst Peters med sin stab kom og holdt eksamen. Det samme gjaldt Tysklands geografi. Der var spænding og nervøsitet en saadan dag baade hos lærere og elever og stor lettelse, naar alt var gaaet godt — man kunde jo frygte, at skolen blev lukket, hvis de herrer ikke var tilfredse. At man boede i en by med blandet sprog, mærkedes paa flere maader i skolen. Vi sang »morgensang«, og det var skiftevis tysk eller dansk.

Med vor religionsundervisning i den øverste klasse gik det til paa den maade, at vi selv eller vore forældre valgte, om vi vilde have den paa tysk eller dansk; men begge sprog brugtes i samme time og samme værelse, saa vi kunde vore bibelsprog og salmevers omtrent lige godt paa begge sprog. Det var jo allesammen børn fra danske hjem, der læste sammen; men naar forældrene var indfødte Flensborgere, var hjemmesproget gerne tysk — især det gemytlige plattysk — os børn generede det jo ikke, da vi forstod begge sprog. Pastor Carstens var vor religionslærer i den øverste klasse og konfirmerede »paa dansk« den ene søndag og »paa tysk« den næste. Men en ting var, at vi fra de dansktalende hjem forstod tysk, en anden var at tale det; det var noget, vi meget nødig indlod os paa og egentlig heller ikke maatte for vore forældre. Og vi kunde jo ogsaa komme frem allevegne med vort danske sprog. Den første (og eneste) gang jeg kom i en butik i Flensborg, hvor de ikke forstod dansk, var, da paragraf 5 var slettet, og det var dog et sted, hvor man indtil den dag nok havde forstaaet dansk, men saa blev der da heller ingen handel mere dér.

Vi viste vort danske sindelag paa mange forskellige maader: var der skolebal, havde alle smaapigerne hvide kjoler med højrøde livbaand og haardsløjfer, vor fineste dukke havde samme dragt og hed gerne Dagmar, Aleksandra eller Thyra. Da vi var smaa piger, havde vi røde strikkede huer med hvide pelskanter og en sløjfe bundet under hagen af et hvidt og et rødt

silkebaand. Smaa Dannebrog prydede vore stuer — ude maatte vi ikke vise det — og det flag elskede vi jo. Fru Monrad fik til sit sølvbryllup en skammel, hvorpaa der var broderet bøgeløv og dannebrog; men paa den skammel tillod hun ikke nogen at sætte fødderne: »Dannebrog skal der ikke trædes paa.« Alt, hvad der var dansk, var godt i vore øjne, og vi var meget stolte over de danske kongebørn i de fremmede lande. At danske ikke kunde enes i politik, forstod vi ikke — vort standpunkt var mere ligetil, enten var man dansk eller tysk. For os var, trods alt, kong Chr. IX vor konge, og min fars harme var stor, da nogle unge mennesker fra Danmark paa et besøg i vort hjem, nægtede at drikke »kongens skaal«, da min fader udbragte den. Sligt forfærdede og bedrøvede os. En stor oplevelse for os var det, naar danske skuespillere kom til Flensborg. Hvem der paa nogen maade kunde komme hjemmefra skulde i teatret, og begejstringen var stor, og naar vi saa f. e. saa dannebrog paa scenen, som i »Tordenskjold i Dynekilen«, saa klappede og jublede baade gamle og unge, mens taarerne randt. Og »Elverhøj« med de dejlige sange — og naar Chr. IV viste sig, eller den endnu ikke omstridte sang lød — ja, da var vi alle — store og smaa — i en anden og bedre verden, langt fra virkeligheden, hvor alt var, som det skulde være — nemlig dansk. — I »borgerforeningen« levede og trivedes de danske og havde deres større og mindre sammenkomster til trøst og opmuntring for de daglige besværligheder. Dér spilledes dilettantkomedie, der var koncerter, foredrag og andre selskabelige sammenkomster, sommetider med et fornøjeligt bal. Især var juleballet festligt, naar alle de unge sønner var hjemme paa besøg, som ellers var paa skoler eller studerede i Danmark; da glædede baade gamle og unge sig. Dengang var der endnu ingen danske, der vilde være prøjsisk soldat, og de havde derfor opteret for Danmark. Ved alle sammenkomster blev der sunget meget. Ja, hvor kunde man synge — det var ligemeget, om vi havde stemme eller øre, tror jeg, vi sang alle, og vi sang altid, naar vi kom sammen. Alle de mange dejlige — muntre og alvorlige — sange og salmerne med deres prægtige melodier har holdt modet og haabet oppe

hos mange mennesker. I mit hjem blev der sunget meget, min far sang godt og gerne, han havde en prægtig stemme, som han bevarede lige til det sidste — han lærte mange at »synge sig glad«.

Med disse ord til sangens pris vil jeg slutte i dag. Det har glædet mig at nedskrive disse smaating fra længst forsvundne dage, det kan maaske ogsaa glæde en og anden at læse dem.

Jeg, som alle mine søskende, er født i den gamle præstebolig i Helligaandsgangen i Flensborg, men efter min faders afskedigelse af prøjserne maatte vi flytte derfra. 1869 overtog han Aagaard landbrugsskole ved Oversø, og vi flyttede saa derud, men gik i skole i Flensborg og blev konfirmerede i den danske kirke. 1880 blev jeg gift med min fætter — H. Tofte — musiklærer ved Skaarup seminarium i 54 aar. Vort eneste barn, en datter, er gift med forhenværende seminarielærer, nu sognepræst i Bylderup — Christian Knudsen — og slægten er igen vendt tilbage til sin hjemstavn og har faaet sit virke der, hvor tysk og dansk mødes. —

Billedet af »de sønderjydske piger« blev taget i vinteren 1879. Forlagsboghandler Ernst Bojesen havde faaet idéen dertil ved at se et billede af to unge piger fra Alsace-Lorraine og ved at læse Holger Drachmanns digt i »Derovre fra grænsen«. Han havde bekendte i Flensborg, som han bad hjælpe sig med at finde et par unge piger af sønderjysk æt, og vi to blev saa valgt, da vi baade paa fædrene og mødrene side er sønderjyder. Dragten fra Als — den staaende — og fra Føhr — den siddende — blev skaffet, og det billede, man nu kender, blev taget. Det første, der blev taget, kom aldrig i handelen; da staar vi med hinanden under armen, som de unge piger fra Alsace-Lorrain. Frølich tegnede en ramme om billedet og indflettede en strofe af Holger Drachmanns digt. Nedenunder er det smukke digt af Vilhelm Bergsøe:

Ret kan visne, Ret kan ældes,
Ret kan tabes, Ret kan fældes,
Haabet — Haabet lever kun,
Det er det, vi har tilbage
I de mørke Vinterdage,
Haab om Vaarens Solskinsstund.

Vi maa vente, vi maa bie
I maa lide, I maa tie.
Sænk Jert Hoved, men hold ud!
Endnu Skjæbnens Hjul kan vendes,
Endnu Frihedsbaunen tændes,
Ved et Solglimt sendt fra Gud.

(Vilhelm Bergsøe).

Kong Chr. IX — den bedste af alle sønderjyder — fik overrakt det første billede, og de næste to fik min søster og jeg. Et billede i legemsstørrelse blev givet til kejserinde Dagmar i Rusland; hun har altid været sønderjydernes ven.

Valborg Tofte.

Skæbnens Hjul har vendt sig; men endnu ikke for Valborg Toftes Fødeby, Flensborg. Dette var for hende en bitter Malurtdraabe i Glædensbægeret 1920. Fru Valborg Tofte har naaet Støvets Aar den 10. Oktober 1928. Vi ønsker hende mange gode og lyse Solglimt, sendt fra Gud, og ægte Vaarsind under de hvide Haar!

Ved *Christine Plov.*

Den Tid, om hvilken der intet særligt er at berette, er vel ofte den lykkeligste, og saadan kunde man ogsaa sige om de mange Aar, i hvilke Valborg Tofte levede ved sin Mands Side i Seminarielærerhjemmet i Skaarup. Det var en lille Bolig, et forhenværende Bondehus, der var deres Hjem; men det blev indrettet saa godt og hyggeligt, at alle, der kom der, maatte befinde sig vel derinde. Der er blevet sagt om »Kvisthuset«, som er dets Kendingsnavn, at det var ligesom en Harmonika; selv om der kom nok saa mange Mennesker, kunde der altid

paa en eller anden Maade skaffes Plads til dem; Hjemmets Gæstfrihed udvidede Huset, saa det føltes stort og rummeligt.

Hjemmet i Skaarup var et Musikkens Hjem. Mange af dem, der kom, var Musikfolk, og ofte kunde man høre Violinspil og Klavermusik derinde. Seminarielærer Tofte var en fremragende Musiklærer og en betydelig Violinspiller.

Men »Kvisthuset« var mere end et Hus paa Fyen; naar man kom derind, var man i Sønderjylland. Ved en festlig Lejlighed blev der sagt om »Bedste«, gamle Hans Mikkelsen Tofte, at naar man mødte ham, mødte man Sønderjylland; det samme kunde jo med lige saa stor Ret siges om Valborg Tofte. Her levede man med i den haarde Kamp, som kæmpedes sønden Aa, glædede sig over de trofaste Sønderjyders Udholdenhed og harmedes over den Undertrykkelse, de var Genstand for.

Valborg Tofte var i Flensborg og med til at stemme for Danmark den 14. Marts 1920. Udfaldet af Afstemningen var en stor Sorg og Skuffelse for hende. Den bitre Aften i Borgerforeningen, da Resultaterne strømmede ind og fyldte de Danskes Sind med større og større Sorg, og den uhyggelige Nat derefter, da Kirkeklokkerne ringede, og støjende, raabende og syngende Skarer af hoverende Tyskere fyldte Gaderne med deres Sejrsjubel, er noget, som aldrig glemmes af dem, der har oplevet det.

Tiderne har forandret sig. Valborg Tofte bor endnu i »Kvisthuset«; men hendes Mand er død, og meget af hendes rige Liv tilhører nu kun Mindernes Verden. Dog er hun stadig virksom og aandskraftig og lever fuldt ud med i den ny Tid, der er begyndt. En Gang eller to om Aaret er hun i Bylderup og tager Del i det kraftige nationale Liv, som dette Sogns vaagne danske Befolkning lever; saaledes har hun været Gæst ved et af de store Efteraarsmøder, som hvert Aar afholdes her. Og hun glæder sig over de Baand, der knyttes mellem det genvundne og det gamle Land, saaledes f. Eks. i 1929, da en Skare af Børn og unge fra Bylderup Sogn gæstede Skaarup og en Del af dem ogsaa besøgte »Kvisthuset«, der efter gammel Skik som en Harmonika udvidede sig og gav Plads til Gæsterne.

Bylderup Præstegaard. *Christian Knudsen.*

KATRINE MARIE VOLF,
FØDT DALL.

Det er mig en Glæde at efterkomme Opfordringen om at skrive en Levnedstegning af min Mor, for derved kan jeg sænke min Sjæl i alle de gode, rige og skønne Minder, jeg har sammen med hende fra vort, trods alt, lyse og smukke Hjem i Skærbæk pr. Hoptrup.

Mor er født paa en Gaard i Kjestrup, Vilstrup Sogn, den 16. Januar 1843; hendes Far var Bertel Wollesen Dall, og hendes Mor Helene Dall, f. Vognsen. Hjemmet var meget arbejdsomt og sparsommeligt, og derfor kom der med Aarene Velstand til Huse. B. Dall var meget paavirket af den pietistiske Retning.

Mellem Krigene 1848 og 64 kom Budstikke Boisen til Vilstrup, og han fik stor Indflydelse paa Hjemmet i Kjestrup.

Mor og hendes Søskende gik til Konfirmationsundervisning hos denne varmhjertede grundtvigske Præst, og denne Mands

Forkyndelse prægede Mors hele Liv. Det hører med til vi Børns kæreste og bedste Minder, naar Mor fortalte om Pastor Boisen, og hvad han havde været for hende og hendes Hjem, og trofast i Sind som Mor jo var i hele sin Færd, talte hun endnu om ham den sidste Nat, hun levede.

Mor og hendes ældste Søster, Johanne Vognsen, var vel nok dem af Familien, som sluttede sig inderligst til det grundtvigske Aandsliv, og de to Søstre delte alt det bedste, ogsaa da de tunge Tider kom; de blev haardt prøvet begge to, men de var begge fromme, stærke Kvinder, og begge levede de et stærkt Bønnens Liv.

1863, da Mor var 20 Aar gammel, blev hun gift med Hans Chr. Volf i Skærbæk pr. Hoptrup, en Mil fra Haderslev. Skærbæk var dengang en lille By paa 3 Gaarde, som laa lige over for Kjestrup paa den anden Side af den smukke »Slifsø«, og Mor har da ogsaa mangen Gang fortalt om, naar hun fik Besøg af sin Ven, kom han sejlende fra den anden Side af Søen.

Her i Skærbæk levede Mor i over 60 Aar, lykkeligt, trods store Sorger. Far var eneste Søn, (han havde kun en lidt ældre Søster). Han var en Hjemmets Mand, en mild, trofast Natur og en god dansk Mand.

Mor havde Ungdommens længselsfulde Sind, og hun har saa ofte fortalt os, at naar Hjemlængslen kom over hende, da gik hun op i Haven paa den høje Gang; her kunde hun se over den lille Ø »Lindholm« over til Kjestrup, og det gjorde saa godt at se Skorstenene derhjemme. Egentlig var Mors Natur tungsindig, men barnlig Glæde kunde ofte fylde hende og hun var saa taknemmelig og glad for alle de travle, lykkelige Aar ved Fars Side.

Da Mor havde boet i Skærbæk i en lille halv Snes Aar, byggedes der nyt Stuehus, et smukt og godt Hus paa to Etager, det var noget nyt dengang; en stor, smuk Have blev anlagt op ad Skraaningen, og en Frugthave blev plantet, ogsaa en Humlehave hørte til Gaarden.

Mor var dygtig til at lave Smør og Ost, dygtig til Vævning og Spind. Jeg kan da huske, at vi har haft 5 Spinderokke i Gang i Dagligstuen, da vi Børn skulde lære at spinde, inden vi

blev konfirmeret. Det var dengang, man avlede Hør, og denne Hjemmeindustri stod Mor for fra Frøet blev saaet til Lærredet blev lagt op paa Plænen til Bleg.

Denne Husflid bragte jo Penge til Huse dengang, og det var nødvendigt, thi der kom efterhaanden en stor Børneflok i Hjemmet, 13 ialt, de 8 døde, inden mine Forældre døde, saa der kom tunge Tider over det lykkelige Hjem. Mor holdt saa meget af Salmen: »Han, som har hjulpet hidindtil«, og den maatte vi ofte synge for hende, og paa hendes Fødselsdag lød den gennem mange Aar helt op i hendes Alderdom.

Mor og Far delte det nationale fuldtud med hinanden, og det var dejligt at høre paa dem, naar de fortalte Minder fra deres Ungdom. Mor havde været med at strø Blomster for Kong Frederik den Syvende ude ved Kjestrup Vej, og de talte med Begejstring om denne Konge. Det hed altid: »Det var en lykkelig Tid, dengang vi var danske!«

Saa kom 1864; min ældste Søster var det sidste Barn, Pastor Møller, Hoptrup, døbte, inden han maatte forlade sin Præstegaard, da Tyskerne kom og omringede den. Mor fortalte os ogsaa om det store Haab, de alle satte til Krigen 1870, og om den dybe Skuffelse, da Franskmændene tabte. Det er saa betegnende for den Tids danske Mennesker, at de ikke kunde taale nogen tysk Bog i Hjemmet. Den første tyske Salmebog og Katekismus, vi fik i Skolen, maatte vi ikke tage med hjem. »Jeg vil ikke have de Bøger i mit Hus!« sagde Mor. Fik vi dem med, saa puttede vi dem ind i Hegnet, til vi næste Dag skulde i Skole igen. Ja, saadan saa man paa det dengang. Det gik ogsaa saadan med de tyske Skoleudflugter, dem maatte vi Søskende aldrig komme med til, men Mor gjorde saa en lille Udflugt med os i Stedet for, og det fandt vi saa ganske i sin Orden.

De grundtvigske Salmer og Sange elskede Mor, dem havde Mor lært af Budstikke Bojsen, og naar en af Børnene kom hjem fra Højskole, saa kan det nok være, de genlød i Hjemmet.

Mor fulgte godt med i Dagens Spørgsmaal og var ikke saa let at disputere med, for hun havde sin selvstændige Mening, og den var svær at rokke, særlig i alt, hvad der angik den

danske Sag. Hun læste »Avisen« højt for os, saasnart den kom ind ad Døren, men vi andre maatte passe vort Arbejde.

Det var dengang, man bryggede og bagte selv i alle Hjem paa Landet, og det var ikke helt let at ælte den store Dejg til de mange Munde. Vi kærnede hveranden Dag, og Smørret blev »slaaet i Dritler« og solgt i Haderslev.

Da Mor blev ældre, og Andelsmejeriet i Djernæs kom i Gang, hørte jo al den Slags Arbejde op, men det gav en Ansvarsfølelse og en Selvstændighed over Husmødrene, som kun de ældre sad inde med, de var med at bygge Hjemmet i alt det Arbejde.

Mor var en meget god Fortæller, og hun gemte paa saa mange Ordsprog og Rim, som hun kunde anvende ved alt, hvad man talte om, baade muntre og tunge sønderjyske Mundheld. Jeg husker hendes Begejstring, da hun og Far i 1884 kom hjem fra Vestjyllandsturen, den Tur, som fik saa stor Betydning for mange sønderjyske Hjem, da over 2000 Sønderjyder besøgte Vestjylland. Mor fortalte os om Modtagelsen i Vamdrup, hvor 1000 Mennesker kom med Toget fra Haderslev. Den tyske Jernbanebestyrelse havde nægtet Ekstratog, dog stilledes til allersidst en Masse Kreaturvogne til Raadighed; men det toges med godt Humør, at de fleste maatte staa op. I Vamdrup var der lavet Festplads, og det første »Velkommen« lød der, inden alle Sønderjyderne gik ind i det lange danske Tog med III. Klasses Vogne, som ventede dem der.

Konsul Amorsen fra Haderslev, som var Leder af Turen, takkede paa Sønderjydernes Vegne for den kønne Modtagelse og sagde blandt andet:

»Vi er ikke komne »blot til Lyst«, vi er kommen for at bekende Kulør. Vi vil frit og aabent udtale, at vi er danske, og vi ville vedblive at være danske, og lad os saa allerførst sige: Længe leve vor Konge, Christian den IX.«

Men denne Tale førte til, at Konsul Amorsen paa den tyske Regerings Forlangende fik sin Afsked som svensk-norsk Vicekonsul for Haderslev, hvilket Embede han havde beklædt

i over 20 Aar. Mange andre Udvisninger fulgte efter denne herlige Tur.

Mor sagde: »Jeg skal nok sørge for, at mine Børn herefter kan komme til Danmark, for det gør Hjertet godt, og saa længe jeg maa faa Lov at raade, skal mine Børn ikke tjene hos Tyskere.«

Det var tungt for Mor og Far og Søskendeflokken at sige Farvel til den raske Bertel, da han som 16-aarig rejste til Amerika, fordi han ikke vilde gaa tysk Soldat; men da han efter 17 Aars Forløb kom hjem paa Besøg, var der Fest og Glæde i Hjemmet i Skærbæk, vor unge Svigerinde havde sat Lys i alle Vinduer til Velkomst; og han kom hjem som en god dansk Mand, trofast i Sind og Tanke.

Saa kom de tunge Aar med Sygdom i Hjemmet; da stod Mor sin Prøve igennem og lagde alt i Gud Faders Haand.

Helene døde, da hun var 20 Aar. Frede Bojsen døde, da han var 24 Aar; han kom ødelagt hjem som tysk Soldat fra Posen, gik saa hjemme et Aar; han sagde engang: »Jeg vidste, jeg naaede hjem, inden jeg døde; det havde Vorherre lovet mig!«

Dagmar døde, da hun var 16 Aar, og den yngste af den store Flok døde, da han var 14 Aar, Lillejuleaften ude paa Sygehuset i Haderslev. Dette sidste tunge Dødsfald tog saa haardt paa Mor; men som den stærke Kvinde, hun var, rejste hun sig igen, og mine Forældre havde mange gode Aar efter denne tunge Tid. De to ældste, Kristine og Jørgen døde, da de var 52 Aar, fra deres Ægtefæller og Børn, og det var i Krigens onde Aar. To Børn døde som smaa; det fortalte Mor os saa ofte om; med sit stærke Følelsesliv havde hun saa meget at kæmpe igennem.

Da Far var 70 Aar, overtog deres yngste Søn, Oluf, Gaarden efter dem; han blev gift med en god Kvinde, Margrethe Johansen fra Fjelstrup. Nu flyttede Mor og Far op i det lille Hus i Haven, »Solbakken« og levede der 10 lykkelige Aar sammen i Glæde over Børnebørnene.

Nu var en anden Søn, Kristian, rejst til Amerika, og Mors

Mor bad flere Gange den sidste Nat, om hun maatte høre det gamle Vers:

Tak for al din Fødselsglæde,
Tak for dit, det Guddomsord,
Tak for Daabens hellig Væde,
Tak for Naaden ved dit Bord,
Tak for Dødens bitre Ve,
Tak for din Opstandelse,
Tak for Himlen, du har inde,
der skal jeg dig se og finde.

Villa »Skærbæk«, Haderslev, den 8. Maj 1928.

F. E. Volf.

MINDER FRA ALS.

Tiden efter Krigen i 1864 bragte vel megen Sorg; men den kaldte ogsaa paa slumrende Evner, vakte Modstand mod det nye, som største Parten af Befolkningen i Sønderjylland ikke forstod, og kaldte paa Trofastheden mod alt det, vi havde fælles med vort gamle Moderland.

Sorgen over Adskillelsen kaldte Sangen frem. Ungdommen paa Als kunde ikke komme sammen, uden at der skulde synges Fædrelandssange. Hvor der var Klaver i et Hjem, stod »Danmarks Melodier« til daglig fremme.

Paa Als saa vel som i Sundeved havde »de sønderjyske Piger« faaet en særlig Opgave, der blev optaget med Trofasthed; det var Pasningen af de faldne Soldaters Grave, enten det saa var deres, der var lagt »ved Siden af den alfare Vej«, eller de store Fællesgrave.

Paa Sønderborg Kirkegaard — den, jeg kender bedst, — er der Fællesgrave baade fra 1848 og fra 1864, og mange Grave, hvor en enlig Soldat med eller uden Navn er lagt til Hvile.

Hver af disse Grave havde sin Veninde, der passede den.

Den 29. Juli, Dagen for Overgangen til Als, skulde der gøres noget særligt; men det maatte gøres i Stilhed og i de tidlige Morgentimer, for at de røde og hvide Baand dog havde nogen Tid til at hænge i Fred, — Dagen før den 29. Juli blev der bundet mange Kranse paa Als.

Da Drachmann besang Graven ved Bøffelkobbel, blev *den* Sindbilledet for alle de andre Landsoldat-Grave, og Navnet »Sønderjyske Piger« fik sin særlige Betydning som Betegnelse for dem, der holdt ud i Trofasthed mod og Kærlighed til »det gamle Land«, som de nu var skilt fra *for en Tid*, — det var vor faste Tro, som fik Udtryk og ny Ild, hver Gang vi sang vore dejlige Fædrelands-Sange.

Emilie Petersen.

HENVISNING TIL HVAD DER ER SKREVET OM:

Kryger, Ingeborg. † 1898.

Eskesen, Morten: Pigen fra Bevtoft. Højskolebladet 1898. Side 1537—46 og 1569—74.

Eskesen, Morten: Pigen fra Bevtoft. Sprogforeningens Almanak 1900. Side 78—81.

Fanny Enge.

Møller, Marius: En Prinsesse med Spaadomsgave. Sønderjydsk Maanedsskrift 1926—27. Side 81—91.

Ludvigsen, Anna Kristiane, f. Lautrup. † 1884.

Eskesen, Morten: Den sønderjydske Digterinde Anna. Sønderjydske Aarbøger 1893. Side 191—252.

Har udgivet 2 Bind Digte under Titlen: Markblomster. Flensborg 1852. Bd. 1—2.

Gubi, Henriette. † 1894.

Eskesen, Morten: Henriette Gubi. Højskolebladet 1894. Side 1345—50.

Eskesen, Morten: Henriette Gubi. Sprogforeningens Almanak 1896. Side 33—36.

Kau, Hans: Henriette Gubi. København 1926.

Pedersen, Georgia la Cour: Henriette Gubi. Sønderjydske Aarbøger 1924. Side 91—135.

Har efterladt:

Efterladte Digte. Udg. af Hans Petersen. Samlede af Christine Plov. Graasten 1901.